

DĚJINY CÍRKEVNÍ.

PRO TŘETÍ TŘÍDU ŠKOL MĚŠŤANSKÝCH.

PŘESNĚ PODLE OSNOVY NAPSAL

ŠIMON POKOJ,

C. K. PROFESSOR ČESKÉ VYŠŠÍ REÁLKY V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH.

SCHVÁLENO NEJDŮSTOJNĚJŠÍM KNIŽ. ARCIBISKUPSKÝM ORDINARIÁTEM V OLOMOUCI
DNE 24. ÚNORA 1908 Č. 2637 A BISKUPSKÝM ORDINARIÁTEM V BRNĚ DNE 14. KVĚTNA
1908 Č. 2451.

SE 31 OBRÁZKEM V TEXTU, 2 MAPKAMI A 2 PLÁNY JERUSALEMA.

CENA 1 K.

9.538

V PRAZE.

V CÍSAŘSKÉM KRÁLOVSKÉM ŠKOLNÍM KNIHOSKLADĚ.

1908.

Školní knihy, v některém c. k. školním knihoskladě vydané,
nesmějí se prodávati draže nežli za cenu na titulním jich
listě udanou.

Všecka práva vyhrazena.

Úvod.

Co jsou dějiny církevní, jak se dělí a jak jsou užitečné.

Dějiny církevní jsou spořádané vypravování, jak církev Kristova vznikla, jaké osudy měla a jak působila až na časy naše. Co jsou?

Dějiny církevní dělíme na pět dob:

- I. doba od Krista do Konstantina Velikého (313 po Kr.); Jak se dělí?
- II. doba od Konstantina Velikého († 337) do založení státu církevního (r. 756);
- III. doba od založení státu církevního (r. 756) do Řehoře VII. (1073—85);
- IV. doba od Řehoře VII. (1073—85) do Luthera (r. 1517);
- V. doba od Luthera (r. 1517) do doby naší.

Dějiny církevní jsou velice užitečné. Z dějin církevních přesvědčujeme se, že církev Kristova je zřízení boží ku blahu lidstva, protože Jak jsou užitečné?

1. vznikla z nepatrných počátků, rozšířila se po celém světě a dosud trvá přes všechny překážky;
2. obrodila duchovně člověčenstvo a zplodila pravou vzdělanost;
3. odchovala mnoho světců, kteří zasvětili celý život službě boží a službě člověčenstva.

I. DOBA.

Od Krista do Konstantina Velikého (313).

Ráz této doby: Církev Kristova zahajuje činnost, ale zakouší mnoho od nepřátel vnějších (židův a pohanů).

§ 1. Zakladatel církve katolické.

Mládí
Ježíšovo.

Zakladatel církve katolické jest Ježíš Kristus.

Ježíš Kristus, jednorozený Syn boží, narodil se zázračným způsobem z Panny Marie v Betlemě za dnů Heroda krále.

Narození Ježíšovo zvěštovali:

1. anděl pastýřům, 2. hvězda mudrcům na východě, 3. mudrcové králi Herodovi a zákoníkům, 4. Duch svatý starci Simeonovi a prorokyni Anně v Jerusalemě, 5. Simeon a Anna lidu v chrámě.

(Hod boží vánoční — 25. prosince.)

Z dětství Ježíšova víme,

1. že byl obřezán osmého dne po narození svém a nazván Ježíš; 2. že byl obětován čtyřicátého dne v chrámě; 3. že se mu klaněli mudrci od východu a přinesli mu zlato, kadidlo a myrrhu; 4. že ušel úkladů Herodových útekem do Egypta a že byl přenesen do Nazareta po smrti jeho.

(1. Slavnost Obřezání Páně čili Nový rok; 2. Hromnice — 2. února; 3. Slavnost Zjevení Páně či Sv. tří králů — 6. ledna; 4. Slavnost Mladětek — 28. prosince. Svatá rodina.)

Z mládí Ježíšova víme,

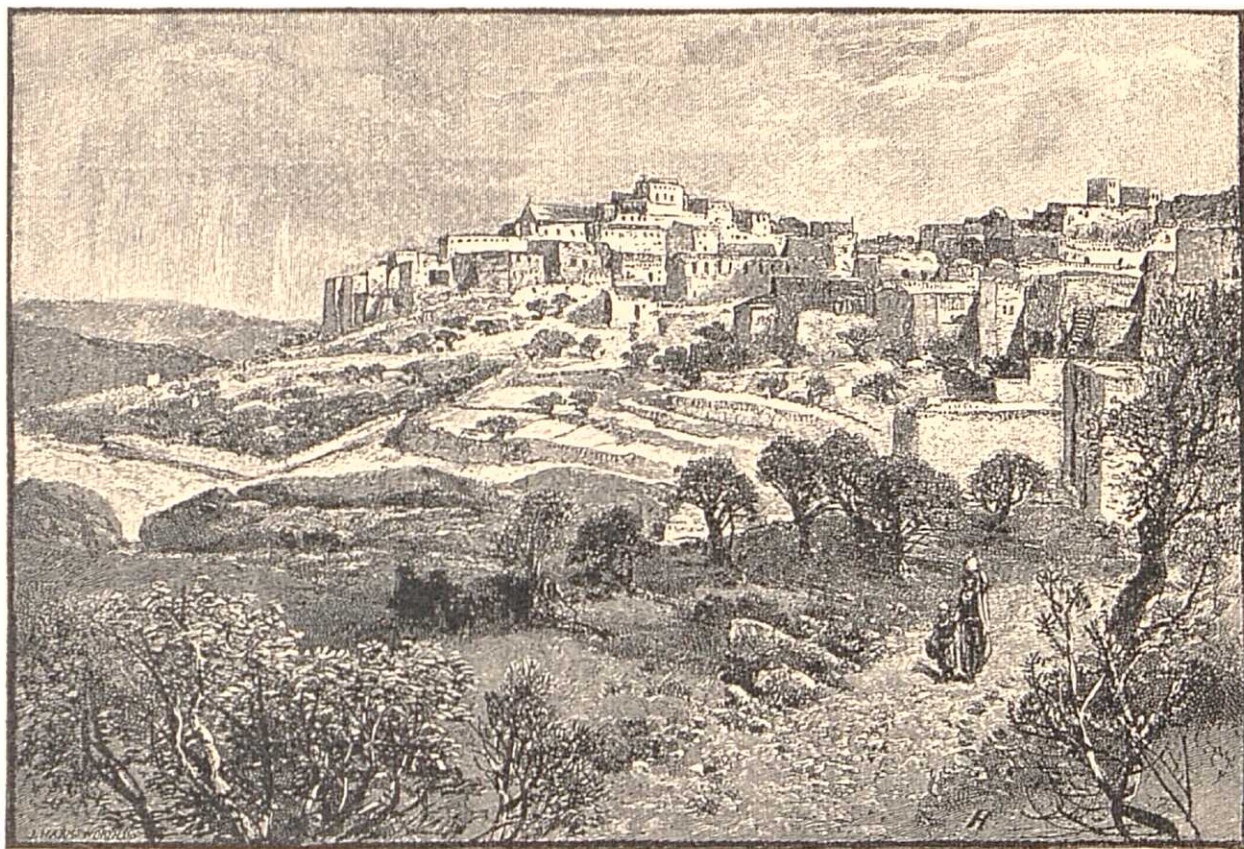
1. že šel s rodiči svými na slavnost do Jerusalema, když mu bylo 12 let, že tam zůstal a že byl od nich nalezen po třech dnech v chrámě; 2. že byl rodičům svým poddán, že prospíval věkem, moudrostí a milostí u Boha i u lidí a že vedl život skrytý, až začal konati veřejný úřad učitelský.

Přípravou na učitelský úřad Pána Ježíše bylo:

1. Jan Křtitel kázal pokání a svědčil, že Ježíš jest Beránek boží, který snímá hříchy světa;

2. Ježíš dal se pokřtiti od Jana v řece Jordáně;

(Slavnost sv. Jana Křtitele — 24. června.)

Betlem.

3. při křtu Ježíšově Duch svatý sestoupil na něho viditelně ve způsobě holubice, a Bůh Otec vydal hlas: „Tentof jest Syn můj milý, v němž jsem si zalíbil“ (Mat. 3, 17);

4. Ježíš odešel na poušť, jsa veden od Ducha svatého, a postil se tam 40 dní a nocí; byl pak pokoušen od ďábla a andělé mu sloužili. (Vel. katech. ot. 132—136.)

(Čtyřicetidenní půst.)

Veřejné působení Ježíšovo bylo: učitelské, kněžské a královské (pastýřské).

Veřejné
působení
Ježíšovo.

Učitelský úřad Pán Ježíš konal takto:

1. chodil ve vlasti své s místa na místo a všude dobře činil;
2. přijímal učedníky a vyvolil z nich dvanáct apoštolův; 3. učil pravdám, ve které jest nám věřiti, a ctnostem, které jest nám konati.

Pravdu učení svého potvrzoval:

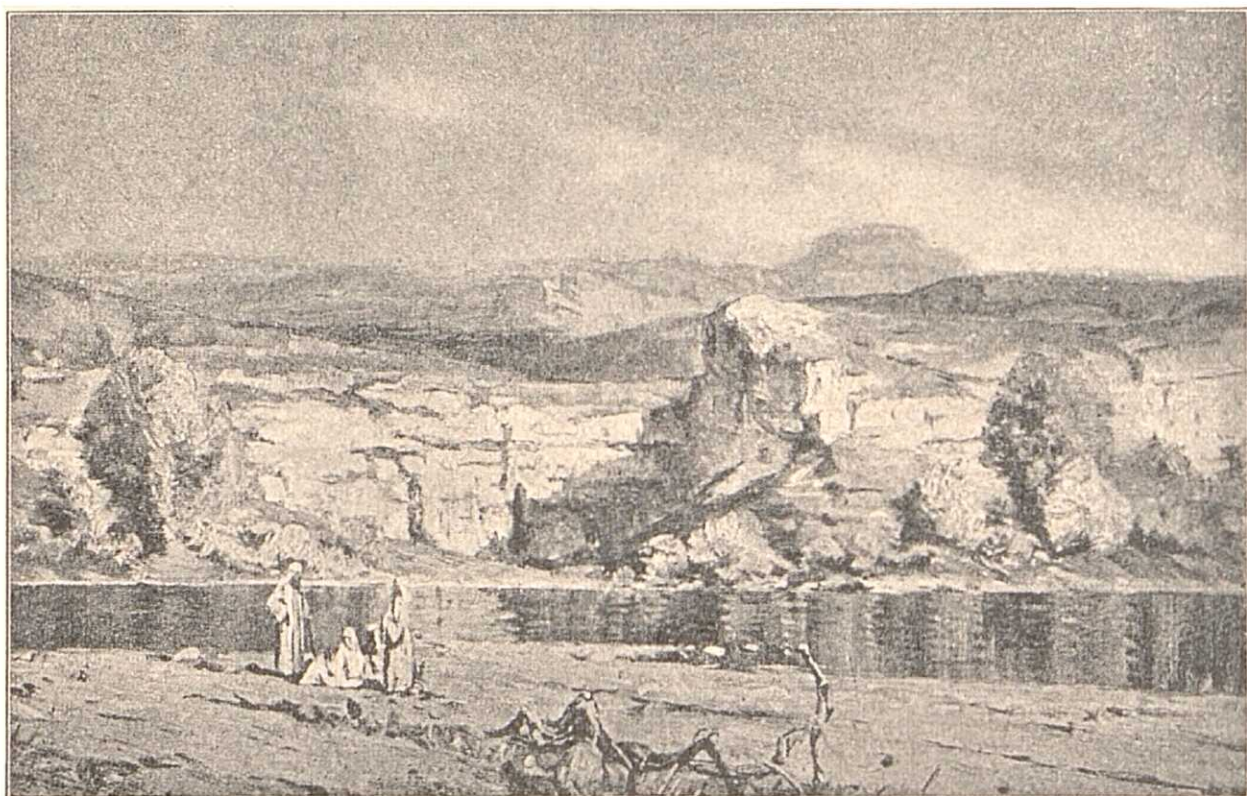
1. svatostí života; 2. svědectvími Písma sv.; 3. zázraky a proroctvími. (Vel. katech. ot. 137—138.)

Kněžský úřad Pán Ježíš zastával tím, že se obětoval v těle nebeskému Otci za veškeré pokolení lidské, jednak aby učinil zadost spravedlnosti boží za hříchy světa, jednak aby zbavil

pokolení lidské viny hříchu i trestu a zjednal mu opět přístup do blaženosti nebeské. Ježíš obětoval se v těle za pokolení lidské po celý život pozemský, ale zvláště když umřel na kříži.

Královský úřad Pán Ježíš zastával tím, že založil na zemi viditelnou říši milosti (církve), dobyv jí krví svou, že dal jí zákony a že ustanovil apoštoly správci jejími. Církev Pán Ježíš založil takto:

1. shromažďoval kolem sebe věřící; 2. vyvolil z nich 12 apoštolův a odevzdal jim trojí úřad svůj: učitelský, kněžský a krá-

Místo, kde Ježíš byl křtěn.

lovský či pastýřský; 3. ustanovil místo sebe apoštola Petra za nejvyšší viditelnou hlavu církve, sám pak zůstal hlavou její neviditelnou. (Vel. katech. ot. 196.)

§ 2. Působení sv. apoštolů.

Apoštolé počali působiti desátého dne po nanebevstoupení Páně, o letnicích, kdy jim byl seslán Duch sv.

Mezi židy.

Jsouce od Ducha sv. zázračně osvětleni, posílněni a dary jazykův i zázrakův obdařeni, zahájili missionářskou činnost v Jerusalemě.

Jména jejich jsou: Petr, Ondřej, Jakub Starší, Jan, Filip, Bartoloměj, Tomáš, Matouš, Jakub Mladší, Juda, Šimon a Matěj.

Později byli vřaděni do sboru apoštolského také Barnabáš a Pavel v náhradu za Jakuba Staršího, jenž byl stat r. 42, a Jakuba Mladšího, jenž zůstal v Jerusalemě jako biskup.

Ponejprv vystoupivše, tak pohnuli obyvatelstvem jerusalemským a přítomnými cizinci, že již prvního dne 3000 osob žádalo za svatý křest. To byly prvotiny církve.

Obec křesťanská rostla den ode dne. Tím rostla i duchovní správa apoštolů, k níž náležela tehdy i starost o chudinu, protože bohatí křesťané kladli k nohám apoštolů přebytné statky, aby je rozdělovali každému, jak komu bylo potřebí. Proto apoštolé si přibrali na pomoc 7 mužů, jež posvětili vzkládáním rukou a modlitbou na jáhny (diakony = sluhy, pomocníky). Přenesli na ně část moci duchovní a udělili jim zvláštní milost, aby zastávali úřad svůj důstojně. Jáhnům bylo rozdávat almužny a obstarávat stůl; směli však také kázati a křtíti.

Apoštolům povstal krutý nepřítel v králi Herodovi (41—44), vnuku Heroda Ukrutného, který pronásledoval apoštoly, aby se zalíbil Židům. Proto apoštolé opustili Jerusalema a rozešli se do celého světa podle určitého plánu (Svátek Rozeslání apoštolů — 15. července). Všichni plnili věrně rozkaz Kristův: „Jdouce po všem světě, kažte evangelium všemu stvoření“, Pán pak jim pomáhal a řeč jejich potvrzoval následujícími divy.

Mezi
pohany.

Působení sv. apoštolův a jich učedníků setkávalo se s úspěchem. K tomu napomáhaly rozličné příčiny.

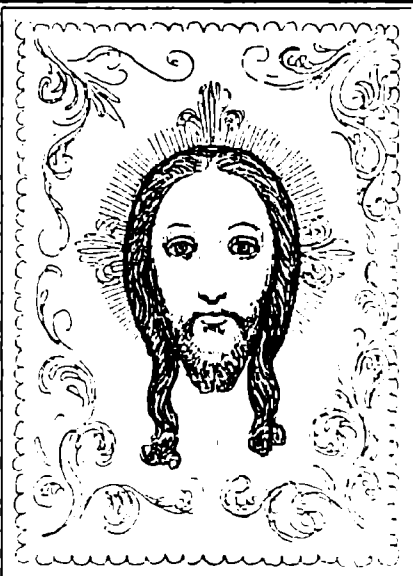
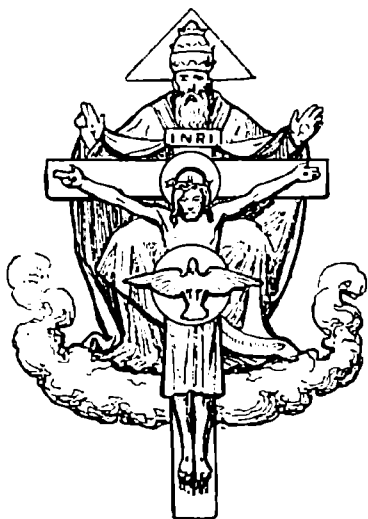
Úspěch
jejich a pří-
činy úspě-
chu toho.

1. Útvar státu římského. V říši římské, která tehdy zabírala všechny krajiny kolem moře Středoziemního, byli rozliční národové, vespolek nepřátelští, spojeni pod jedním žezlem. Mezi jednotlivými národy bylo čilé spojení. Řečtinou, později latinou, bylo lze dorozuměti se skoro v celé říši.

2. Božskost učení křesťanského. Pohanství odpovídalo na nejdůležitější otázky života lidského neurčitě nebo vůbec neodpovídalo. Avšak křesťanství vystoupilo proti pohanským domněnkám a bájím jako náboženství od Boha zjevené a uspokojovalo všechny potřeby rozumu i srdce.

3. Dary divův a zázraků, jimiž byli obdařeni tou dobou kazatelé i jiní věřící.

4. Ctnostný život křesťanů, zvláště jejich obětavost a neohroženost, s kterou vyznávali Krista před soudem a na popravišti. (Sv. mučedníci.)

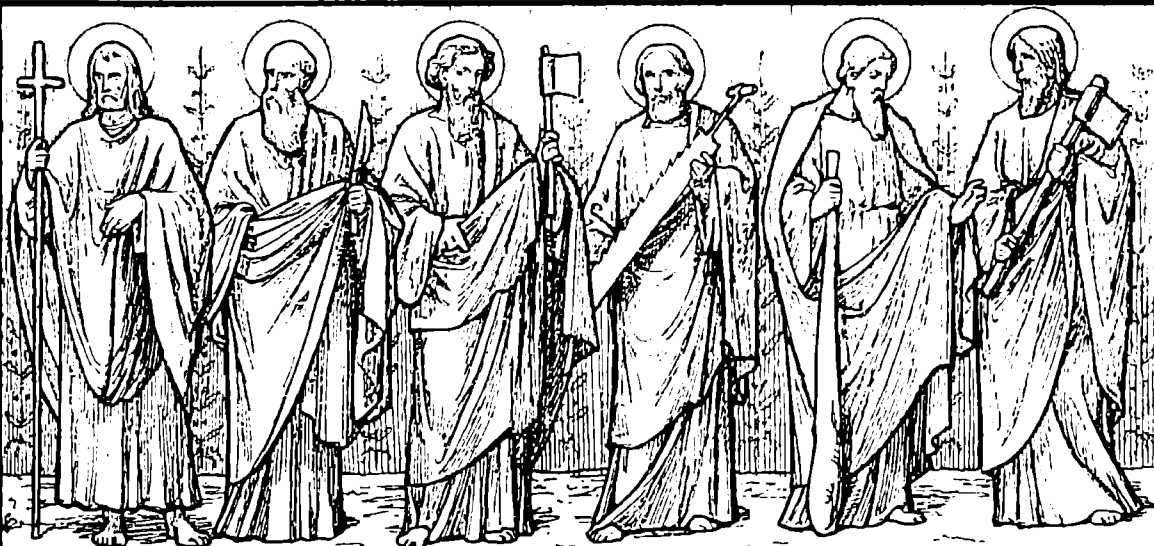
Nejsvětější Trojice.

Kristus Pan.

P. Maria a Ježíšek.

sv. Petr. sv. Pavel. sv. Ondřej. sv. Jakub Větší. sv. Tomáš. sv. Jan. sv. Jakub Menší

sv. Filip. sv. Bartoloměj. sv. Matouš. sv. Šimon. sv. Juda Tadeáš. sv. Matěj.

S prospěchem bylo náboženství křesťanskému, že díla misijnářského účastnili se tehdy nejen biskupové a kněží, nýbrž všichni lidé: křesťanští řemeslníci, vojáci, kupci, úředníci, filosofové. Zvláštní zásluhu o křesťanství mají ženy a otroci, jsouce vychovateli v rodinách. Rovněž křesťanští zajatci působili blahodárně mezi národy pohanskými.

§ 3. Působení sv. Petra.

Sv. Petr, náměstek Kristův na zemi, slul původně Šimon. Kristus změnil mu jméno v Petros (= skála), aby naznačil, že na něm bude založena celá budova církve svaté. Rodem byl Žid z Betsaidy u jezera Genezaretského. Otec jeho se jmenoval Jonáš (Jan). Se starším bratrem Ondřejem rybařil na jezeře Genezaretském a bydlil v Kafarnaum.

Život
Petrův.

Stav se učedníkem Kristovým, opustil rodinu i řemeslo. S Jakubem Starším a bratrem jeho Janem náležel k důvěrným přátelům Ježíšovým.

Sv. Petr měl v církvi nejvyšší hodnost, kterou mu Kristus napřed slíbil a po svém vzkříšení skutečně odevzdal.

Důstojnost
Petrova
v církvi.

Sv. Petr byl si vědom této hodnosti, proto hned po nanebevstoupení Páně staral se o stádo svěřené. První dal podnět k volbě sv. Matěje, první kázal po seslání Ducha sv., první vykonal zázrak na chromém od narození u dveří chrámových, první hájil svatosti církve, odstraniv plevu (Ananiáše a Safiru) ze pšenice, a jménem všech apoštolů mluvil před vysokou radou židovskou.

Také apoštolé uznávali jej za svého představeného. Ve všech čtyřech seznámeních apoštolů Petr je na prvním místě, ač nebyl první ani věkem ani povoláním k úřadu apoštolskému.

Sv. Petr působil nejdříve v Jerusalemě. Později podnikal cesty také na venek. V Samaří biřmoval s apoštolem Janem, v Lyddě uzdravil Aeneáše, v Joppe vzkřísil Tabithu, a byv poučen zvláštním viděním o povolání pohanů do církve, odebral se do Caesareje, kde vyučil a pokřtil pohanskou rodinu Korneliovu.

Činnost
Petrova.

Když král Herodes Agrippa I. (41—44) jal se pronásledovati křesťany a uvěznil Petra, sv. Petr byl z vězení vyveden andělem, načež odešel do Říma.

V Římě založil církev římskou a spravoval ji až do smrti jako biskup, tedy 25 let. (Svátek Stolicе sv. Petra v Římě dne 18. ledna.) Do Říma doprovázel ho sv. Marek evangelista, který na základě

kázání Petrova sepsal evangelium. Později kázal v Alexandrii a spravoval tamější církev jako biskup.

Petr, byv vypuzen z Říma výnosem císaře Klaudia (41—54), vydaným proti Židům, odebral se do Jerusalema, kde předsedal prvnímu sněmu církevnímu (r. 50).

Po sněmu sv. Petr odebral se do Antiochie, navštívil obce maloasijské a vrátil se přes Korint na západ. Po smrti císaře Klaudia (r. 54) směl se opět vrátiti do Říma. Zemřel v Římě za pronásledování Neronova smrtí mučednickou dne 29. června r. 67.

Chrám sv. Petra v Římě.

Byl ukřižován hlavou dolů. Ostatky jeho jsou uloženy v chrámě sv. Petra v Římě.

Povaha
Petrova.

Sv. Petru byla vrozena veliká horlivost, kterou dával na jevo při každé příležitosti. Ač byl vyznamenáván od Krista pána. před ostatními apoštoly, přece zůstal pokorný. I pád jeho a opětné povstání jest podivuhodné a poučné.

§ 4. Působení sv. Pavla.

Život
Pavlův.

Šavel, později Pavel zvaný, narodil se v Tarsu v Kilikii z rodičů židovských a měl občanské právo římské. Toto právo chránilo ho u každého soudu římského od ponižujícího trestu bičování. a zajišťovalo mu všechny výhody obyčejného řízení právního.

Vzdělav se doma na školách pohanských a vyučiv se řemeslu stanařskému, jež zhotovovalo z kozí vlny látky na polní stany, byl poslán od rodičů do Jerusalema, aby se vzdělal také v zákoně Mojžíšově. Učení židovské zalíbilo se mu tak, že se stal horlivým farisejem a krutým pronasledovatelem křesťanů. Avšak na cestě do Damaška byl náhle obrácen zjevením Kristovým a stal se nejhorlivějším hlasatelem učení Kristova. Přípravy k apoštolskému úřadu dostalo se mu na poušti Arabské, kam Kristus z Damaška jej povolal a po tři léta vyučoval jako ostatní apoštoly.

Pavel byl povolán k úřadu apoštolskému, a zvláště k úřadu apoštolskému mezi pohany, přímo od Krista. Povolání Pavlovo.

Zvláštním zjevením božím byl vřaděn ve sbor apoštolský s Barnabášem. Oba, byvše posvěceni na biskupy, vydali se na cesty missionářské.

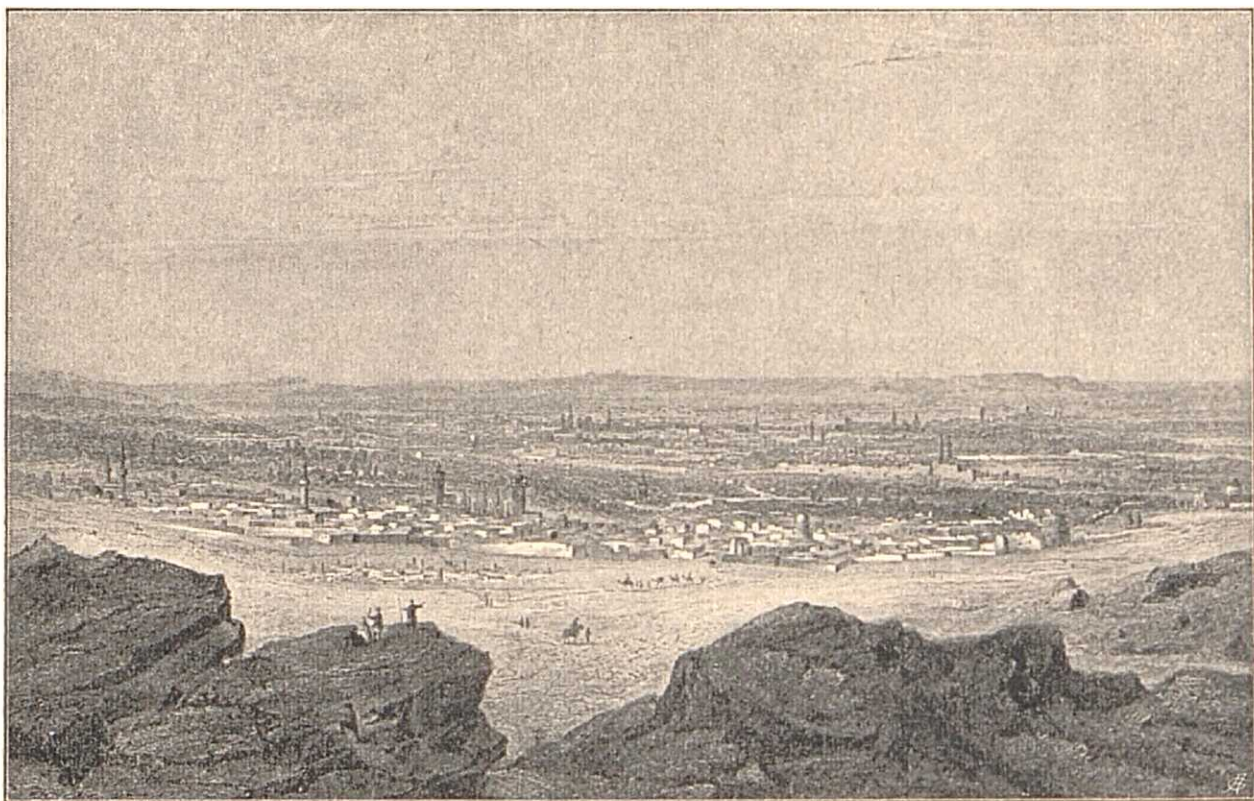
Pavel podnikl tři cesty missionářské v letech 46—58. Provázeli jej rozliční společníci (Barnabáš, Marek, Silas, Timotheus, Lukáš, Titus a j.). Na těchto cestách prošel krajiny maloasijské, Makedonii a Řecko. Na všechny cesty vycházel z Antiochie a vracel se opět do Antiochie. Jenom když se vracel s třetí cesty své, pominul Antiochie. Kázal všude nejdříve židům, ale když jim pohrdli, obracel se k pohanům. Cesty Pavlovy.

Když se vrátil s třetí cesty a přišel do Jerusalema, byl přepaden v chrámě od rozzuřených židův. Ušel smrti jenom rychlým zakročením posádky římské, která jej odvedla do hradu Antonie. Když ani tam nebyl jist životem, velitel Klaudius Lysias dal jej dopravit s vojenským průvodem do Caesareje Přímořské k vladaři Felixovi. Tam Pavel byl držen ve vězení po dvě léta a konečně poslán do Říma, protože jako občan římský odvolal se k císaři. Vazba Pavlova.

Po bouřné plavbě Pavel přibyl do Říma, kde byl chován v mírné vazbě, káže evangelium židům i pohanům. Ve vazbě římské Pavel nespustil s očí křesťanských obcí asijských a řeckých, obcuje s nimi písemně. Také židům palestinským poslal list.

Po dvou letech (r. 63) Pavel byl puštěn na svobodu. Podnikl nové cesty missionářské. Cestoval do Španělska a potom ještě jednou na východ, kde ustanovil žáky své biskupy: Thimothea v Efesu a Tita na Kretě.

Za pronásledování Neronova (64—68) vrátil se do Říma. Tam byl stát dne 29. června r. 67. Ostatky jeho odpočívají v chrámě sv. Pavla v Římě.

Damašek.

Povaha
Pavlova.

Sv. Pavel byl postavy nepatrné, ale v nepatrném těle přebýval veliký duch, vyzdobený veškerou vědou lidskou i moudrostí boží, plný nadšení pro Krista, plný obětavosti a lásky ke člověčenstvu. Veškerou činnost svou líčí nám apoštol krátce a úplně slovy: „Všem všecko učiněn jsem, abych všechny přivedl ke spasení (I. Kor. 9, 22).

§ 5. Pronásledování církve od židů.

Proč židé
pronásledovali
církvev.

Židé očekávali messiáše jako knížete pozemského, jenž se zjeví v lesku knížete pozemského a osvobodí je ode jha poroby občanské. Avšak messiáš byl chudý a vysvobodil lid od poroby duchovní. Proto nepřijali ho, nýbrž pronásledovali jej a ukřižovali a zášti své přenesli i na jeho učedníky.

Ponejprv zakročila vysoká rada židovská proti apoštolům, když svatý Petr uzdravil chromého od narození u brány chrámové. Vysoká rada pohrozila apoštolům Petrovi a Janovi, aby nekázali o Kristu, ale sv. Petr ohradil se proti tomu řka: „Více sluší poslouchati Boha nežli lidí.“ Protože apoštolé nedbali zákazu velerady a kázali učení Ježíšovo, byli jati a uvedeni před veleradu všichni. Soudcové zamýšleli již apoštoly popraviti. Ale v radě zasedal rozvážný muž Gamaliel, který se jich ujal. Proto byli pouze zmrskáni a propuštěni. Apoštolé, odcházejíce ze shromáždění, radovali se, že byli hodni učiněni trpěti pohanění pro jméno Ježíšovo.

První krev křesťanskou prolili židé, když ukamenovali sv. Štěpána jáhna. Smrt sv. Štěpána byla židům návěstím všeobecného pronásledování církve jerusalemské. Avšak toto pronásledování bylo v rukou božích prostředek, aby se křesťanství šířilo také mimo Jerusalema. Neboť učedníci Ježíšovi, vyjma apoštoly, rozprchli se po krajinách judských a samařských a kázali slovo boží. Někteří přišli až do Foenicie, na Cypr a do Antiochie Syrské. Tehdy nabídl se veleradě Šavel, že půjde do Damaška, aby přivedl do Jerusalema křesťany svázané, nalezne-li tam jaké. Obrácením Šavlovým pronásledování křesťanů ustalo.

Ukamenování sv. Štěpána.

Král Herodes Agrippa I. (41—44), dal stíti mečem apoštola Jakuba Staršího (r. 42).

Stětí sv. Jakuba Staršího.

Roku 62 byl od rozzuřených židů svržen s cimbuří chrámového sv. Jakub Mladší, první biskup jerusalemský, a dobit na dlažbě.

Umučení sv. Jakuba Mladšího.

§ 6. Zkáza Jerusalema.

Židé prohřešili se těžce proti messiáši i proti jeho učedníkům a nečinili pokání. Proto dostavil se trest, jež Spasitel byl předpověděl a židé sami na hlavy své svolali. Křičeli: „Krev jeho na nás i na naše syny!“

Proč se dostavila.

Vykonavatelé tohoto trestu byli Římané ve válce židovské. Hlavní podnět k válce židovské dal krutý a vyděračský vladař římský Gessius Florus. Židé stěžovali si u prokonsula syrského Cestia Galla, ale marně. Byli ještě více utlačováni. Tu pozdvihl se celý národ proti panství římskému (r. 66). Povstalcům dařilo se dobře.

Kdo ji vykonal.

Udusiti povstání přikázal císař Nero (54—68) zkušenému vojevůdci Vespasianovi. Vespasian vtrhl do Galileje, dobyl hlavní pevnosti Jotopaty, zmocnil se i jiných pevností a zamýšlel udeřiti na samý Jerusalema. V tom však byl povolán na stolec císařský, proto přenechal velitelství synu svému Titovi.

Pod novým velitelem voje římské oblehly Jerusalema. Město mělo pevné hradby, proto odráželo statečně útoky římské. Ale když bylo sevřeno náspem, počal v něm řádit hlad a mor. Mimo to rozličné strany hádaly se o velitelství. Tu konečně město padlo do rukou Titových (r. 70). Město bylo z větší části pobořeno a spáleno. Požár zničil i chrám jerusalemský.

Ve válce židovské zahynulo přes million židů. Zbytek, ani ne 100.000, byl roztroušen do celého světa. Byli prodáni do otroctví, do egyptských dolův a do divadel, aby zápasili před obecenstvem buď mezi sebou nebo s dravou zvěří.

Z křesťanů nezahynul nikdo, protože křesťané před obležením města se vystěhovali. K tomu přiměla je znamení, jež předcházela zkázu Jerusalema a Kristem pánem byla předpověděna.

Zkázou Jerusalema zanikl stát židovský.

Poznámka. Zjevy z války židovské jsou zobrazeny na vítězné bráně Titově v Římě. Jeden obraz představuje vojíny nesoucí sedmiramenný svícen z chrámu jerusalemského jako kořist válečnou.

§ 7. Proč křesťané byli pronásledováni od pohanů.

Poměr
státu římského
k církvi.

S počátku stát římský pohlížel na křesťanství jako na sektu židovskou a neměl ničeho proti němu, protože židovská země byla provincií římskou. Císař Tiberius (14—37) měl prý dokonce v úmyslu přijmouti Krista mezi bohy římské. Avšak za několik let na místo nevšímavosti nastoupilo kruté pronásledování, jež trvalo s krátkými přestávkami po 300 let a mělo za účel vyhladiti mladou církev.

Příčiny
pronásledování.

Příčiny pronásledování jsou tyto:

1. Křesťanství bylo náboženství nové. — Křesťanství bylo náboženství nové, protože doporučovalo nový způsob života. Slova Kristova: „Chce-li kdo přijíti za mnou, zapři sebe sám, vezmi kříž svůj a následuj mne (Mat. 16, 24) nezamlouvala se pohanům, kteří byli zvyklí pouštěti uzdu vášním a žítí prostopášně.

2. Křesťanství bylo náboženství nedovolené v říši římské. — Křesťanství nebylo náboženství žádného národa podrobeného, proto nemělo práva, aby došlo uznání státního.

3. Křesťanství bylo náboženství velice pomlouvané. — Již židé roztrušovali o křesťanech nejhanebnější pomluvy. Pohané jim uvěřili, a lidé, kteří měli z modloslužby výživu nebo zisk, ještě je zveličovali. Byli to pohanští kněží, řemeslníci, umělci, kupci, ba i učenci, kteří vidouce zděděné náboženství ohroženo, jali se ho vřele ujímati. V očích pohanů křesťané byli vinni všemi pohromami, které prý bohové proto posílají na lidi, aby se na nich pomstili, že trpí křesťany mezi sebou.

§. 8. Pronásledování křesťanů císaři římskými.

Dějepisci čítají obyčejně desatero pronásledování. Zvláště kruté pronásledovali císařové **Nero** (54—68), **Decius** (249—251) a **Diokletian** (284—305).

Za císaře **Nerona** (54—68) vyšel v Římě oheň (19. července Za Nerona. r. 64), který trval 9 dní. Veřejné mínění označovalo za původce ohně samého císaře, který chtěl hořícím městem znázorniti si pád Troje. Císař svalil vinu požáru na křesťany z návodu židů, jichž bylo hojnost při dvoře jeho, a dal tak podnět k pronásledování křesťanů. Rozkacený lid vrhl se na křesťany, i jinak nenáviděné, a usmrcoval je mukami nejhroznějšími. Křižoval je a stínal; zašíval je do koží zvířecích a předhazoval psům; obkládal je smolou a zapaloval v noci, aby osvětlovali zahrady císařovy jako pochodně. Počet mučedníků byl veliký. Římský dějepisec Tacitus mluví o „ohromném množství“. Za tohoto pronásledování zemřeli i knížata apoštolská, sv. Petr a Pavel (29. června r. 67).

Za císaře **Decia** (249—251) pronásledování křesťanů vzalo na sebe novou tvářnost. Decius jako státník poznal, že neprospěje státu popravovati křesťany. Každého občana je škoda. Proto snažil se křesťany přivést k odpadlictví. Tím křesťanství bude vyhlazeno a stát nebude ochuzen o občany. Decius nařídil vyšším úředníkům, aby všemi prostředky donucovali křesťany k odpadlictví. Tento způsob pronásledování skutečně vedl k cíli, neboť mnoho křesťanův odpadlo nebo hledělo se mukám vyhnouti. Avšak většina křesťanů zůstala Kristu věrna a zpečetila lásku svou k němu krví. Za tohoto císaře umučen byl papež Fabian v Římě a panna Agatha (Háta) na Sicilii.

Nejkrutěji pronásledoval křesťany **Diokletian** (284—305). Doba Diokletianova sluje doba mučedníkův. Diokletiana popouzel proti křesťanům spoluvladař jeho Galerius. Diokletian vydal proti křesťanům čtyři výnosy.

První výnos nařizoval bořiti kostely, páliť Písma sv., zbaviti křesťany všech důstojností a práv občanských.

Druhý výnos velel zjímati duchovenstvo.

Třetí výnos ponechával uvězněným volbu buď odpadnouti nebo vytrpěti muka.

Čtvrtý výnos kázal křesťanům vůbec buď obětovati neb umříti.

Tyto výnosy byly prováděny s velikou pečlivostí. Očitý svědek Lactantius († 330?) napsal o té době:

„Kdybych měl sto řečí, sto jazykův a hlas železný, nedovedl bych ani vypsati všech ohavností ani udati všech jmen mučedníkův ani vylicíti, co vše soudcové spáchali v provinciích na nevinných a spravedlivých.“

V této době setkáváme se se zvláštním druhem odpadlíků, kteří jsouce zastrašeni mukami, vydali Písma sv. k spálení.

Většina však vytrpěla všechny muky, i nejhroznější. Očitý svědek, dějepisec Eusebius († kolem r. 340), praví: „Já sám náhodou v oněch místech se zdržuje, viděl jsem na své oči zástupy jeden den na smrt voditi, jedni aby byli spáleni ohněm, jiní popraveni mečem, takže meč častým stínáním se otupoval a ustavičným upotřebováním jaksi lámal. Katové, jsouce unaveni ustavičnými popravami, byli nuceni pomáhati si navzájem a střídati se.“

Za tohoto pronásledování zemřeli smrtí mučednickou v Římě papež Marcellinus a Anežka, v Syrakusách Lucie, v Alexandrii Kateřina, v Aegei v Kilikii Kosmas a Damian a j.

Dle legendy za Diokletiana vytrpěl smrt mučednickou také patron metropolitního chrámu Páně v Praze, sv. Vít, rodilý ze Sicilie, se svými pěstouny Modestem a Krescencií.

Poznámka. Kdo pro Krista obětoval život nebo trpěl na těle, sluje mučedník; kdo za víru obětoval jen majetek nebo svobodu, sluje vyznavač. Když minula doba pronásledování, vyznavač jest každý světec (nikoli světice), který není mučedník. Každý světec vyznával víru slovem i skutkem.

§ 9. Kterak pronásledování prospěla církvi.

Všechna pronásledování křesťanů měla za účel uškoditi církvi, ba zničiti ji, avšak neuškodila jí, nýbrž prospěla.

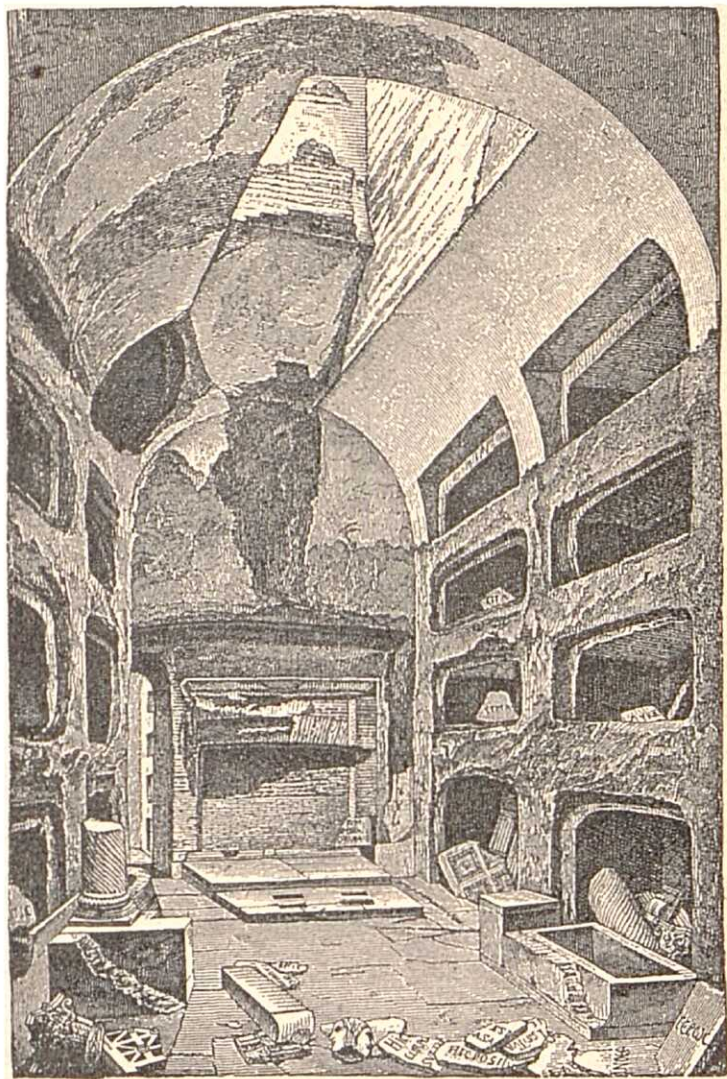
1. Pronásledování křesťanů dokázala, že církev jest zřízení boží. — Když židé chtěli vztáhnouti ruce na apoštoly, farisej Gamaliel radil jim: „Odstupte od těchto lidí a nechte jich. Jest-li z lidí dílo to, rozpadne se; jest-li však z Boha, nezrušíte ho.“

2. Pronásledování křesťanů přispěla k rozšíření církve. — Církevní spisovatel Tertullian († 240) volá: „Křižujte nás, mučte, drťte tím více nás přibývá, čím více nás žnete. Krev mučedníků jest símě křesťanů.“ Když tolik křesťanův obětovalo za víru život, pohané byli nuceni uznati, že víra křesťanská jest pravá. Proto přistupovali k ní ochotně.

3. Pronásledování křesťanů přispěla k tomu, že se plevy oddělily od pšenice. — Do církve vstoupilo mnoho lidí, kteří neměli ani víry ani lásky boží. Tací lidé byli církvi velice nebezpeční, ale církev se jich snadno zbavila. Jakmile vzešlo pronásledování, odpadli.

4. Pronásledování křesťanů zplodila obránce víry či apologety. — Obránci víry či apologetové jsou muži, kteří si vzali za úkol přiměti vladaře, aby s křesťany mírněji nakládali, seznámiti myslící pohany s učním křesťanským, vyvrátiti útoky pohanských učencův a zaplašiti předsudky obecného lidu. Tací apologetové byli sv. **Justin** mučedník († 166), sv. **Irenej**, biskup lyonský († 202), **Tertullian** († 240) a j.

5. Pronásledování přispěla k tomu, že se nám zachovalo mnoho památek ze starých dob církve v katakombách. Katakomby byly podzemní hřbitovy, kde první křesťané nejen pochovávali mrtvé, nýbrž i za pronásledování konali služby boží. V těchto katakombách zachovaly se nám hroby mučedníků, kaple, malby a j., jež mají pro nás cenu velikou.

Katakomby.

6. Konečně pronásledování prospěla nám, že nás naučila milovati Krista. — Mučedníci obětovali za víru život. Jaké oběti za víru přinášíme my?

§ 10. Náboženský život křesťanův až do Konstantina Velikého.

I. Ústava.

Aby církev mohla plniti svůj úkol, potřebovala pevného zřízení čili ústavy. Té se jí skutečně dostalo od jejího zakladatele.

Kristus vyvolil si z věřících apoštoly, udělil jim zvláštní moc duchovní a nařídil jim, aby pokračovali v jeho díle.

Biskupové
a kněží.

Po příkladě Kristově apoštolé ustanovovali všude starší, t. j. kněze nebo biskupy, jež světili modlitbou a vzkládáním rukou.

Biskupům bylo učit, obětovati mši sv. a rozdávat svátosti. Rovněž měli právo přijímati nové členy, vylučovati z církve členy nehodné a konati nejvyšší dozor nad duchovenstvem i nad věřícími.

Kněží měli moc kázati, svátostmi přisluhovati a mši sv. sloužiti, ale s dovolením biskupovým. Ze svátostí nemohli udělovati bířmování a svěcení kněžstva.

Metropoli-
tové.

Věřící a kněží, podřízeni jednomu biskupu, byli diecese. Z biskupství původních šířilo se křesťanství do okolí a vznikala nová biskupství. Tato nová biskupství pohlížela k původnímu biskupství, z něhož vznikla, jako k matce své a říkala mu metropole a jejímu biskupu metropolitě. Sdružení pak všech těchto diecesí s církví mateřskou slulo církevní provincie.

Patri-
archové.

Z metropolitů nejpřednější byli ti, jejichž sídla biskupská byla založena od sv. Petra přímo nebo nepřímo. Tito metropolité sluli patriarchové.

Přímo byla založena od sv. Petra biskupství v Antiochii a Římě, nepřímo (skrže sv. Marka, učedníka a průvodce sv. Petra) v Alexandrii.

K těmto patriarchům přibyli ještě patriarcha jerusalemský a cařihradský.

II. Učení.

Ústní.

Pravý a řádný prostředek šířiti víru Kristovu jest ústní kázání. Kristus nařídil apoštolům: „Jdouce po všem světě, kažte evangelium všemu stvoření“ (Mar. 16, 15).

Písemní.

Někteří apoštolé šířili učení Kristovo také písemně. Někteří apoštolé zaznamenali něco písemně z učení Ježíšova a ze skutků Ježíšových, jako Matouš a Jan, potom Marek, průvodce Petrův, a Lukáš, průvodce Pavlův. Tito spisovatelé slují evangelisté.

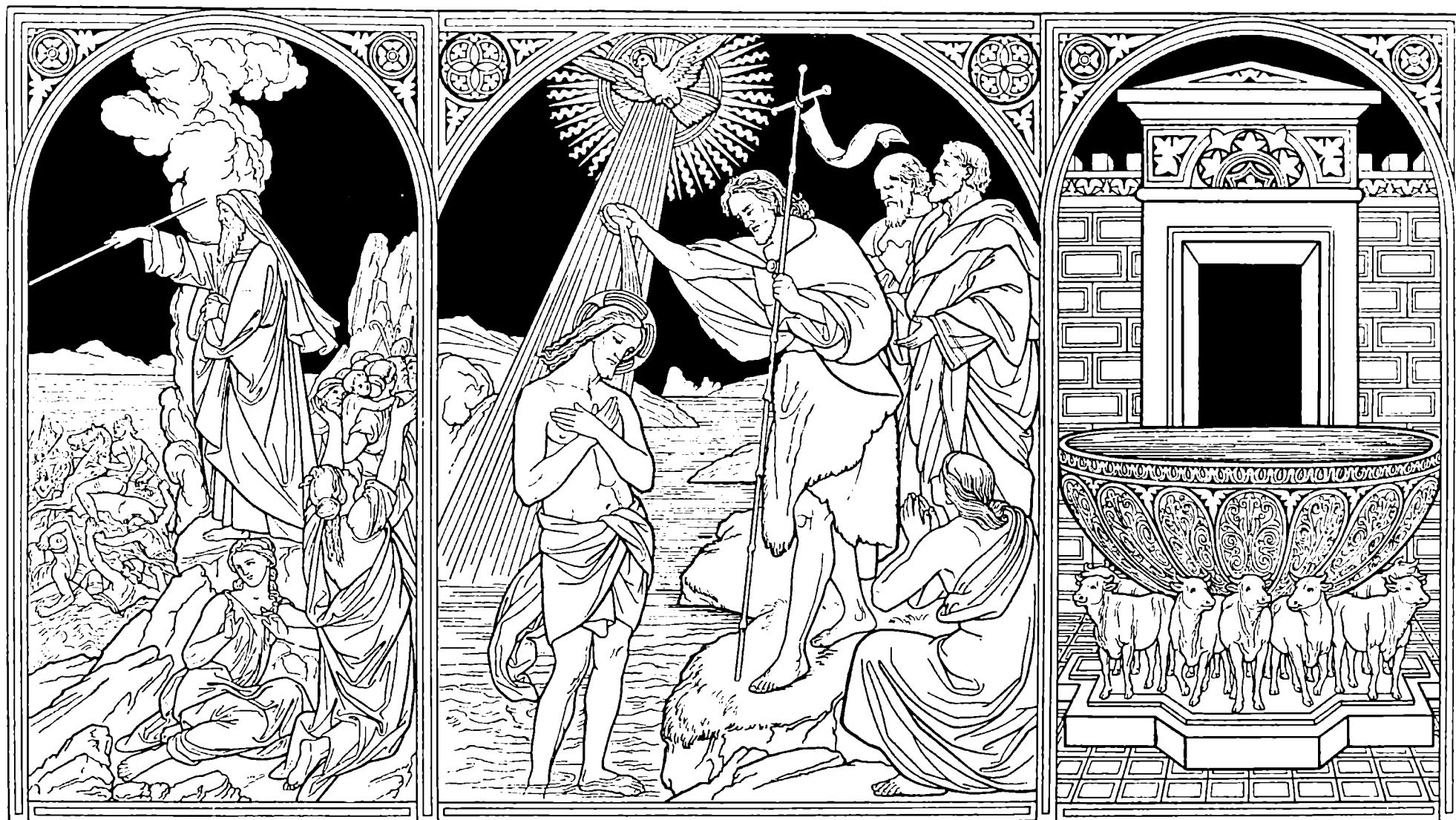
Jiní apoštolé psali listy (epištoly) křesťanským obcím nebo jednotlivým osobám, jako Pavel (14 listů), Jakub Mladší (1 list), Petr (2 listy), Jan (3 listy), Juda (1 list).

Život a působení svatých apoštolů, zejména Petra a Pavla, vypsál sv. Lukáš ve knize Skutky apoštolské.

Apoštol Jan sepsal mimo to zjevení, která měl o budoucích osudech církve, ve knize Zjevení sv. Jana.

Církevní
otcové a
učitelé.

Po apoštolích hlásali učení Ježíšovo biskupové a kněží. Někteří z nich zanechali nám svá kázání a své výklady také písemně. Tací spisovatelé církevní, jest-li prokázána svatost života jejich, slují **církevní otcové**. Církevní otcové, kteří vynikají zvláštní

Vjel Farao na koni s vozy a jezdci svými do moře, a Hospodin na ně obrátil vody mořské, synové pak israelští šli po suše prostředkem moře

V těch dnech přišel Ježíš z Nazareta Galilejského a pokřtěn jest od Jana v Jordáně (Mar. 1, 9).

„Uděláš umyvadlo měděné s podstavkem k umývání a postavíš je mezi stánkem svědectví a oltářem“ (II. Mojž. 30, 18).

učeností, nazývají se **církevní učitelé**. Církevní otcové jsou důležití svědkové křesťanské starobylosti.

Z otců církev pohlíží s největší vážností k těm mužům, kteří byli ještě žáky sv. apoštolů, jako sv. Klement Římský, třetí nástupce Petrův († 100), sv. Ignác mučedník, biskup antiochenský († za Trajana), sv. Polykarp, biskup smyrnenský († 155), a j.

Bludaři a
rozkolníci.

Avšak ne všichni biskupové a kněží učili učení Ježíšovu. Někteří učili učení jinému. Tací muži zovou se **bludaři** či **kacíři**. Kteří trhali jednotu církevní, jmenují se **rozkolníci**.

Bludařů bylo v této době veliké množství. Někteří na př. popírali božství P. Ježíše, jiní nejsvětější Trojici.

Sněmy
církevní.

Proti těmto bludařům byly svolávány **sněmy církevní**. První sněm církevní konali sv. apoštolé v Jerusalemě r. 50 za předsednictví sv. Petra.

Podle tohoto vzoru konali církevní sněmy také biskupové. Sněm církevní, k němuž byli pozváni biskupové celého světa, jemuž předsedá papež osobně nebo v zástupcích svých a jehož výroky byly potvrzeny od papeže, sluje všeobecný.

Výroky všeobecného sněmu církevního jsou neomylné, protože jsou učiněny za přispění Ducha sv. Rozhodnutí sněmu jerusalemského zní: „Vidělo se Duchu sv. i nám . . .“ (Skut. 15, 28).

První všeobecný sněm církevní zasedal v Nicei v Bithynii r. 325, odtud sluje nicejský. Takových sněmů bylo dosud 20. Poslední jest vatikánský z r. 1869—70.

III. Služby boží.

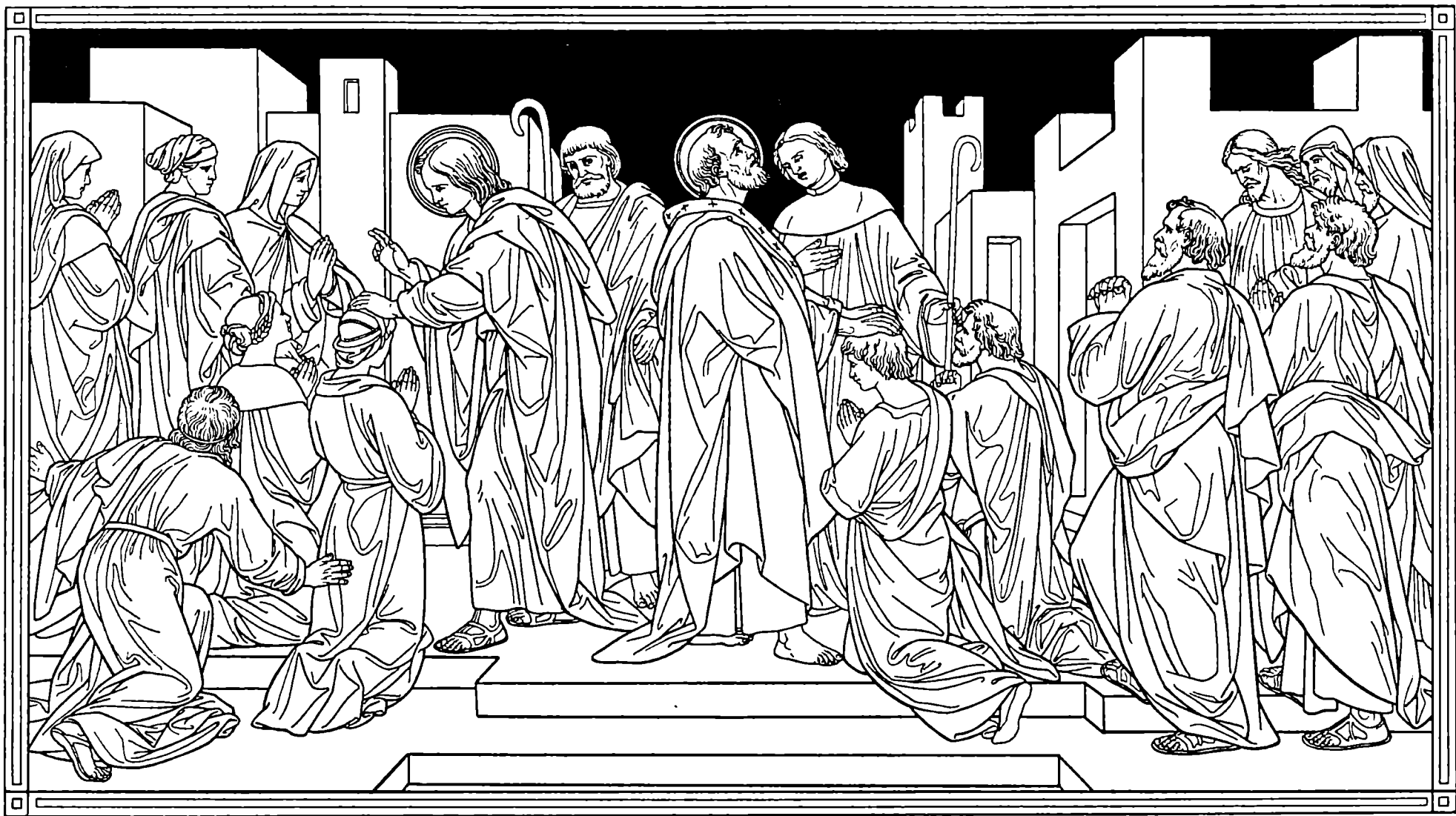
Mše sv.

Jak konali služby boží první křesťané, dovídáme se ze Skutkův apoštolských. Čteme tam: „Na každý den trvali jednomyslně v chrámě, po domech pak lámali chléb a přijímali pokrm s veselím a sprostností srdce“ (Skut. 2, 46).

Pokřtění židé neodvrátili se úplně od svatyně své, protože i jim zůstala domem modlitby a místem posvátných vzpomínek. Modlili se tam, avšak obětí se tam neúčastnili, protože na místo obětí starozákonných vstoupila jediná oběť novozákonná — „lámání chleba“ — mše sv. Této oběti obcovali v domech soukromých, k tomu účelu zasvěcených; v čas pronásledování v tajných úkrytech, v Římě v katakombách.

Mše sv. konala se podobnými obřady jako nyní. Sv. Justin mučedník († 166) popisuje nám obřady mše sv. doby tehdejší.

Svätost biřmování.

Tehdy vzkládali na ně ruce, a oni přijímali Ducha svatého (Skut. 8, 17).

Svátosti. Všechn sedm svátostí, které máme nyní, bylo udělováno již v dobách apoštolských.

1. **Křest.** Za prvních dob církve **křest** byl udělován hlavně dospělým, proto bylo třeba přípravy. Doba přípravy na křest sv. šlula katechumenát a čekatelé sv. křtu katechumeni. Křest byl udělován obyčejně ponořováním, ale též poléváním a kropením. S počátku křtilo se na každém místě, později ve zvláštních baptis-teriích, t. j. budovách ke křtu určených.

2. **Břmování.** Svátost **břmování** uděloval tehdy biskup hned po křtu, křtil-li sám. Křtil-li kněz nebo jáhen, uděloval biskup pokřtěnému břmování později. Ve Skutcích apoštolských (8, 14—17) čteme, že apoštol Petr a Jan přišli do Samařii břmovati ty, které byl křtil jáhen Filip.

3. **Svátost oltářní.** **Svátost oltářní** bývala tehdy podávána obyčejně pod oběma způsoby. Avšak jsou doklady, že byla podávána v kostele i mimo kostel také pouze pod jednou způsobou.

Tenkrát bylo dovoleno bráti si velebnou svátost ve způsobě chleba domů a přijímati ji v čas potřeby (v nebezpečení života). Zvláště poustevníci brali si velebnou svátost na poušť, protože tam neměli kněze po ruce.

4. **Pokání.** Svátost **pokání** křesťané přijímali již v dobách apoštolských. Ve Skutcích apoštolských (19, 18) čteme o sv. Pavlu, že mnozí z věřících přicházeli k němu, vyznávající a vypravující skutky své.

5. **Poslední pomazání.** **Poslední pomazání** bylo udělováno již za dob apoštolských. Apoštol sv. Jakub napomíná věřící, aby neopomijeli svátosti té, až onemocní. Práví: „Stůně-li kdo z vás, zavolej kněží církve; ti ať se modlí nad ním, mažíce jej olejem ve jménu Páně. Modlitba víry uzdraví nemocného, polehčí jemu Pán, a jest-li ve hříších, budou mu odpuštěny“ (Jakub 5, 14—15).

6. **Svěcení křžstva.** Svátost **svěcení křžstva** udíleli apoštolé a po nich biskupové vzkládáním rukou a modlitbou. Ve Skutcích apoštolských čteme, jak duchovenstvo antiochenské světilo Pavla a Barnabáše. Čteme tam: „Postíce a modlíce se a vzkládající na ně ruce, propustili je“ (Skut. 13, 3).

7. **Stav manželský.** Pán Ježíš obnovil v **manželsví** původní dokonalost (jednotu a nerozlučnost) a povýšil je na svátost (Mat. 19, 3—12). Sv. Pavel nazývá křesťanské manželství „velikým tajemstvím“ (Ef. 5, 22—32).

Svátostiny. První křesťané měli také již mnohé svátostiny. Obyčej žehnati se sv. křížem připomíná již Tertullian († 240). Týž

spisovatel mluví také o zařikávání zlého ducha. Za časů Tertulianových byl mezi křesťany všeobecný zvyk mýti si ruce před modlitbou. K tomu účelu stály v katakombách a v předsíni prvních chrámů nádoby s vodou. Co pak se týče obřadů pohřbu křesťanského, praví týž Tertullian: „Oběti konáme za mrtvé...“ To jest doklad, že již ve 3. století při pohřbu křesťanském obětovala se mše sv.

Na místě soboty křesťané slavili den po sobotě (Skut. 20, 7), neděli, jakožto památku vzkříšení Páně a seslání Ducha sv. Hlavní svátky byly velikonoce a letnice. K těmto svátkům přibýly Zjevení Páně a Narození Páně. Na tyto svátky křesťané připravovali se bděním, modlitbou a postem. Takový den přípravy jmenoval se vigilie = bdění, hlídka. Posvátné doby.

První křesťané světili také dni úmrtní sv. mučedníkův a říkali jim narozeniny, protože toho dne mučedníci zrodili se pro nebe.

IV. Život křesťanů. Vznik mnišství.

První křesťané nepřijali toliko víru v Ježíše Krista, nýbrž žili také podle nové víry. Víru svou dávali na jevo láskou k Bohu a láskou k bližnímu.

O lásce k Bohu prvních křesťanů vydává svědectví spisovatel Skutků apoštolských takto: „Na každý den trvali jednomyslně v chrámě...“ (Skut. 2, 46). Život křesťanů jerusalemských.

Jak první křesťané milovali se vespolek, vysvítá z těchto vět Skutkův apoštolských: „Množství věřících bylo jedno srdce a jedna duše. Nikdo nenazýval svým něco z toho, co měl, nýbrž všecky věci byly jim společné... Nebylo mezi nimi nuzného. Kolikkoli bylo těch, kteří měli pole nebo domy, prodávajíce přinášeli peníze za ty věci, které prodávali, a kladli je k nohám apoštolův. I rozdělovaly se každému, jak komu bylo potřeбі“ (Skut. 4, 32—35).

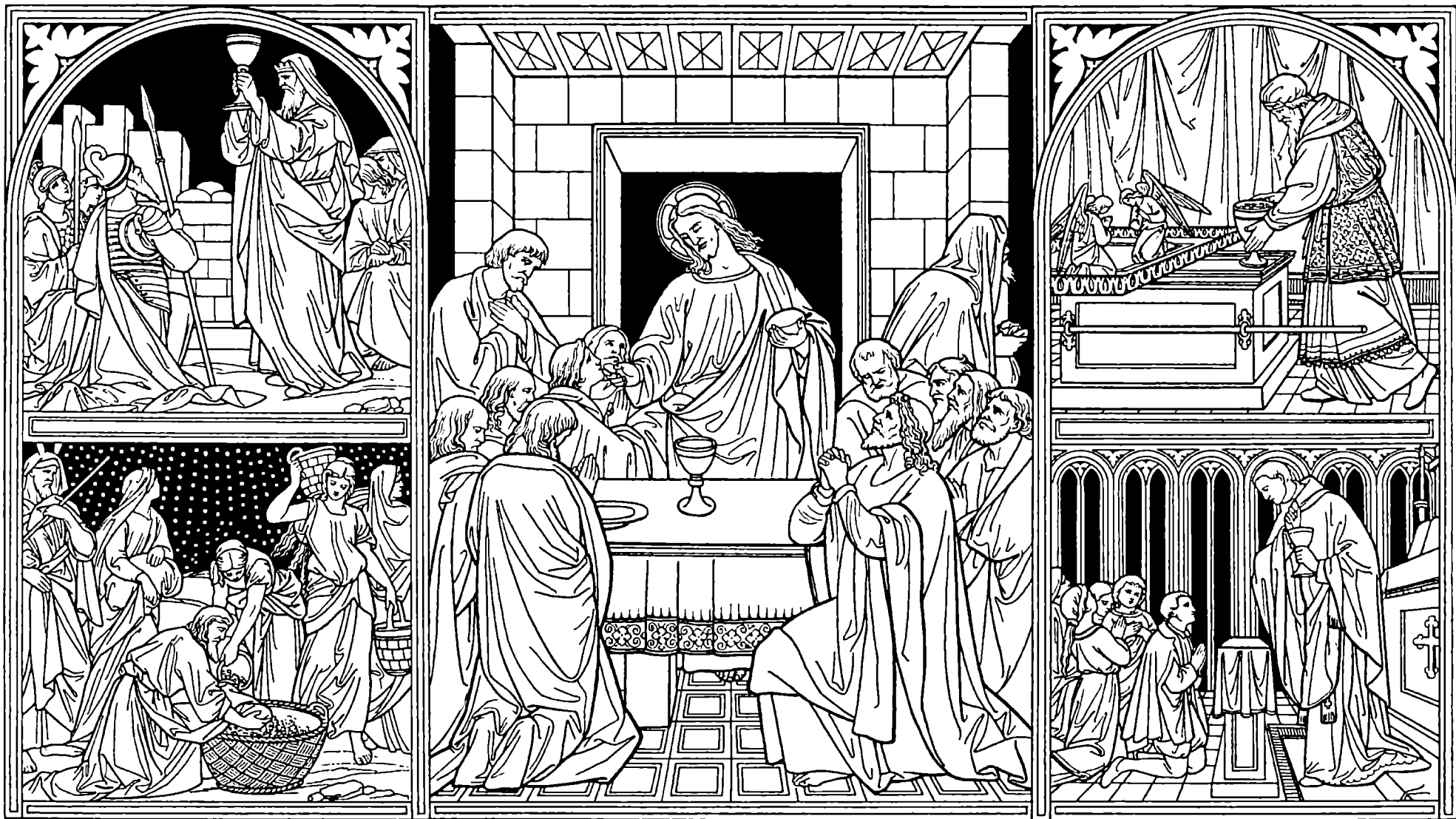
Pro tyto vlastnosti sv. Pavel nazývá křesťany jerusalemské „svatými“ (Řím. 15, 25).

Avšak i jinde křesťané žili svatě.

Život křesťanů budil všude obdiv u pohanů. „Viz,“ říkali pohané, „jak se milují navzájem a jak jsou hotovi zemřítí druh za druh!“ (Tertullian † 240.) Život jiných křesťanů.

Rovněž Lactantius († 330?) volá: „U nás mezi chudými a bohatými, mezi služebníky a pány není rozdílu pražádného.“

Svátost oltářní.

1. Obět Melchisedechova
(obraz mše sv.).

2. Manna na poušti
(obraz sv. přijímání).

„Vezměte a jezte, totoť jest tělo mé...
Pijte z toho všichni, neboť tato jest krev má
Nového zákona“ (Mat. 26, 26—28).

3. Aron stavi do archy úmluvy
nádobu s mannou
(obraz nejsvětější svátosti).

4. Přijímání věřících.

Přimísila-li se mezi tuto zdravou pšenici také některá pleva, bývala odstraněna buď přímým zakročením božím (Ananiáš a Safira) nebo nastalým pronásledováním.

Zbožný život u četných křesťanů dostoupil vrcholu tím, že zachovávali evangelické rady. Kdo se dobrovolně zavázali k evangelickým radám, sluli asketové a byli v církvi zvláštní třída. S počátku zůstávali při svých rodinách, ale časem, v dobách pronásledování, uchýlovali se do samoty, na pouště, aby se odevzdali zcela službě boží (poustevníci, eremité). Nejstarší poustevník dějepisně známý jest sv. Pavel Thebánský († 340), nazvaný tak po svém rodišti Thebách v Horním Egyptě. Sv. Pavel Thebánský strávil na poušti 90 let a dožil se věku 113 let. Krátce před smrtí našel jej sv. Antonín z Komy v Horním Egyptě († 356). Antonín dožil se 105 let.

Vznik
mnišství.

Poustevníci žili původně po různu, každý pro sebe. Ale brzy poznali, že úplná samota člověku nesvědčí. Proto sestupovali se dobrovolně kolem vynikajícího muže ve spolek, aby měli svého učitele a rádce stále na blízku. Přebývali v chyších, nedaleko od sebe rozptýlených, a scházeli se jenom v určité doby ke službám božím nebo ke cvičením duchovním. Tyto osady poustevnické sluly laury, a první zakladatel a představený jejich byl sv. Antonín z Komy. Tito poustevníci sluli mnichové.

Rozvoj
mnišství.

Co sv. Antonín uvedl v život, zdokonalil sv. Pachomius († 348), rovněž Egyptan. Pachomius spojil mnichy, dosud v soukromých chyších bydlící, v jediný celek pod jednou střechou a předepsal jim společné pravidlo (řeholi). Takový společný dům jmenoval se klášter (claustrum = dům uzavřený). Pachomius proměnil život mnišský v život klášterní.

V čele kláštera stál opat. Základní pravidlo všech řeholí byly tři evangelické rady: chudoba, čistota, poslušnost.

Z Egypta život klášterní šířil se na východ do Asie i na západ do Evropy.

Horlivý podporovatel života klášterního byl na východě sv. Basil († 379), který vypracoval pro mnichy zvláštní řeholi. Tato řehole ukázala se výtečná a zavládla na východě úplně. Mnichové východní nazývají se do dnešního dne basiliáni.

Na západě podporovali život klášterní sv. Martin († 400), biskup tourský, sv. Ambrož († 397), arcibiskup milánský, sv. Augustin († 430), biskup hipponský, a sv. Jeronym († 420). Jeronym, prodlévaje na východě, seznámil se se životem mnišským.

II. DOBA.

Od Konstantina Velikého († 337) do založení státu církevního (756).

Ráz této doby: Církev nabývá vrchu nad nepřáteli vnějšími (židy a pohany), přetvořuje pohanský stát římský v křesťanský a bojuje proti nepřátelům vnitřním (bludařům).

§ 11. Konstantin Veliký. Zákony ve prospěch křesťanů. Svatá Helena.

Konstantin Veliký. Za Konstantina Vel. († 337) nastaly křesťanům lepší časy. Konstantin byl křesťanům nakloněn, ačkoli byl pohan. Pokřtiti dal se až na loži smrtelném. Křesťanům naklonilo jej vidění, jež měl v boji proti soupeři Maxentiovi dne 28. října 312 u Říma (u mostu Mulviova). Životopisec Konstantinův Eusebius z Caesareje († kolem r. 340) dosvědčuje, že mu Konstantin vypravoval a přísahou potvrdil, kterak se mu zrovna před bitvou ukázal na nebi kříž s nápisem: „Tímto znamením vítězíš,“ v noci pak ve snách Kristus, a že mu nařídil nositi totéž znamení za prapor válečný. Konstantin učinil, jak mu velelo vidění, a dobyl skvělého vítězství, ač protivník jeho byl v přesile. Potom slavil vjezd do Říma. Senát zbudoval mu za pomník sochu s křížem v ruce. Konstantin dal na podstavci vyrýti nápis: „Tímto spasitelným znamením, pravým důkazem udatnosti, zprostil jsem město vaše jha tyranova, a senát i lid římský osvobodiv a pomstiv, k pře-dešlému důstojenství a lesku jsem jej opět přivedl.“

Zákony ve prospěch křesťanů. Rok poté (313) Konstantin se švakrem Liciniem vydal památný edikt milánský. Tímto ediktem (zákonem) byla křesťanům přiznána úplná svoboda náboženská, dovoleno přestupovati ke křesťanství a nařízeno vrátiti zabavené budovy a pozemky církevní.

Tímto zákonem náboženství křesťanské bylo postaveno na roveň s pohanským a všichni byli odškodněni, kteří utrpěli škodu pro víru.

Konstantin ještě jinak prospěl církvi:

1. Dal vystavěti mnoho kostelů křesťanských nákladem státním (v Římě, Jerusalemě, Nikomedii, Antiochii a j.) a nadal

je bohatě z důchodů městských. Rovněž dovolil, aby kostely směly přijímati odkazy. Tím položil základ ke jmění církevnímu.

2. Osvobodil od daní církev katolickou a zbavil duchovenstvo její povinnosti přijímati veřejné úřady a služby. Právo útulku přenesl s chrámů pohanských na chrámy křesťanské a na jiná místa posvátná.

3. Zvýšil vážnost biskupů, dav jim moc soudní v tom případě, když by sporné strany, nejsouce spokojeny výrokem soudce světského, požádaly biskupa za nové vyšetřování. V tom případě rozsudek biskupův měl platnost, i když zněl jinak nežli rozsudek soudce světského. Biskupové měli právo přimlouvati se za zločince.

4. Prikázal světiti neděli a odstranil trest ukřižování z úcty k Vykupiteli.

Přes všechno úsilí Konstantinovo křesťanství činilo malé pokroky v Římě, srostlém s pohanstvím, ba tuhý odpor vycházel odtud proti snahám jeho. Proto Konstantin přeložil r. 330 sídlo své do Byzantiá, jež nazval Konstantinopolis (= město Konstantinovo, Cařihrad). Tomuto novému městu Konstantin dal ráz křesťanský.

Pro zásluhy, jichž si dobyl Konstantin o říši římskou a zvláště o církev katolickou, náleží mu název Velikého. Církev řecká nazývá jej dokonce Svatým. Avšak církev latinská neřadí ho mezi světce, protože život jeho není ve všem vzor dokonalosti křesťanské.

Synové Konstantinovi (Konstantin II. † 340, Konstans † 350, Konstantius † 361) vystoupili proti pohanům přísně. Avšak ná-
silné prostředky jejich nebyly vhodné k obrácení pohanů, naopak
naplnily pohany nenávistí všeho křesťanského a roznítily v nich
lásku k náboženství pronásledovanému.

Nástupci
Konstantina
Velikého.

Pronásledovaní pohané přivedli na stranu svou i bratrovce Konstantina Velikého, Juliana, namluvivše mu, že on jest vyvolen od bohův, aby obnovil jejich poctu. Julian odpadl skutečně od víry křesťanské a přidal se k pohanům; odtud sluje Julian Odpadlík (361—363).

Jakmile Julian dosedl na trůn císařský, odňal křesťanům všechny výsady propůjčené dřívějšími císaři a hleděl vdechnouti umírajícímu pohanství nový život. Také židy podněcoval proti křesťanům. Vyzval je, aby znova stavěli chrám jerusalemský, a vykázal jim k tomu důchod z pokladny státní. Touto stavbou

chtěl dokázati, že prorocství: „Nezůstane kamene na kameni“ se nesplnilo. Avšak Bůh překazil stavbu zázrakem. Dle souvěkého spisovatele (Ammiana Marcellina) „vystupovaly u základův ohnivé koule plamenů, spálily okolí i dělníky a přerušily všechnu práci“.

Julian Odpadlík zemřel ve válce proti Peršanům (r. 363). Umíraje zvolal prý: „Zvítězil jsi, Galilejský!“

Nástupcové Julianovi byli křesťané, ale k pohanům shovívaví. Proto pohané byli přístupnější poučení křesťanskému a přijímali hojně sv. křest. Pohanství mizelo ponenáhlu z měst a udržovalo se jenom na venkově; odtud název pagani = vesničané = pohané. Název pohanů „pagani“ vyskytá se ponejprv v jednom výnosu císaře Valentiniana I. z r. 368.

Teprve císař Theodosius Veliký (378—395) učinil rozhodné kroky na potlačenou pohanství. Roku 392 zakázal všechny druhy modloslužby. Kdo by se opovážil obětovati modlám, dopustí se zločinu urážky Veličenstva.

V říši východořímské pohanství vymizelo do polovice V. století téměř beze stopy. V říši západořímské udrželo se poněkud déle.

Sv. Helena.

Sv. Helena, matka Konstantinova († kolem 330), byla paní velice zbožná. Svou zbožnost dávala na jevo, stavějíc chrámy Páně. Sv. Helena postavila chrámů několik na západě (v Trevíru, Bonnu, Kolíně nad Rýnem, Xantenu) i na východě v Palestině v Jerusalemě (na Kalvarii, na hoře Olivetské), v Betlemě. Stavby chrámů v Palestině řídila osobně.

Než počala stavěti chrám Božího Hrobu na Kalvarii, dala zbořiti chrám Venušin, který tam stál z dob císaře Hadriana (117—138), a hledati hrob Ježíšův. Podařilo se jí naléztí nejen hrobku Ježíšovu, nýbrž i tři kříže, hřeby a tabulku s nápisem. Který kříž by byl Ježíšův, rozhodl zázrak.

Biskup jerusalemský (Makarius) pomodliv se dotýkal se těmi kříži ženy těžce nemocné. Dotčení křížem třetím uzdravilo ženu okamžitě. (Svátek Nalezení sv. kříže — 3. května.)

Část kříže Kristova sv. Helena poslala do Cařihradu, část do Říma a největší díl obloživši stříbrem, odevzdala biskupům jerusalemským, aby jej zachovali věkům budoucím. Biskupové jerusalemsští darovali částečky kříže ještě jiným kostelům.

Poznámka. Chrám Božího Hrobu v Jerusalemě stojí dosud, ale byl několikráte pobořen a přestavěn. Jakou podobu měla původní kaple

Božího Hrobu, lze poznati ze slonového reliéfu (řezby) národního muzea v Mnichově.

Strážci Božího Hrobu a posvátných míst v Palestině vůbec jsou františkáni. Uvedl je tam sám zakladatel jejich sv. František z Assisi r. 1219.

§ 12. Křesťanství v Německu. Sv. Bonifác.

Do Německa křesťanství vnikalo z říše římské. Pokud Němci (Germáni) stýkali se s obyvatelstvem křesťanské říše římské, stávali se křesťany.

Křesťanství
v Německu
před sv.
Bonifácem.

Nejdříve stýkali se Germáni s říší římskou na březích Dunaje a Rýna, protože tyto řeky dělily Germány od říše římské. Na Dunaji a Rýně byla založena biskupství již v prvních dobách křesťanství.

Později stýkali se Germáni s říší římskou ještě důkladněji. Od dob stěhování národů (od r. 375) Germáni opětovali útoky na říši římskou, až ji vyvrátili r. 476 (Odoaker) a založili na troskách jejích říše nové.

Tou dobou dobyli si zásluh o viru křesťanskou v Německu sv. Valentin († 470), jenž kázal v Bavorsku, a sv. Severin († 482), jenž působil v krajinách nynějších Rakous.

S prospěchem bylo církvi obrácení krále franckého Chlodviga, jenž měl za manželku Klotildu, princeznu burgundskou, katoličku. Chlodvig učinil slib v bitvě s Alemany u Zülpicha (jižně od Kolína nad Rýnem) r. 496, že se dá pokřtiti, zvítězí-li nad nepřáteli. Dobyv vítězství, přijal křest od sv. Remigia, arcibiskupa remešského, ještě se 3000 Franků.

Říše francká odchovala mnoho missionářů, jako sv. Ruperta, sv. Emerama, sv. Vilibrorda a j. Rupert a Emeram působili v Bavořích, Vilibord v Nizozemsku (ve Frísech).

Missionářům franckým přišli na pomoc missionáři z ostrovů Britských. Byli to mnichové sv. Kolumban († 615) a sv. Havel († 625) z Irska a sv. Bonifác († 755), dříve Vinfrid zvaný, z Anglie. Nade všechny vynikal sv. Bonifác, jenž jest skutečný apoštol Německa.

Bonifác, vzdělav se všestranně ve dvou kláštorech anglických, odebral se do Říma pro plnomocenství a začal úřad missionářský v Durinsku, podporuje zároveň sv. Vilibrorda v Nizozemsku.

Sv. Bonifác.

V Durinsku a Hessensku dodělal se takového zdaru evangelia, že mohl se odvážiti na posvátný dub u Geismaru, zasvěcený

bohu Donarovi. Pohané čekali, že Donar bleskem zasáhne Bonifáce, když šel do dubu sekyrou, ale vidouce, že se mu nic nestalo, pozbyli důvěry v bohy své a přidrželi se Boha křesťanského.

Papež povolal Bonifáce do Říma a posvětil jej na biskupa. Později jmenoval jej arcibiskupem a konečně metropolitou celého Německa se sídlem v Mohuči. Mohuči bylo podřízeno 13 biskupství. Tento počet vzrostl ještě, když byla založena nová biskupství mezi Sasy a Slovany. I naše Praha a Olomouc náležela k metropoli mohučské.

Bonifác zřídil v Německu, jež bylo dosud území misijnářské, mnoho řádných biskupství a slavil několik synod (sněmův). O vzdělání a výchovu duchovenstva německého postaral se zakládaje kláštery. Nejznamenitější z nich byl fuldský na řece Fuldě.

Světec mohl dni života svého skončiti v pokoji. Ale po několika letech odevzdal se svolením papežským správu arcidiecese žáku svému Lullovi a šel do Nizozemska kázati evangelium. Tam se svou družinou o svátcích svatodušních (5. června) r. 755, právě když chtěl biřmovati novokřtěnce, došel koruny mučednické u města Dokkuma. Tělo jeho bylo přeneseno do kláštera Fuldý.

Poznámka. Apoštol Irska jest sv. Patricius († 493) a apoštol Anglie sv. Augustin opat († 605).

Čím byl Bonifác Německu, tím byl mnich sv. Ansgar († 865) Dánsku, Švédsku a Norsku, proto se nazývá „apoštol severu“. Sv. Ansgar stal se arcibiskupem hamburským, jemuž byla podřízena všechna biskupství v Dánsku, Švédsku a Norsku.

§ 13. Islam a jeho rozšíření.

Křesťanstvu zasadil veliké rány Mohamed novým učením, zvaným islam (= odevzdání se Bohu). Vyznavači tohoto učení slují mohamedáni nebo moslemové, arabsky moslemin.

Mohamed. **Mohamed** (= velebený) pocházel z kmene Korejšovců, strážců národní svatyně pohanské Kaaby v městě Mekce v Arabii. Život Mohamedův jest propleten bájemi, proto jest věc těžká dopátrati se jádra pravdy. Záhy osiřev, byl vychován od příbuzných. Pomáhal jim v obchodě, až se dostal do domu bohaté vdovy Chadidže. Chadidže vzala si jej za manžela.

Na cestách obchodních seznal křesťanství a židovství. Nemaje již starosti o výživu, věnoval se hloubání náboženskému.

Bujná obrazotvornost východní a k tomu padoucí nemoc, kterou trpěl od maličkosti, způsobily, že se tak vžil ve své myšlenky, až jich nepokládal za myšlenky vlastní, nýbrž za myšlenky zjevené Bohem.

Příbuzní sice uvěřili v jeho posláni prorocké, ale ostatní Mekčané, žádající na něm zázraků, jichž Mohamed konati nemohl, zdvihli proti němu odpor. Mohamed vyhnul se odporu útekem z Mekky do Jatreba r. 622. Tento útek (hedžra), jenž jest počátek letopočtu mohamedánského a Jatrebu dal jméno Medina

Tvrz Alhambra u Granady ve Španělsku,
nejkrásnější památka arabského umění stavitelského v Evropě.

(= město prorokovo), způsobil obrat v životě Mohamedově. Obyvatelé medinští přijali jej za proroka, přidali se k němu a pomáhali mu pokořovati kmeny okolní. Konečně Mohamed cítil se dosti silen, aby udeřil na Mekku. Roku 630 dobyl Mekku a učinil ji středem náboženského i občanského života celé Arabie. Zemřel r. 632.

Učení Mohamedovo jest smíšenina židovství, křesťanství a pohanství. Židovství převládá. Učení.

Věrouka Mohamedova jest tato: Není boha kromě Boha (Allah) a Mohamed jest jeho prorok. Tento Bůh zjevoval se lidstvu skrze proroky: Adama, Noema, Abrahama, Mojžíše, Ježíše a konečně skrze posledního a největšího proroka Mohameda. Pro zřetelnosti boží není, protože Bůh osudy každého člověka přísně určil, takže na nich nelze ničeho měniti (fatum). Radosti nebesťanův a tresty zavržencův v pekle jsou pouze smyslné.

Mravouka Mohamedova ukládá podobné povinnosti jako mravouka křesťanská, totiž modliti se, postiti se a dávatí almužnu. Modliti se jest pětkrát denně s tváří obrácenou k Mekce.

Každý moslem vykonej aspoň jednou v životě pout do Mekky. Půst mohamedánský velí také zdržovati se vína a masa vepřového. Měsíc ramadan (ramasan) jest přísný půst. K těmto povinnostem přidal Mohamed hlavní povinnost: bojovati proti nevěřícím.

Z pohanské mravouky Mohamed podržel krevní mstu, mnohoženství a jiné nepravosti.

Zvláštního kněžstva Mohamed neustanovil. On a jeho nástupcové (kalifové) modlili se sami s kazatelny. Teprve později byli ustanoveni rozliční šluhové bohoslužební. Pro rozdíl od židův a pohanů Mohamed zavedl den sváteční v pátek.

Svobodných umění veliký přítel nebyl.

Učení Mohamedovo bylo zaznamenáváno od jeho posluchačů na lístky nebo chováno v paměti. Teprve po smrti prorokově byly zápisky ty sebrány v celek, jemuž se říká koran (= čítanka). Jest asi tak veliký jako náš Nový zákon. Koran jest mohamedánům zákoník nejen náboženský, nýbrž i občanský.

Rozšíření.

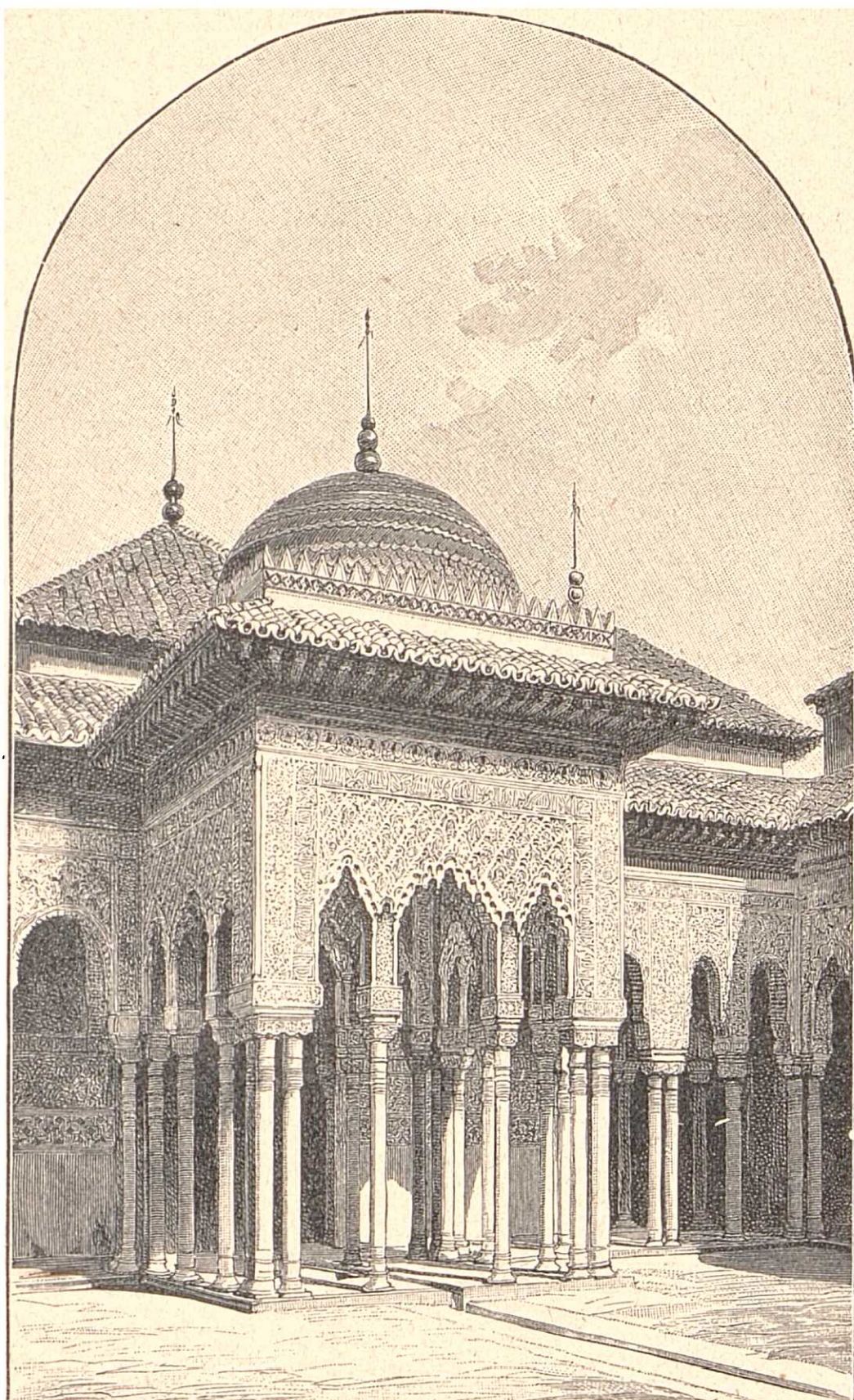
Učení Mohamedovo a zároveň panství arabské šířilo se rychle nejen po Asii, nýbrž i po Africe a po Evropě.

Počátkem 8. století ohrožovalo již Evropu. Vůdce Arabů Tarik zvítězil r. 711 u Xeres de la Frontera (sev. od Gibraltaru) a zmocnil se veliké části Španělska (panství maurské). Ze Španěl Arabové zamýšleli zmocniti se celé Evropy. Byli však poraženi od Karla Martella u Poitiersu (jihových. od ústí Loiry) r. 732. Panství maurskému ve Španělsku učinil konec Ferdinand Katolický r. 1492 (pád Granady).

Ve 14. století Turci začali útočiti na Evropu od východu na poloostrově Balkánském. Za sultána Murada I. (1359—1389) dobyli Thrakie, Makedonie, Bulharska, Valašska a Srbska (bitva na Kosově poli) r. 1389; za Mohameda II. Velikého (1451—1481) samého Cařihradu r. 1453. Tím byl učiněn konec císařství východořímskému či byzantskému.

Z poloostrova Balkánského Turci činili vpády do Uher (války turecké). Dvakrát obléhali Vídeň, totiž r. 1529 a 1683.

Vojska křesťanská v bojích proti Turkům vzývala Rodičku boží za pomoc a ochranu a přičítala jí svá vítězství. Na památku takových vítězství zavedeny byly svátky mariánské:

Východní pavillon Lviho dvora v Alhambře.

Jména P. Marie na památku vítězství nad Turky u Vídně r. 1683 a **Sv. růžence** či **Panny Marie Vítězné** na památku vítězství Don Juana Rakouského (d'Austria) v námořní bitvě u Lepanta (u vrat do zálivu Korintského r. 1571) a císaře Karla VI. nad Turky v Uhrách u Petrovaradina za vůdce prince Eugena Savojského r. 1716.

Svátek Jména Panny Marie světí se v neděli po svátku Narození Panny Marie, jenž připadá vždy na 8. září. Svátek Sv. Růžence slaví se v první neděli říjnovou.

§ 14. Náboženský život křesťanů ve 4.—8. století.

I. Učení.

Učitelé
církevní.

Čtvrté a páté století nazývá se zlatý věk literatury křesťanské. Tou dobou prozřetelnost boží poslala ve službu církve muže všestranně vzdělané, znalce literatury latinské, řecké i orientální, právníky, řečníky a filosofy.

Tato doba má čtyři veliké učitele církevní jazyka řeckého a čtyři jazyka latinského.

Řeční otcové církevní jsou: sv. Athanáš, patriarcha alexandrijský († 378), sv. Basil Veliký, arcibiskup v Caesarei Kappadocké († 379), sv. Řehoř Nazianský, patriarcha cařihradský († 389 nebo 390), a sv. Jan Zlatoústý, patriarcha cařihradský († 407).

Latínští otcové církevní jsou: sv. Ambrož, arcibiskup milánský (397), sv. Jeronym, poustevník († 420), sv. Augustin, biskup v Hipponu v Africe († 430), a sv. Řehoř Veliký, papež († 604).

Takových mužů bylo třeba, protože tou dobou povstalo mnoho bludařů. Někteří popírali božství Kristovo (ariáni), jiní božství Ducha sv. (macedoniáni). Někteří učili, že není hříchu dědičného (pelagiáni) a jiní měli nesprávný pojem o církvi (donatisté).

Jak statečně hájili víry křesťanské tito otcové církevní, vysvítá z životopisu sv. Basila, metropolity kappadockého.

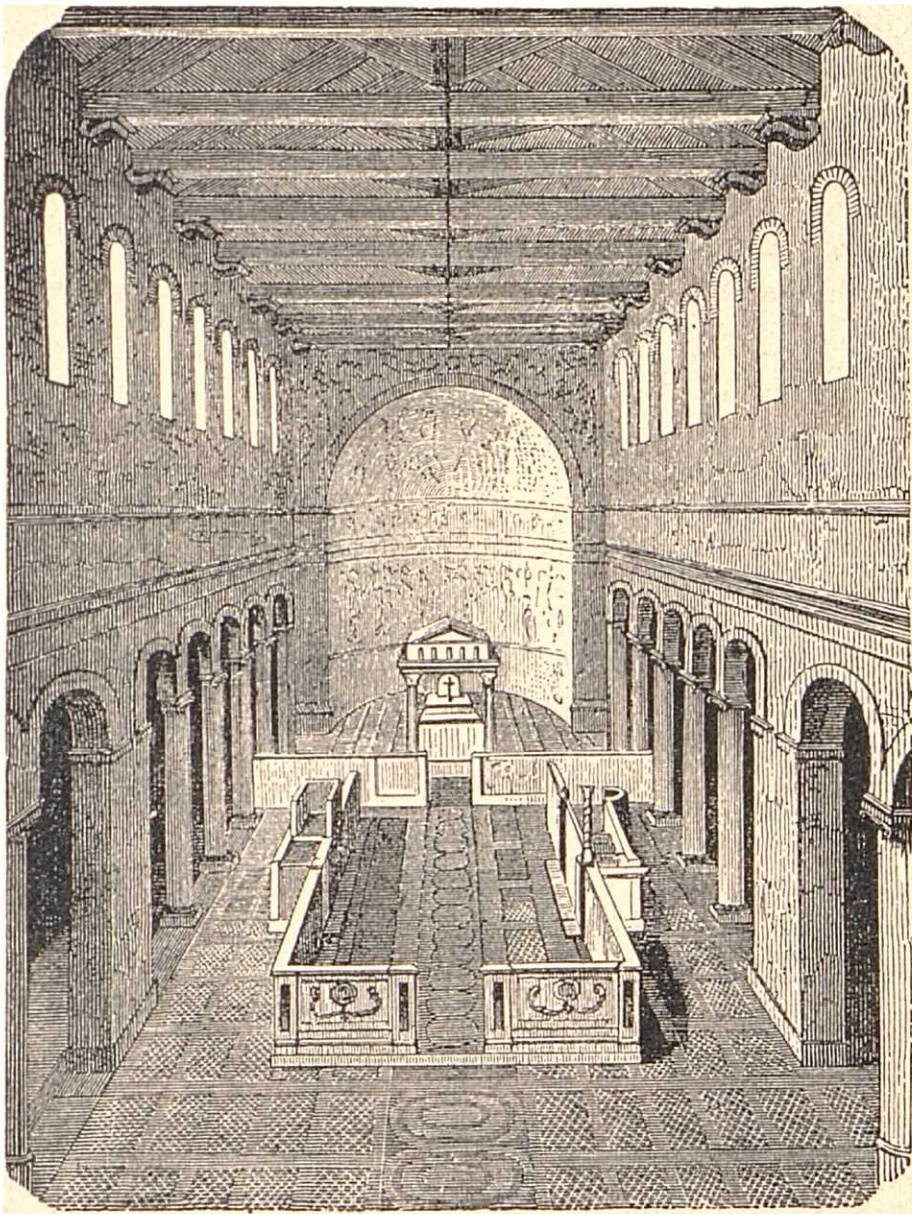
Císař Valens poslal k němu (r. 372) praefekta Modesta, aby jej získal nové víře (ariánské). Praefekt obořil se na Basila, hrozil mu zabráním jmění, vyhnanstvím, mukami a smrtí. Basil odpověděl s posvátným klidem: „Již nic více? Z toho všeho nestihne mne ani jedno. Kdo ničeho nemá, tomu nemohou statky býti zabráný. Vyhnanství neznám, protože celá země jest Hospodina, Pána mého. Muka nedotknou se mne, protože nemám těla. (Přísným životem velice sešel na těle.) Smrt jest mi však vítána, protože mne rychleji přivede k Bohu.“

II. Služby boží.

Církev, nabyvši svobody ediktem milánským r. 313, mohla se vystěhovati z úkrytův a katakomb a stavěti chrámy. Chrámy.

Nejstarší chrámy křesťanské nazývají se basiliky, protože byly sídlo krále králů (basileus = král).

Na západě basiliky měly základní tvar obdélníku, vybíhajícího v polokruh, zvaný apsida (basilika sv. Klementa v Římě).

Vnitřek basiliky.

Někdy byla vsuta loď příčná, takže půdorys měl podobu kříže (basilika sv. Pavla v Římě). Tato příčná loď byla vyhrazena dvoru a vyššímu úřednictvu.

Na východě chrámy měly v půdorysu podobu kříže rovnoramenného a klenby báníté (sloh byzantský).

V tom slohu císař Justinian I. (527—565) dal vystavěti chrám Boží Moudrosti v Cařihradě.

Ve slohu byzantském byly provedeny také některé stavby na západě, jako chrám sv. Vitališe v Ravenně a sv. Marka v Benátkách.

Roucha. Velebnost služeb božích neobrážela se pouze v nádherných chrámech, nýbrž i v bohatém rouchu bohoslužebném.

Mše sv. Mše sv. skládala se ze dvou částí: ze mše katechumenů (do obětování) a ze mše věřících.

Obřady mše sv. nebyly všude stejné. Souhrn všech obřadů při mši sv. sluje liturgie. Na východě konaly se obřady jazykem řeckým, na západě latinským. Ze všech liturgií latinských nejvíce rozšířila se liturgie římská jednak pro své stáří, jednak pro svou důstojnost (od sv. Petra).

Svátky. Ke svátkům již zavedeným přibýly tou dobou svátek Nanebevstoupení Páně s předcházejícími 3 dny křížovými, jež zavedl r. 450 biskup viennský sv. Mamertus; Obřezání Páně a Obětování Páně či Očišťování Panny Marie; Nalezení sv. kříže a od r. 629 Povýšení sv. kříže; svátek Zvěstování, Narození a Nanebevzetí Panny Marie a j. Procesí v den sv. Marka konalo se již za papeže Řehoře Velikého († 604).

III. Život křesťanů. Sv. Benedikt.

Láska k bližnímu. V této době křesťané zakládali ústavy dobročinné, jako chudobince, sirotčince, hospice a nemocnice. Těmto ústavům sám císař Julian Odpadlík († 363) dal skvělé svědectví.

Zvláště znám byl hospic sv. Basila v Caesarei Kappadocké, jež Řehoř Nazianský nazývá „novým městem“. Záležel z několika domů, v nichž chudí, nemocní a osiřelí měli přístřeší a zaopatření.

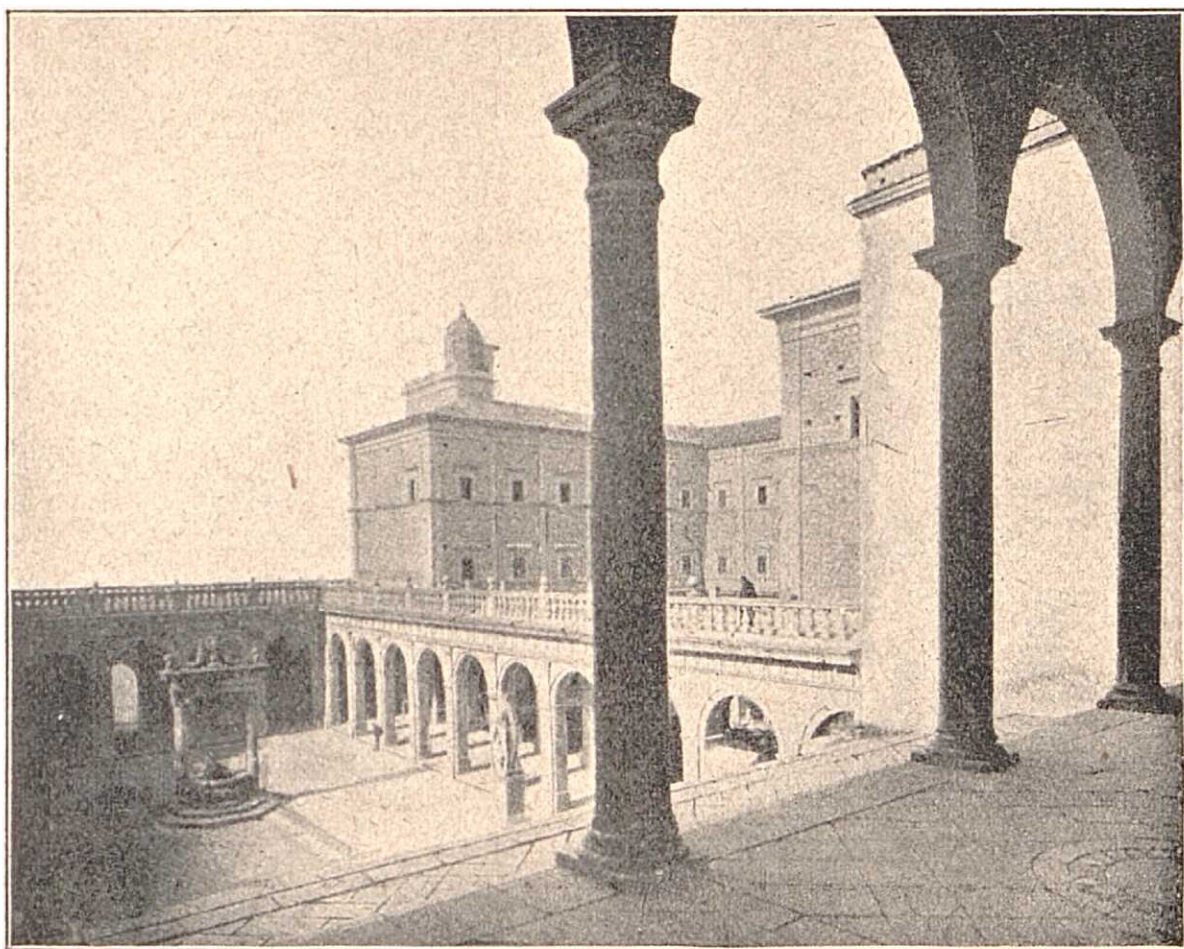
Zřizovati, spravovati a vydržovati takové ústavy bylo povinností biskupů, jimž stát byl nápomocen podporami.

Ředitelé takových ústavů byli jáhnové.

Sv. Benedikt. Tou dobou v Evropě veliký pokrok učinil život řeholní zásluhou sv. Benedikta.

Život řeholní dostal se do Evropy z východu, proto kláštery evropské spravovaly se většinou řeholí východní. Řehole východní

nařizovala přísné posty a tuhé mrtvení těla. Avšak drsné podnebí západu a jiná povaha lidu žádaly řehole mírnější. Proto když život mnišský na východě byl v rozkvětu, na západě jenom živořil, jsa květinou přesazenou na půdu cizí. Teprve v polovici VI. století sv. Benedikt z Nursie († 543), hledě k západnímu životu a k západním potřebám, sepsal řeholi hodící se pro západ. Tak stal se otcem mnichů západních, kteří po něm slují benediktini.

Monte Kassino: Rajské loubí.

Řehole sv. Benedikta došla všeobecné obliby na západě a jest základ všech řeholí pozdějších.

Sv. Benedikt narodil se v Nursii v Umbrii (sev. od Říma) r. 480 z rodičů vznešených. Měl sestru Scholastiku († 543), která se stala zakladatelkou ženského řádu benediktinského. Benedikt byl poslán do Říma na studie, aby si osvojil potřebné vzdělání. Nepravostný život spolužáků zošklivil mu však život světský tak, že si umínil zřici se světa a žíti o samotě. Úmysl svůj provedl. Opustil Řím a žil v pusté krajině Subjako či Sublacus (vých. od Říma) jako poustevník. V této samotě strávil tři léta. Nikdo nevěděl o něm vyjma jednoho mnicha, který mu donášel

chléb. Po třech letech našli jej pastýři a rozhlásili jej po celém okolí.

Nedaleko Subjaka byl klášter Vikovaro. Mnichové tohoto kláštera zvolili si Benedikta za opata. Benedikt přihlížel k tomu, aby v klášteře byla kázeň. Tím však uvalil na sebe hněv nepořádných mnichů. Tito mnichové uradili se, že opata otráví. Skutečně podali mu jednu vína otráveného. Benedikt požehnal číši sv. křížem, a číše se rozpukla.

Benedikt opustil ihned klášter a vrátil se opět do své jeskyně v Subjaku. Tam přidalo se k němu tolik učedníků, dychtících po dokonalosti křesťanské, že v nemnohých letech mohl pro ně zřídit 12 klášterů v té krajině.

Úspěch Benediktův vyvolal závist jednoho nehodného kněze v té krajině. Tento kněz činil rozličné úklady Benediktovi i jeho mnichům. Proto Benedikt opustil krajinu tu a uchýlil se k jihu na Monte Kassino (mezi Římem a Neapolí). Tam založil klášter mateřský celého řádu. V tomto klášteře žil svatě a působil blahodárně až do smrti, která jej zachvátila dne 21. března 543. Svátek jeho připadá na 21. března.

Zásluhy
mnichů.

Zásluhy mnichův o křesťanstvo a člověčenstvo vůbec jsou veliké. Kdekoli mnichové se usadili, šířili vzdělanost. Proměňujíce mozolnou rukou pustiny v plodnou půdu, nezapomínali při tom budit v lidu smysl pro věci vyšší. Zejména:

1. přispěli znamenitě k pádu pohanství a bludů, které povstaly proti církvi; byliť nejhorlivější missionáři;

2. z nich vycházeli biskupové, učitelé a spisovatelé; zakládali školy, vyučovali mládež i dospělé, opisovali spisy latinských a řeckých spisovatelův a díla sv. otců, byli jediní učenci a umělci po mnoho století; kláštery byly a jsou sídla znamenitých knihoven a sbírek;

3. vzdělávali pouště v úrodné krajiny, zakládali osady a města;

4. byli pohostiní a konali i jiné skutky milosrdné stavějíce sirotčince, nemocnice, chudobince a t. d., čímž ulevovali bídě lidské;

5. vynikali svatostí života, takže mají více svatých nežli všechny ostatní stavy vespolek.

Chyby jednotlivců nezastrou nikdy výtečnosti a zásluh celku.

III. DOBA.

Od založení státu církevního (r. 756) do Řehoře VII. (1073—1085.)

Ráz této doby: Církev působí mezi národy germánskými a slovanskými. Snaží se zříditi křesťanský stát, v němž by všichni podrobili se zákonu Kristovu.

§ 15. Založení státu církevního.

Zákonem Konstantina Velikého († 337), že duchovenstvo a kostely mohou přijímati odkazy, byl položen základ ke světskému jmění církevnímu. Bohaté rody římské obrátivše se ke Kristu, věnovaly veliké statky biskupu římskému a vymírajíce znenáhla, odkazovaly celé jmění církvi římské.

Základ
státu
církevního.

Toto jmění přišlo papežům vhod, když přeloženo bylo sídlo císařské z Říma do Byzantia (r. 330). Od té doby se nikdo nestaral o Řím. Papež, jsa v městě sám pánem, pečoval o jeho potřeby duchovní i tělesné. Lid římský viděl v papežích nejenom nejvyšší pastýře duchovní, nýbrž i své největší dobrodince, své ochránce a živitele, tedy i vladaře světské.

Hlavně dva papežové mají veliké zásluhy o Řím. Byli to **Lev Veliký** (440—461) a **Řehoř Veliký** (590—604). Lev Veliký zachránil Řím, když mu hrozila záhuba od hunského krále Attily r. 452 a od vandalského krále Gensericha r. 455. Řehoř Veliký vyšel vstříc langobardskému králi Agilulfovi, když táhl na Řím, a pohnul jej prosbami, moudrostí a zbožným zjevem svým, že upustil od obléhání.

Co se takto vyvinulo samo sebou, bylo později uznáno právně. Langobardský král Aistulf († 756), chtěje se zmocniti celé Italie, strojí se vpadnouti do území papežského. Papež Štěpán III. (752—757) obrátil se o pomoc nejprve k císaři byzantskému, ale byv oslyšen, uchýlil se ke králi franckému Pipinovi Malému. Pipin odňal Aistulfovi dobyté země dvojím tažením do Italie a daroval je apoštolské stoličce (756). Darovací listina s klíči jednotlivých měst (20) byla položena na hrob sv. Petra.

Právní
uznání jeho.

Toť počátek státu církevního, jenž ve smyslu darování Pipinova byl nazván majetek sv. Petra.

Toto světské panství papežské bylo později značně rozšířeno odkazem Mathildy, hraběnky toskánské († 1115).

§ 16. Karel Veliký.

Karel hájí
majetku
papežského.

Karel Veliký († 814) dobyl si velikých zásluh o církev.

Když po smrti Aistulfově († 756) nástupce jeho Desiderius obnovil nepřátelství proti Římu, papež Hadrian I. (772—795) povolal ku pomoci krále franckého Karla Velikého. Karel Veliký učinil konec říši langobardské (r. 774) a sám přijal název krále langobardského. Potom navštívil Řím a darování Pipinovo nejen potvrdil, nýbrž i rozšířil.

Karel hájí
osobní
svobody
papežské.

Ještě jednou naskytla se Karlovi příležitost, aby prokázal službu papeži.

Lev III. (795—816) byl r. 799 o procesí sv. Marka přepaden od nepřátelské strany a ztýrán. Podařilo se mu prchnouti ke Karlovi, který právě meškal dvorem v Paderbornu. Karel potlačil vzpouru a odebral se osobně do Říma zjednati pořádek.

Karel
korunován.

Za tyto služby papež vsadil Karlovi císařskou korunu na hlavu o vánocích r. 800 při slavných službách božích, při čemž lid volal z tisícerych úst: „Karlovi Augustovi, od Boha korunovanému, velikému a mírumilovnému císaři, život a vítězství!“

Úkol císaře římského byl chrániti církev římské. Stal-li se císař římský nepřitelem církve, mohl býti složen s této důstojnosti. Složení to však nezavíralo v sobě ztráty zemí, náležejících mu z jiného důvodu právního (volby nebo dědictví).

Zásluhy
Karla
Velikého
o vzdělanost
křesťanskou.

Karel Veliký má také velké zásluhy o vzdělanost křesťanskou.

Karel Veliký povolal ke svému dvoru znamenité učence, hlavně z Anglie mnicha Alkuina († 804), jehož radou se řídil.

Upravil nově dvorní školu, zřídil s biskupy učené školy kathedrální (v sídlech biskupských) a klášterní, založil pěvecké školy k povznesení zpěvu kostelního a věnoval péči i školství obecnému.

Jest Karel
Veliký
svatý?

Karel Veliký byl prohlášen svatým od vzdoropapeže Paschala III. (za císaře Bedřicha Rudovousa 1152—1190), avšak všeobecná církev neuznala tohoto svatořečení, protože Karel Veliký

není ve všem vzor křesťanské dokonalosti. Jenom Cáchám, kde odpočívá tělo jeho, bylo dovoleno, aby jej uctívaly jako blahoslaveného.

§ 17. Obrácení Moravanů. Sv. Cyrill a Metod.

Slované, sídlíce nejzáže za všemi ostatními národy evropskými v Zákarpatí, byli odloučeni od ostatního světa jihoevropského a proto byli stále pohané. Teprve když Germáni usadili se v provinciích římských, Slované stěhovali se z posavadních vlastí svých a zabrali území opuštěná.

První počátky křesťanství u Slovanů vůbec.

Ze Slovanů nejdále na jih se dostali a s křesťanskými obyvateli jeho se stýkali Slované jižní, kteří se usadili na pravém břehu dunajském, a proto také nejdříve ze všech Slovanů poznali křesťanství. Byli to Korutané, Charváti, Srbové a Bulhaři.

Ze Slovanů severních přijali křesťanství nejprve Moravané, po nich Čechové, Poláci a Rusové. Nejpozději stali se křesťany Slované polabští. Maďaři, usadivše se mezi Slovany již křesťanskými, seznámili se s jejich náboženstvím.

Na Moravě křesťanství zapustilo kořeny trvale teprve ve druhé polovici IX. století sv. bratry Cyrillem a Metodem.

U Moravanů zvlášť.

Kněží sousední říše francké (z diecese solnohradské a pasovské) pokoušeli se sice již dříve obrátiti Slovany na víru křesťanskou, ale lid jim nedůvěřoval, pokládaje je za nástroj k podmanění Slovanstva. Jak daleko zašel missionář německý, tak daleko Němci osobovali si panství. Mimo to kněží němečtí nebyli vždy dokonale mocni jazyka slovanského. Přece však kněží němečtí dodělali se nějakých úspěchů mezi Slovany.

Knížata moravská: Mojmir a jeho synovec Rostislav; kníže nitranské Svatopluk, synovec Rostislavův, a knížata pannonská: Pribina a jeho syn Kocel byli křesťané. Také byly v území těchto knížat křesťanské chrámy již před příchodem svatých bratrů (v Nitře, Olomouci, Brně, Blatně a na Velehradě).

Kníže velkomoravský Rostislav, dobyv r. 855 na Ludvíku Němci (843—876) zemi své úplné svobody, pomýšlel na nezávislost na Německu i ve věcech církevních. Proto poslal posly k papeži do Říma a k císaři Michalovi III. do Cařihradu s prosbou o věrozvěsty znalé jazyka slovanského. Papež neposlal věrozvěstů žádných. Snad chtěl se napřed přeptati na poměry moravské. Avšak císař Michal III. porozuměl hned, jaký prospěch vzešel by z toho

Cařihradu, kdyby k němu přilnula říše velkomoravská, proto vypravil na Moravu dva znamenité missionáře Konstantina a Metoda.

Cyrill
a Metod
na východě.

Sv. bratři **Konstantin** a **Metod** narodili se v makedonském městě Soluni (Thessalonike) z rodičů vznešených. Otec jejich byl podvelitelem císařským a jmenoval se Lev. Matka slula Marie.

O mladém věku staršího bratra Metoda nemáme zpráv podrobných. Víme o něm pouze, že vystudoval v Cařihradě a vstoupil

do služeb císařských. Byl ustanoven správcem jedné krajiny slovanské v Makedonii nebo Thessalii. Po několika letech však vzdal se této hodnosti a vstoupil do kláštera basilánského na hoře Olympu (při jižních hranicích makedonských). Později stal se opatem v klášteře polychronském u moře Bílého.

Cyrill a Metod.

Mladší bratr Konstantin přišel po smrti otcově k císařskému dvoru do Cařihradu a byl učiněn společníkem careviče Michala. Na dvoře císařském měl slovutné učitele: Lva, řečeného Filosofo, a Fotia, potomního patriarchu. Konstantina čekala vysoká důstojnost světská, avšak mysl jeho byla obrácena ke stavu duchovnímu. Když byl vysvěcen

na kněze, stal se knihovníkem při patriarchálním chrámu Páně sv. Sofie. Později učil filosofii. Učeností svou získal si příjmení Filosof. Nemaje ještě ani 24 let věku svého, podnikl učenou hádku o počtu obrazů s bývalým patriarchou Janem Grammatikem. Jako znalec jazyků východních byl poslán k Saracenům, aby se hádal s učenici jejich o náboženství. Potom vstoupil do kláštera na hoře Olympu.

Pobyt jeho v klášteře netrval dlouho. Chán (= kníže) chazarský (Chazaři sídlili mezi mořem Černým a Kaspickým) žádal v Cařihradě za muže učeného, který by je naučil pravé víře. Císař byzantský poslal tam mnicha Konstantina. Konstantin zastavil se v obchodním městě Chersonu na Krimu, aby se tam přiučil jazyku chazarskému. Tam stýkal se také se Židy, Rusy a Uhry

a naučil se řečem jejich. Mimo to pátral po ostatcích sv. Klementa papeže, který tam r. 100 podstoupil smrt mučednickou. Nalezl je na blízkém ostrůvku v ssutinách a vzal je s sebou, aby je donesl do Říma. Když přišel ke dvoru chána chazarského, přemohl ve slavných hádkách učence židovské i mohamedánské a obrátil chána i velmože na víru křesťanskou. Místo nabízených darů Konstantin vyžádal si propuštění zajatců, kteří se s ním odebrali do vlasti.

Tou dobou přišli do Cařihradu poslové knížete moravského Rostislava, jeho synovce Svatopluka a knížete pannonského Kocela prositi o věrozvěsty. Císař Michal poslal jim Konstantina Filosofo a opata Metoda. Na Moravě.

Sv. bratři, nežli se vydali na cestu do Moravy, pořídili si potřebné knihy posvátné v jazyku slovanském. Konstantin vynalezl nové písmo (hlaholské) na základě písem východních, hlavně písma hebrejského a samaritánského, a počal překládati Písmo sv. Začal s evangeliem sv. Jana: „Na počátku bylo Slovo“ Na Moravě překládali oba bratři, takže ve čtyřech letech měli přeložena nejenom evangelia a epištoly, nýbrž i žaltář a hlavní knihy liturgické.

Písmo hlaholské podlešlo později vlivu písma řeckého a nazývá se písmo kyrilské.

Sotva který národ může se honositi tak učenými a svatými zakladateli písemnictví svého jako národové slovanští!

Na Moravu přišli r. 863. Ihned začali dílo apoštolské s velikou horlivostí. Středem činnosti jejich byl na Moravě Velehrad, na Slovensku Nitra. Řady kaplí a kostelů sv. Klementa naznačují směr jejich cest. Nesouce totiž s sebou ostatky sv. Klementa, šířili všude jeho úctu.

Svatí bratři vyučující lid, vychovávali si zároveň učedníky, kteří by po nich pokračovali v díle missionářském. Protože sv. bratři konali služby boží obřadem řeckým, ale v jazyku slovanském, měli mnohé půtky s kněžstvem latinským, jež proti nim tvrdilo, že sluší Boha oslavovati toliko třemi jazyky: hebrejským, řeckým a latinským. Konstantin a Metod říkali protivníkům svým trojjazyčníci. Za půl pátá roku obrátili pohanský lid na Moravě.

Papež Mikuláš I. (858—867), uslyšev o blahodárné činnosti jejich, pozval je do Říma. Toto pozvání přišlo sv. bratřím vhod. Chtěli tam donést ostatky sv. Klementa, potřebovali vysvěcení V Římě.

učedníkův svých a šlo jim o schválení slovanského překladu posvátných knih.

Ubírajíce se zemí Kocelovou (Pannonií), všude kázali a konali služby boží. Když přišli do Benátek, bylo jim tam podstoupiti tuhé hádání o liturgii slovanskou.

Nežli přišli do Říma, zemřel papež Mikuláš I. Nástupce jeho Hadrian II. (867—872) vyšel jim vstříc v slavném průvodu z úcty k ostatkům sv. Klementa a přijal je velmi laskavě.

Rostislav žádal papeže, aby posvětil Konstantina a Metoda na biskupy. Proto oba bratři byli podrobeni zkoušce, tak zvanému procesu informačnímu. Byla totiž zkoušena pravověrnost jejich, byl zkoumán překlad posvátných knih, bylo vyslechnuto vyznání víry a byl přijat jejich slib věrnosti k apoštolské stolici.

Posvátné knihy slovanské byly schváleny od papeže slavnostním způsobem, služby boží byly konány u přítomnosti papeže a duchovenstva římského jazykem slovanským (ve chrámu Panny Marie Větší) a slovanští žáci byli posvěceni na kněžství nebo jáhenství. Konečně sami svatí bratři byli posvěceni na biskupy. Metod byl ustanoven arcibiskupem srémským (Sirmium) v Pannonii a krajinským biskupem v říši Rostislavově. Konstantin měl býti prvním suffragánem či podřízeným biskupem Metodovým, avšak ochuravěv vstoupil do kláštera v Římě a zemřel po 40 dnech biskupství svého dne 14. února 869. V klášteře přijal jméno Cyrill. Tělo Cyrillovo bylo pohřbeno v chrámě sv. Klementa s takovou poctou jako tělo papežův. Na hrobě sv. Cyrilla Bůh učinil mnohé zázraky.

Cyrill jako biskup nevrátil se již mezi Slovary, ale má o ně veliké zásluhy ještě potom. Na bolestném lůžku napomínal bratra svého, aby setrval v díle začatém. Pravil: „Hle, bratře, spřežení oba jsme byli, táhnouce jednu brázdu. Já na líše padám, ukončiv den svůj. Ty miluješ horu (Olymp) velmi. Nechtěj pro horu opustiti učení svého.“

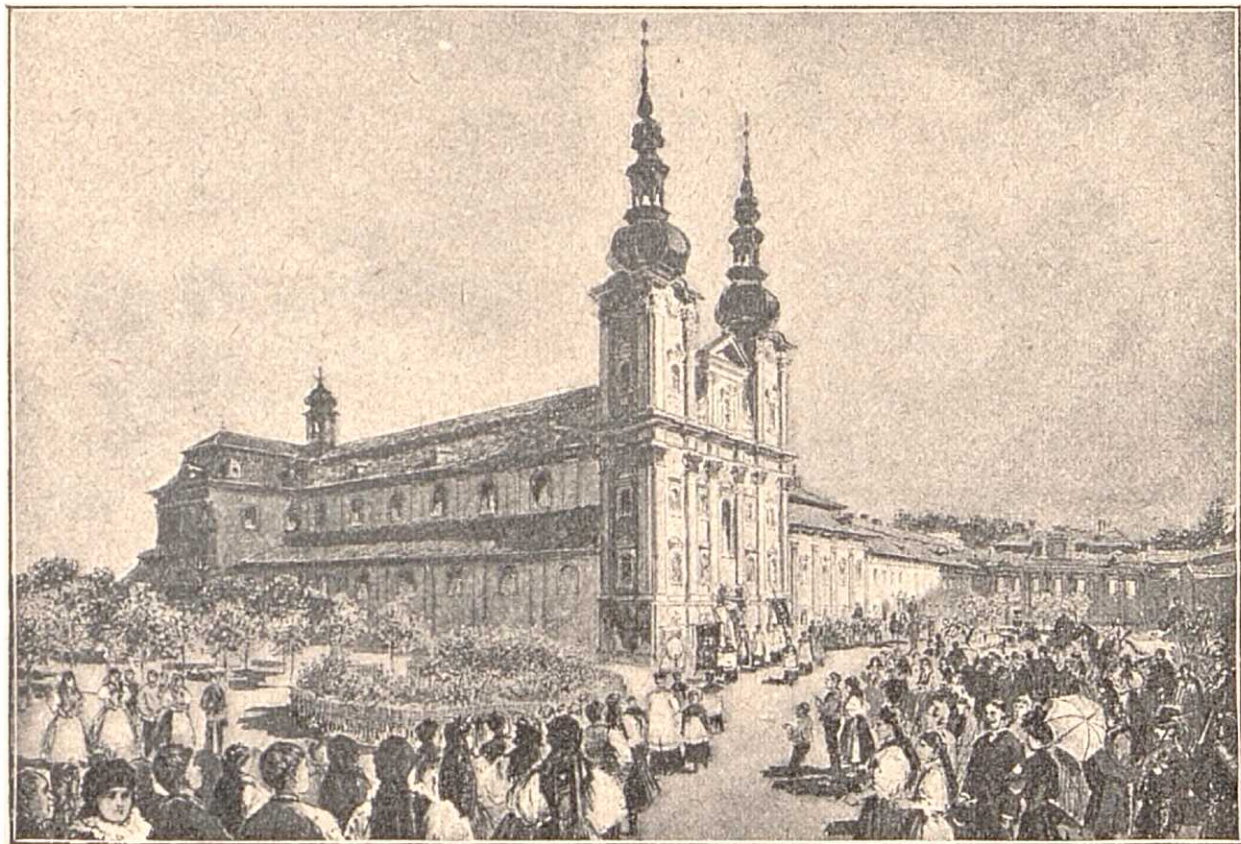
Činnost Me-
toda jako
arcibiskupa.

Metod vrátil se ke Slovanům sám. Činnosti nového metropolity postavily se v cestu hned s počátku (r. 870) dvě veliké překážky: pád Rostislava, hlavní opory jeho, a nenávisť biskupů německých. Rostislav byl odveden od Němců do Německa, a vlády po něm zmocnil se synovec jeho Svatopluk. Svatopluk nebyl nakloněn Metodovi. Rovněž biskupové solnohradský a pasovský nenáviděli nového arcibiskupa, protože sami činili si nároky

k území Metodovu. Jali tudíž Metoda a věznili jej v Německu po tři léta. Propustili jej teprve na rozkaz papeže Jana VIII. (872—882).

Když Metod byl propuštěn z vazby, pokřtil na Velehradě vévodu českého Bořivoje (r. 874), jenž dlíval na dvoře Svato-plukově.

Protivníci Metodovi neodložili nenávisti své proti němu, nýbrž hleděli ho zničit. Namluvili Svatoplukovi, že Metod není

Velehrad.

pravověrný a proto prý slouží mši sv. jazykem slovanským, aby ukryl svůj blud. Svatopluk žádal papeže, aby věc vyšetřil, a biskupové němečtí podali na Metoda žalobu do Říma.

Metod, byv obeslán do Říma, obhájil slavně neviny své a přesvědčil papeže o prospěšnosti obřadu slovanského do té míry, že jej schválil jako předchůdce jeho Hadrian II. Potom jmenoval Metoda řádným arcibiskupem moravským a posvětil Němce Vichinga za podřízeného biskupa Metodova se sídlem v Nitře. Tento Viching ztrpčoval Metodovi život.

Sv. Metod dokonal překlad Písem sv., označil za nástupce svého Moravana Gorazda a zesnul v Pánu dne 6. dubna 885. Byl pochován na Velehradě ve stoličném chrámě po levé straně ve zdi za oltářem Panny Marie.

Osudy
církve mo-
ravské po
smrti Meto-
dově.

Po smrti Metodově měl dosednouti na stolec arcibiskupský Gorazd. Leč z návodu zrádného Vichinga vzešlo téhož roku (885) pronásledování proti Gorazdovi a proti kněžím jazyka slovan-ského. Bylo jim nejprve snášeti trápení v žaláři a konečně vy-
hnanství. Vypovědění našli útočiště v Bulharsku u zbožného krále Michala (Borisa).

Stolec arcibiskupský zůstal neobsazen po 14 let. Teprv na žádost Mojmíra II. papežští legáti (arcibiskup Jan s biskupy Benediktem a Danielem) rozdělili země říše moravské ve čtyři diecese, posvětili pro každou biskupa a ustanovili jednoho z nich metropolitou (r. 899). Tím byla obnovena metropole Metodova, ale ne na dlouho.

Asi r. 896 přitrhli sem Maďaři, byvše povoláni králem ně-
meckým Arnulfem proti Svatoplukovi. Maďaři útočili na říši velkomoravskou, až ji vyvrátili (počátkem X. století). Pádem říše velkomoravské byla pochována i metropole Metodova.

Poznámky. Svátek sv. Cyrilla a Metoda slaví se z nařízení papeže Lva XIII. ze dne 30. září 1880 dne 5. července po celém světě kato-
lickém. Na Moravě jest to svátek zasvěcený. R. 1907 v Čechách byl pře-
ložen svátek tento na druhou neděli v červenci.

Na Moravě vzniklo r. 1850 Dědictví sv. Cyrilla a Metoda. Toto Dědictví vydává spisy poučné a zábavné pro křesťanský lid český.

§ 18. Obrácení Čechů. Sv. Lidmila. Sv. Václav.

Z Moravy dostalo se křesťanství do Čech.

Křesťanství
v Čechách
za Bořivoje.

Bořivoj, meškaje často za důležitým jednáním u dvora Svato-
plukova na Velehradě, seznámil se osobně s arcibiskupem Metodem
a přijal od něho sv. křest (r. 874). Když Bořivoj vracel se domů,
Metod dal mu za průvodce kněze. Od té doby teprve lze stopovati
ustavičný vzrůst církve křesťanské ve vlasti naší. Protože křes-
ťanství mezi Čechy bylo šířeno apoštolsky, bez násilných pro-
středků, přechod z pohanství ke křesťanství nebyl dokonán v ně-
kolika letech, nýbrž vyžadoval dlouhé doby.

Sv. Metod také přišel do Čech a pokřtil Lidmilu, manželku
Bořivojovu. Stopy posvátných kročejů jeho lze spatřiti dosud
v nejstarších kostelích sv. Klementa podle cesty z Velehradu na
Levý Hradec (sev. od Prahy). Také na Levém Hradci Metod
posvětil kostel sv. Klementa, jež vystavěl kníže Bořivoj.

O působení sv. Metoda v Čechách svědčí také liturgie slo-
vanská, zavedená v Čechách hned na počátku. Z této liturgie

zachovala se nám jako ctihodná památka píseň: „Gospodi, pomiluj ny!“

Ke knížeti Bořivojovi pojí se poustevník Ivan.

Ivan (ruský a srbský tvar slova Jan), syn charvátského knížete (bezpochyby z Bělocharvát tatranských), byl křesťan obřadu řeckoslovanského. Poustevničil u potoka Lodenice blízko dnešního Berouna. Bydlil tam v jeskyni a živil se mlékem laně. Kníže Bořivoj postřelil na honě laň jeho. Kráčeje po krvavé stopě její, přišel k Ivanovi. Ivan představil se mu a oznámil, že na té poušti žije již 42 léta. Poznamenal, že nikdo po celý čas ten neviděl ho tam až kníže ponejprv, a prosil, aby kníže nikomu ho nevyzrazoval a také sám k němu už nechodil. Louče se s knížetem prosil, aby kníže po jeho smrti zasvětil to místo ke cti Panny Marie a sv. kříže; patronem pak aby jmenoval sv. Jana Křtitele. Bořivoj slíbil, že vyplní obojí prosbu jeho.

Také manželka Bořivojova, Lidmila, navštívila Ivana a pozvala jej na hrad Tetín (na pravém břehu dolní Berounky). Ivan vyhověl přání jejímu. Když Ivan onemocněl, Lidmila poslala mu kněze Pavla s panošem. Kněz Pavel vyzpovídal Ivana, podal mu tělo Páně a udělil mu svátost posledního pomazání. Když Ivan skončil, Pavel s panošem vykopali v jeskyni hrob a pochovali poustevníka. Bořivoj proměnil jeskyni ve svatyni.

Hrob Ivanův byl od Boha oslaven mnohými zázraky a jest oblíbené místo poutnické až do dnešního dne. Kostel, v němž odpočívá tělo Ivanovo, jest nyní farní a jmenuje se Sv. Jan pod Skalou (u Berouna).

Synové Bořivojovi, Spytihněv I. a Vratislav I., zanechali po sobě také památky křesťanské.

Spytihněv I. vystavěl na hradě Budči (severozápadně od Prahy) kostel ke cti sv. Petra. V tomto kostele konala se ponejprv liturgie latinská. V Budči byla založena také škola latinská. Slovanská škola byla na Vyšehradě.

Vratislav I., bratr a nástupce Spytihněvův, zabýval se velikolepými plány: dobýti zemi české samostatnosti a zříditi arcibiskupství v Čechách. Okolnosti byly tehdy příznivé. V Německu vymřel rod Karlovců (r. 911), a na Moravě byla zničena metropole Metodova vpádem Maďarů. Samostatnosti sice dobyl zemi české, ale obnoviti zaniklé arcibiskupství Metodovo a přenést

sídlo jeho z Velehradu do Prahy se mu nepodařilo. Zemřel, dříve než mohl vykonati tento důležitý úmysl.

Vratislav I. zanechal po sobě ctihodnou památku křesťanskou. Založil a nadal chrám sv. Jiří na hradě pražském.

Po Vratislavovi I. měl vládnouti nejstarší syn jeho Václav, vzdělaný ve škole slovanské i latinské, ale protože byl nezletilý, vládla za něho nějaký čas matka jeho Drahomíř. Rozhodné slovo v domě měla však babička Václavova Lidmila.

Sv. Václav.

Lidmila byla paní zbožná. Pečovala o to, aby křesťanství v zemi se šířilo a upevnilo, činila dobře chrámům a udělovala hojné almužny. Pro tyto skutky zbožnosti a lásky k bližnímu lnul k ní veškeren národ jako k matce své a ctil ji jako světici. Této oddanosti národa záviděla jí Drahomíř a bála se o vládu. Lidmila pozorovala nenávist snachy své a proto opustila Prahu a uchýlila se na hrad Tetín. Tam připravovala se na smrt. Vyzpovídala se knězi Pavlovi a přijala z ruky jeho tělo Páně.

Co Lidmila tušila, stalo se v sobotu večer dne 15. září 921. Toho večera přihnali se na hrad Tetín dva vrahové, Tuňa a Komoň, jež najala Drahomíř, vnikli do ložnice sv. Lidmily a zardousili ji. Služebnictvo pochovalo paní svou vedle zdi hradu. Bůh oslavil hrob její četnými zázraky.

Sv. Lidmila jest první mučednice a patronka národa českého. Ostatky její odpočívají ve chrámě sv. Jiří na hradě pražském. Sv. Václav kázal je tam přenést.

Památka sv. Lidmily koná se v Čechách dne 16. září; přenesení sv. Lidmily dne 10. listopadu.

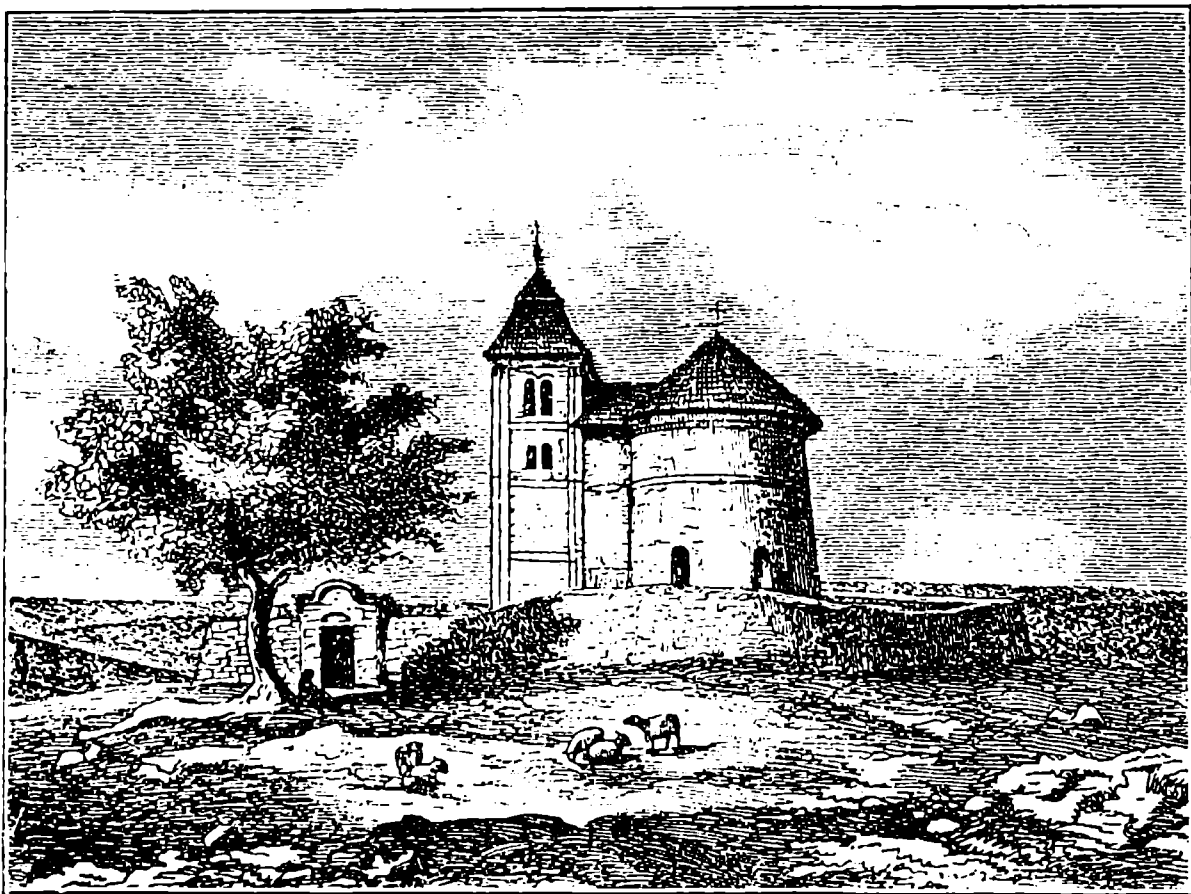
Za Václava.

Když **Václav** dosedl na trůn, byl nucen hájiti vlasti proti dvěma mocným nepřátelům. Byl to Radslav, vévoda zlický, a Jindřich Ptáčník, král německý.

Když Václav vytáhl proti Radslavovi, chtěl ušetřiti krve lidské. Proto vyzval Radslava na souboj. K souboji však nedošlo, protože Radslav spatřil zlatý kříž na čele Václavově a s obou,

stran dva anděly. Tento zjev dojal Radslava tak, že se Václavovi poddal.

Nebezpečenství se strany německé Václav odvrátil tím, že se zavázal k poplatku 500 hřiven stříbra a 120 volů. Tohoto poplatku však Jindřich Ptáčník brzy Čechy zprostil a dal Václavovi darem rámě sv. Víta mučedníka. K uschování těchto ostatků Václav vystavěl chrám sv. Víta na hradě pražském.

Kostel sv. Petra v Budči.

Václav, maje pokoj v zemi i za hranicemi, pečoval o to, aby křesťanství v Čechách zapustilo hluboké kořeny. Prohlédl bystrým zrakem, že Čechům jest upřímně přilnouti ke křesťanství nebo zahynouti v nerovném boji s Němci. Němcům křesťanství bylo záminkou výbojů. Proto povolával křesťanské věrozvěsty do země, stavěl chrámy a dával všem příklad zbožnosti a dobročinnosti.

Tímto působením nebyli spokojeni četní lechové a vládkové, kteří byli dosud pohané nebo povrchní křesťané. Nesli těžce, že kníže věnuje příjmy své na účely křesťanské a nikoli jim na dary a hostiny. Proto kuli proti němu pikle a popudili proti němu vlastního bratra jeho Boleslava. Boleslav pozval

Václava do Staré Boleslavě na slavnost posvěcení chrámu Páně sv. Kosmy a Damiána (27. září r. 929). Václav dostavil se k slavnosti a chtěl po slavné mši sv. odjetí opět do Prahy. Ale k naléhavým prosbám bratrovým zůstal v Boleslavi přes noc. V noci spiklenci s Boleslavem sešli se ve dvoře Hněvsově a uradili se takto: „Až Václav půjde do kostela na jitřní, zabijeme jej!“

Když zvonili ráno na jitřní, Václav vstal a šel do kostela. Ve vratech potkal bratra. Pozdraviv jej, chválil den včerejší. Boleslav zvolal: „Dnes tě vyčastuji lépe“ a fal mečem po hlavě Václavově. Václav, jsa silnější, uchopil bratra a povalil jej na zemi, řka: „Bratře, co jsem ti učinil zlého?“ V tom přiběhl jeden ze spiklencův a sekl Václava do ruky. Václav pustil bratra a běžel do kostela. Ve dveřích chrámových dostihli ho však spiklenci Tista a Tira a zabili jej. Hněvsa přiskočiv probodl mu žebra mečem.

Tělo Václavovo bylo pochováno ve chrámě staroboleslavském. Hrob Václavův oslavil Bůh četnými zázraky. Tak na př. krev, která postříkala stěnu chrámovou, po dlouhé věky nemohla žádným uměním lidským nadobro býti setřena. Po třech letech Boleslav kázal tělo Václavovo přenést do Prahy a uložit ve chrámě sv. Víta na hradě pražském.

Sv. Václav jest druhý mučedník a patron země české. Čechové vzývali jej vždy jako „dědice země české“, kladli obraz jeho na peníze, na pečeti a korouhve, vystavěli mnoho chrámův a oltářů k jeho poctě a nazývají až podnes „svatováclavské“ vše, co chtějí míti ve cti jako své vlastní.

Svátek sv. Václava jest v Čechách svátek zasvěcený (dne 28. září). Přenesení sv. Václava se světí dne 4. března.

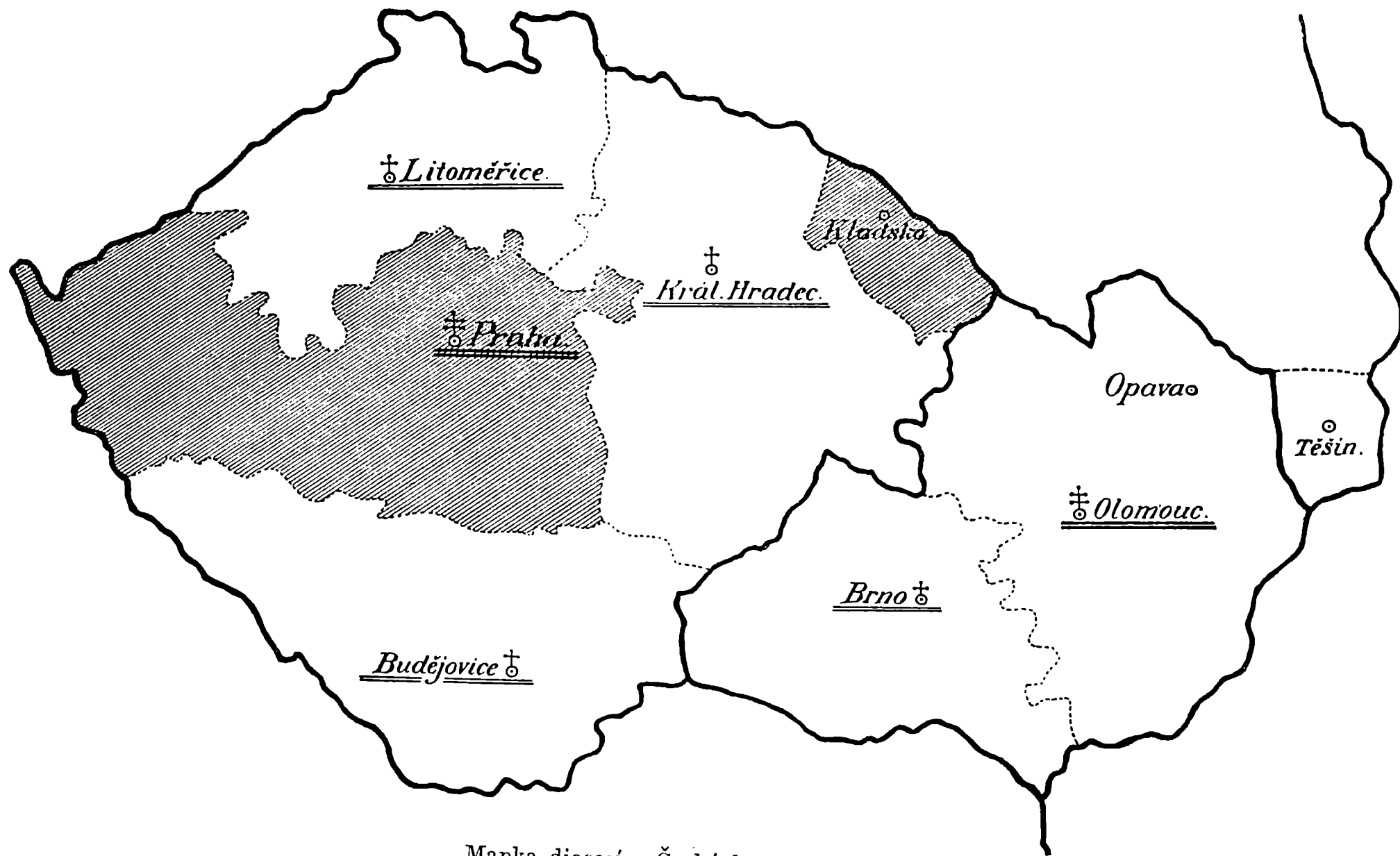
Poznámka. R. 1670 vzniklo v Praze Dědictví svatováclavské, jehož úkol byl vydávati české spisy obsahu náboženského. Toto Dědictví bylo pod správou jesuitů, proto zaniklo, když řád jezuitský byl zrušen r. 1773.

§ 19. Zřízení biskupství pražského.

Čechy část
metropole
Metodovy.

Země česká byla část arcidiecese Metodovy. Po smrti Svato-
plukově (r. 894) Čechové odtrhli se od říše velkomoravské a dali
se v ochranu říše německé na říšském sněmě v Řezně (r. 895).

Poněvadž knížata česká vstoupila v ochranný poměr k říši
německé, latinští kněží, jmenovitě bavorští, obdrželi přístup do

Mapka diecesí v Čechách a na Moravě.

země. Od té doby počala se v Čechách šířiti liturgie latinská vedle původní slovanské, až obdržela vrch a slovanskou úplně vytiskla.

(Kde ponejprv byla zavedena liturgie latinská?)

Čechy
území
missionář-
ské.

Po pádu říše velkomoravské působili v Čechách biskupové slovanští bez řádného sídla. Byliť biskupy missionářskými a Čechy územím missionářským. Po nich různí biskupové němečtí vykonávali úkony biskupské na žádost vévodů.

Čechy ob-
držely vlast-
ního
biskupa.

Konečně nadešla doba, kdy Čechy dostaly svého vlastního biskupa. Boleslav I. (929—967) poslal do Říma dceru svou Mladu, aby předložila žádost za zřízení biskupství při chrámě sv. Víta a kláštera ženského při chrámě sv. Jiří v Praze.

Papež Jan XIII. (965—972) vyhověl obojí žádosti, ale se změnou. Boleslav přál si biskupství s liturgií slovanskou, papež však na radu císaře německého Otty I. stanovil pro nové biskupství obřad latinský. Biskupství pražské vstoupilo v život r. 973 a bylo podřízeno metropoli mohučské.

Kláster ženský při chrámě sv. Jiří podle řehole sv. Benedikta papež také povolil a požehnal za první abatyši jeho kněžnu Mladu, proměniv jí jméno v Marie.

Území diecese pražské obsahovalo všechny krajiny, nad kterými panoval Boleslav II. (967—999) a které byly někdy metropole sv. Metoda. Byly to Čechy, Morava, Slezsko, jižní Polsko, Halič až po Lvov a v Uhrách celé dnešní Slovensko.

Za prvního biskupa pražského byl navržen od vévody Boleslava II. a zvolen jednohlasně od duchovenstva i lidu dvorní kaplan jeho **Dětmar** (973—982), mnich benediktinský, rodem Sas, ale znalý jazyka slovanského. Dětmar posvětil mnoho nových chrámův a pokřtil mnoho pohanů.

§ 20. Sv. Vojtěch. Sv. Prokop.

Sv. Vojtěch.

Sv. Vojtěch (982—997) byl druhý biskup pražský. Byl syn mocného lecha Slavníka a matky Střezislavy. Prvního vzdělání nabyl na hradě otcovském Libici (nad Cidlinou) od pěstouna Radly. Později byl poslán do Němec do Magdeburka (Děvína) do školy klášterní. Tam naklonil si arcibiskupa Adalberta pilností, nevinností a skromností. Arcibiskup dal mu při biřmování své jméno Adalbert. Tímto jménem jmenují Vojtěcha národové

neslovanští. Po smrti příznivce svého arcibiskupa Adalberta († 981) vrátil se do Čech jako podjáhen a sloužil pod biskupem Dětmarem při chrámu sv. Víta. Po nějakém čase byl vysvěcen na kněze a po smrti Dětmarově zvolen za biskupa.

Pro potvrzení a posvěcení Vojtěch odebral se k císaři Ottovi II. a arcibiskupovi mohučskému Viligisovi do Verony. Tam císař a arcibiskup právě dleli.

Do vlasti se nový biskup vrátil beze vší nádhery. Koně svého vedl na konopném provaze a do Prahy vešel nohama bosýma. Začal biskupovati s velikou horlivostí. Příjmy své rozdělil na čtyři stejné díly. Jeden díl ustanovil na potřeby a okrasy chrámů, druhý na výživu duchovenstva, třetí na podporu chudých a čtvrtý na potřeby vlastní.

Když Vojtěch dosedl na stolec biskupský, nebylo v Čechách sice již mnoho pohanův, ale udrželo se v zemi mnoho pohanských zvyků, jako mnohoženství, znesvěcování dnů svátečních, trhy na otroky a pod. Vojtěch vystoupil rázně proti těmto zlořádům. Tím vzbudil si mnoho nepřátel. Proto opustil Čechy a vstoupil se svolením papežským v Římě do kláštera benediktinského s bratrem Radimem (r. 990).

Čechové, nesouce těžce nepřítomnost Vojtěchovu, vyslali k papeži poselstvo, aby kázal Vojtěchovi vrátiti se do vlasti. Vojtěch vzal s sebou 12 benediktinů. Vstoupiv do Čech, stanul na Zelené Hoře a žehnal vlasti, která podle pověsti trpěla suchem od té doby, co odešel z Čech. Hned hojný dešť svlažil zemi vyprahlou. Pro přibylé mnichy Boleslav II. vystavěl první klášter mužský v Břevnově u Prahy (r. 993). Prvním opatem kláštera toho byl učiněn Radla. Radla přijal jméno Anastasius.

Po prvním návratu z Říma Vojtěch podnikl visitaci rozsáhlé diecese své. Na Slovensku sešel se v Ostřihomě s vévodou uherským Geysou, jehož syna Vajka (Václava) biřmoval na jméno Štěpán. Potom kázal v Krakově na místě, kde dosud stojí kaple sv. Vojtěcha.

Tou dobou Vršovci, dávní nepřátelé Slavníkovců, prohřešili se hrubě proti právu církevnímu. Za to byli od Vojtěcha stiženi klatbou církevní. Protože měli v zemi vrch a samého vévodu Boleslava III. Ryšavého v rukou, Vojtěchovi bylo opustiti zemi po druhé (r. 995). Řeholní bratři v Římě přijali jej s radostí a učinili jej převorem. Vršovci vymstili se na rodě Slavníkovců tím, že je pobili na hradě Libici.

Metropolita mohučský Viligis přičiňoval se znovu, aby se Vojtěch navrátil na stolec biskupský. Vojtěch svolil, ale s podmínkou, že půjde hlásati evangelium pohanům, nebudou-li Čechové poslouchati.

Z Říma se vracel Vojtěch s císařem Ottou III. přes Mohuč do Čech. Když se dověděl, co Vršovci učinili rodu jeho, nešel do Čech, nýbrž do Polska k Boleslavovi Chrabrému. Odtud vypravil posly k Čechům, zdali žádají ještě míti jej biskupem. Dostav uštěpačnou odpověď, že nikdo nebaží po mravokárci, měl se za zbavena všech závazků k diecesi své a odebral se kázati evangelium pohanským Prusům. Tam došel koruny mučednické dne 23. dubna r. 997. Když vstoupil na pole Romove, posvátné pohanům, obořil se naň pohanský kněz a zabil jej sekyrou.

Druhové Vojtěchovi (Radim a Benedikt) oznámili Boleslavovi Chrabrému, co se stalo. Boleslav vykoupil tělo Vojtěchovo od pohanů za veliký poklad a pohřbil je ve Hnězdně.

Na hrobě Vojtěchově dály se hojné zázraky, proto četní poutníci putovali tam. Také císař Otto III. putoval ke hrobu Vojtěchovu. Ke cti sv. Vojtěcha byly záhy stavěny kostely. Již císař Otto III. r. 1000 založil dva chrámy ke cti sv. Vojtěcha, jeden v Římě, druhý v Cáchách. Také král uherský Štěpán (995—1038) založil v Ostřihomě arcibiskupský chrám ke cti sv. Vojtěcha. Z úcty ke sv. Vojtěchu byli také příbuzní jeho vyznamenáni vysokými důstojnostmi. Bratr Vojtěchův Radim (Gaudentius) stal se arcibiskupem hnězdenským a pěstoun Vojtěchův Radla (Anastasius) opatem kláštera sv. Martina v Uhrách a biskupem kaločským.

Ostatky sv. Vojtěcha odpočívaly v Hnězdně až do r. 1039. Toho roku vévoda český Břetislav I. (1037—1055) dobyl Hnězdna a přenesl ostatky ty s biskupem pražským Šebířem do Prahy do chrámu sv. Víta.

Když bylo vyzdvihováno sv. tělo v Hnězdně, horlivý biskup Šebíř užil vhodné příležitosti, že sklonil Břetislava, aby vydal zákony s ostrými pokutami na neřesti, proti nimž sv. Vojtěch za živa marně byl bojoval.

Svátek sv. Vojtěcha připadá na 23. dubna. Přenesení sv. Vojtěcha slaví se dne 25. srpna.

Brzy po sv. Vojtěchu Čechy obdržely nového světce a patrona ve sv. Prokopu.

Sv. Prokop narodil se v Chotouni, vesnici ležící mezi Českým Sv. Prokop. Brodem a Kouřimí, za dob biskupování sv. Vojtěcha z rodičů stavu zemanského. Otec jmenoval se Vít, matka Božena.

Prokop chodil do školy vyšehradské, kde kvetlo slavné učení v jazyku slovanském. Zběhlostí svou v písmě slovanském obrátil na sebe pozornost kanovníků vyšehradských při chrámě sv. Klementa, takže byl od nich zvolen za kanovníka. Později byl posvěcen na kněze.

Chtěje dojíti dokonalosti křesťanské, zřekl se domu i polí, dal se vyučiti životu řeholnímu od starého mnicha benediktinského a uchýlil se do svého kraje k řece Sázavě. Tam poustevničil a překonával útoky ďábelské bděním, modlitbou, postem a prací. Odtud zkrocený ďábel na obraze jeho.

V lesích sázavských našel jej kníže Oldřich (1012—1037), jsa na honě, učinil jej zpovědníkem svým a založil pro něho a druhy jeho klášter sázavský r. 1032 podle vzoru klášterů východních s liturgií slovanskou. Na živobyčí dal jim řeku Sázavu od Milobuze až k jeskyni Zákolnici s lukami a lesem vůkol.

Oldřichův syn a nástupce Břetislav I. (1037—1055) přiměl Prokopa k tomu, že přijal důstojnost opatskou, a potvrdil a rozmnožil darování otcovo. Břetislav zabýval se myšlenkou založiti v Čechách metropoli samostatnou, nezávislou na Německu. K tomu měl mu býti nápomocen klášter sázavský jakožto štěpnice domácího duchovenstva. Papež Benedikt IX. (1033—1045) přál záměrům Břetislavovým, byl srozuměn se založením slovanského kláštera sázavského a hotov povýšiti Prahu za metropoli. Ale císař německý Jindřich III. poznal nebezpečnost, jež hrozilo panství německému v Čechách. Proto začal válku s Břetislavem, v níž Břetislav podlehl (r. 1041). Tímto nezdarem válečným záměry Břetislavovy byly zmařeny.

Sv. Prokop spravoval klášter sázavský až do r. 1053. Jako opat vyznamenával se zbožností, bděl nad kázní kláštera svého, konal divy a zázraky a předpověděl bratřím vyhnanství a návrat po šesti letech. Zemřel v březnu r. 1053. Biskup Šebíř pochoval jej ve chrámu sázavském. Za svatého byl prohlášen od papeže Innocence III. r. 1204.

Hrob sv. Prokopa byl hned od počátku poutním místem Čechův až do r. 1421. Toho roku husité klášter sázavský spálili. Roku 1588 arcibiskup pražský Martin Medek dal odkryti z trosek

Sv. patronové čeští.

hrob sv. Prokopa a přenéstí ostatky jeho do Prahy do chrámu Všetech Svatých. Tam odpočívají dosud.

Pod ochranou sv. Prokopa sešel se v Praze r. 1861 spolek Dědictví sv. Prokopa, jehož péčí vycházejí spisy vědecké pro duchovenstvo katolické jazykem českým.

Nástupce Prokopův byl synovec jeho Vít. Za něho nastaly klášteru sázavskému smutné časy. Jakmile zemřel Břetislav I. (1055), příznivec kláštera, a ujal se vlády syn jeho Spytihněv II. (1055—1061), latinští kněží čeští počali štvátí proti mnichům slovanským a radili knížeti, aby je vypudil a na jejich místo uvedl mnichy latinské. Vyhnanství mnichů slovanských trvalo šest let, jak to předpověděl sv. Prokop. Bratr a nástupce Spytihněvův Vratislav II. (1061—1092) povolal vypověděné mnichy zpět na všeobecné přání národa.

Osudy
kláštera
sázavského
po smrti
sv. Prokopa.

Protože Vratislav II. pozoroval, že liturgie slovanská jest oblíbená u lidu, podal žádost k papeži Řehoři VII., aby dovolil po celé zemi konati obřad slovanský. Papež v listě ze dne 2. ledna 1080 nazval žádost tu nerozumnou a nepředloženou, protože liturgie latinská už po 150 let v zemi drží vrch, a nařídil mu, aby se všemi silami vzpíral té nepředloženosti. Slibuje však, že jest ochoten vyhověti přání Čechův, ukáže-li se toho skutečná potřeba po vyšetření legátů. Papežští legáti však do Čech nepřišli, protože Řehoř VII. byl zapleten do sporu s císařem německým Jindřichem IV. Liturgie slovanská zůstala tudíž obmezena pouze na klášter sázavský.

Po Vítovi byl opatem Jimram a po Jimramovi Božetěch, výtečný malíř a sochař. Oba se těšili přízni knížete Vratislava II.

Jednou se stalo, že biskup Kosmas (1090—1098) při mši sv. na boží hod ve chrámě svatovítském zapomněl postaviti korunu na hlavu krále Vratislava II. Božetěch sám vzal korunu s oltáře a postavil ji na hlavu královu. Kosmas pokládal to za sahání do úřadu biskupského a chtěl Božetěcha sesaditi s důstojnosti opatské. Avšak na přímlovu pánů českých uložil mu pokání, aby vydlabal ze dřeva kříž s tělem Vykupitelovým tak veliký, jako jest postava jeho, a donesl jej na vlastních ramenou pěšky do Říma. Božetěch podrobil se pokání uloženému.

Božetěch měl mnoho nepřátel, a to i ve svém klášteře mezi mnichy. Dokud žil král Vratislav II., nikdo se neopovážil vystoupiti proti němu. Jakmile však Vratislav II. zemřel (1092),

protivníci Božetěchovi ihned počali žalovati na Božetěcha u knížete Břetislava II. (1092—1100) i u biskupa Kosmy. Břetislav II., rozmrzev se na neustálé žaloby a sváry mnichů slovanských a vyhovuje přání biskupa Kosmy, vyhnal Božetěcha i ostatní mnichy z kláštera a uvedl tam mnichy latinské z kláštera břevnovského (r. 1096).

Mnichové rozptýlili se po zemi. Co se stalo s Božetěchem, není známo.

Protože klášter sázavský byl poslední útulek liturgie slovanské, vyhnáním mnichů slovanských zanikla liturgie slovanská v Čechách úplně. Udržela se u Jihoslovanů.

§ 21. Obrácení Poláků, Rusů, Slovanů polabských a Maďarů.

Obrácení
Poláků.

1. Polákům prvních zpráv o Kristu se dostalo od sv. Metoda a učedníků jeho, protože polské krajiny: Krakovsko, Halič a Slezsko náležely k metropoli Metodově. Většina národa s knížaty zůstala však pohanská. Teprv česká kněžna Doubravka, dcera Boleslava I., podavši ruku knížeti Mečislavovi, přivedla knížete k víře křesťanské r. 966. Mečislava následoval znenáhla celý národ.

Původní obřad v Polsku byl řeckoslovanský jako v Čechách a na Moravě. Zbytky obřadu toho jsou prastaré památky slohu byzantského, jako chrámy, malby a kostely a kaple svatoklementske.

Český biskup sv. Vojtěch jest i veliký apoštol Poláků. Po prvním návratu z Říma (r. 993) zašel na cestě visitační až do Krakova a po druhém návratu z Říma (r. 995) uchýlil se ke dvoru Boleslava Chrabrého, kde strávil celou zimu.

První biskupství bylo zřízeno v Poznani (r. 968). Boleslav Chrabrý (992—1025) zřídil již samostatnou metropoli ve Hnězdně (r. 1000) a povolal do země benediktiny. První arcibiskup hnězdenský byl bratr Vojtěchův Gaudentius (Radim).

Poláci mají také sv. mučedníky z prvních dob křesťanství svého.

Po mučednické smrti sv. Vojtěcha († 997) druhové jeho Benedikt, Matouš, Jan, Isák, Kristin a Barnabáš poustevničili v Polsku. Jednou navštívil je Boleslav Chrabrý, poručil se v jejich modlitby a zanechal jim měsíc s penězi. Mnichové však hned poslali peníze knížeti zpět po druhovi Barnabáši. Když Barnabáš

odešel s penězi, přišli loupežníci a žádali peněz na poustevnících. Poustevníci je ujišťovali, že peníze poslali zpět, ale loupežníci jim nevěřili a mučili je po celou noc a pobili je konečně.

Kníže český Břetislav I., dobyv Hnězdna, přenesl také ostatky těchto bratří do Čech. Tyto ostatky byly uloženy nejprve ve chrámě sv. Víta, potom byly přeneseny do Staré Boleslavě. Tělo sv. Kristina jest v katedrálním chrámě olomouckém.

K těmto mučedníkům přibyl brzy nový mučedník, biskup krakovský Stanislav.

Stanislav vynikal svatostí života a velikou horlivostí v úřadě biskupském. Káraje krále Boleslava II. (1058—1080) pro pohoršlivý život, uvalil na sebe hněv jeho. Hněv tento stupňoval se stále, až uzrál ve vraždu. Dne 8. května 1079 král vnikl s ozbrojenci do kaple sv. Michala na Skalce u Krakova, kde Stanislav sloužil mši sv., a rozpoltil mu hlavu vlastní rukou.

Kanovníci krakovští pochovali sv. mučedníka v téže kapli. Později ostatky Stanislavovy byly přeneseny do hlavního chrámu Páně v Krakově. Bůh oslavil hrob Stanislavův mnohými zázraky. Papež Innocenc IV. prohlásil r. 1254 Stanislava za svatého.

Sv. Stanislav jest patron Poláků. Památka jeho se koná 7. května.

2. Rusové, zůstavše v zakarpatské původní vlasti slovanské, dělili se na četné kmeny. Tyto kmeny spojil v jedno Rurik, Norman ze švédského kmene Varjahův, a tak se stal zakladatelem velikého státu ruského (r. 862). Spolek ruských Slovanů s normanskými Varjahy dal dějinám ruským ráz výbojný. Rusové začali činiti nájezdy do říše byzantské a stýkali se s křesťany.

Obrácení
Rusů.

První kněžna křesťanská na Rusi byla Olga († 969), pokřtěná v Cařihradě na jméno Helena. První kníže křesťanský byl vnuk její Vladimír (980—1015). Vladimír, ucházeje se o ruku princezny řecké Anny, dostal ji s podmínkou, že přijme křest. Vladimír dal se pokřtiti r. 988.

První biskupství byla založena v Kyjevě a Novgorodě. Tato biskupství byla později povýšena na arcibiskupství a jim podřízena byla četná biskupství. Také četné kláštery byly zakládány na Rusi. Nejznameníější klášter ruský byl jeskyňový klášter u Kyjeva (Pečera), sídlo ruské literatury, semeniště duchovenstva a štěpnice ušlechtilých mravů. V tomto klášteře mnich Nestor († kolem r. 1146) psal své annály od potopy světa až do r. 1113 jazykem ruským.

Církev ruská byla část církve řecké. Srovnávala se s ní v učení i mravu. Jenom při službách božích měla jazyk slovanský. Metropolitu kyjevského jmenoval patriarcha cařihradský.

Když církev řecká oddělila se od Říma r. 1054 (viz § 23), církev ruská zůstala přes svazek svůj s rozkolným Cařihradem

Chrám Vasilja Blaženého (Blahoslaveného) v Moskvě.

přece spojena s Římem. Teprve ve XII. století Nikefor († 1121), Řek z Cařihradu dosazený za metropolitu kyjevského, jal se první vštěpovati jed rozkolu do církve ruské. Rozkol neujal se najednou, nýbrž ponenáhlu. Až ve XIII. století církev ruská odštípla se od Říma.

3. S velikými obtížemi setkali se missionáři u Slovanů polabských, dělicích se na tři kmeny: Srby, Bodrce a Lutice. Slované polabští nenáviděli křesťanství z celé duše jako vlády německé. Císař Otto I. (936—973), pokořiv si je mečem, založil sice mezi nimi pět biskupství (Branibor, Míšeň, Žič, Mezibor, Aldenburk — později Lübeck), ale každé biskupství musilo míti k obraně své markraběte s německou posádkou.

Obrácení
Slovanů
polabských.

Když přišla do Němec zpráva, že Němci byli poraženi v Italii (u Basantella v Kalabrii r. 982), Bodrci a Lutici povstali pod knížetem Mstivojem r. 983, vyhnali Němce nebo je pobili, ztroskotali stolice biskupské a pobořili chrámy. Rozhořčení proti křesťanství bylo tak veliké, že sám kníže Mstivoj, jsa křesťan, byl vypořádán ze země, ač bojoval statečně proti Němcům.

Ani domácí kníže nemohl nadchnouti poddaných svých pro křesťanství. Gottschalk, vychovaný v klášteře německém, založil mohutnou říši Bodrců r. 1047 a obracel veškeru péči k tomu, aby pokřesťanil poddané své. Viděl v tom jedinou spásu Slovanů na-proti Němcům, protože Němci podnikali válečné výpravy za záminkou, že šíří křesťanství. Avšak byl zabit od pohanů r. 1066 a všechny stopy křesťanství byly vyhlazeny. Biskup Jan byl rozsekán na kusy a obětován pohanské modle Radhošti.

Teprve když byli usazeni v zemi němečtí kolonisté (osadníci), křesťanství počalo se ujímati. To stalo se, když Albrecht Medvěd, markrabě severosaský, r. 1157 přemohl Lutice a vévoda saský Jindřich Lev r. 1160 porazil posledního knížete Bodrců Niklota. Potom teprve Slované byli pokřesťaněni, ale také poněmčeni.

Tak byl dobojován Sasy 230letý boj proti Slovanům, začatý Jindřichem Ptáčníkem (918—936). Tento boj skončil se vyhubením Slovanův a osazením země Sasy.

Z mužů, kteří působili cestou apoštolskou mezi Slovany polabskými, náleží zásluha největší biskupu míšeňskému sv. Benno-novi († 1106).

4. Maďaři, národ uralsko-čudský, byli povoláni králem německým Arnulfem proti knížeti moravskému Svatoplukovi. Maďaři přistěhovali se do Uher r. 896 a opakovali útoky na říši velkomoravskou, až ji vyvrátili. Potom vyjížděli na lup do Německa. Nájezdům jejich učinili konec císař německý Otto I. a vévoda český Boleslav I. Otto I. porazil je s pomocí českou na Lešském poli u Augsburga r. 955 a Boleslav I. zničil utíkající zbytky jejich v Čechách.

Obrácení
Maďarů.

Protože Maďari usadili se mezi Slovary již pokřtěnými, seznámili se s náboženstvím jejich a s liturgií řeckoslovanskou. První pohlavár křesťanský byl Gylas. Gylas dal se pokřtiti v Cařihradě r. 950. Gylasa doprovázel do Uher řecký mnich Hierotheus. Hierotheus získal mnoho Maďarů Kristu. Větších úspěchů do dělali se missionáři němečtí, kteří měli přístup do země po vítězství císaře Otty I. na Lešském poli (r. 955). Mezi Maďary působili: Pelhřim, biskup pasovský, sv. Wolfgang, později biskup řezenský, a sv. Vojtěch, biskup pražský.

Knížete Gejzu získala Kristu (r. 973) manželka jeho, sestra polského vévody Mečislava I. Gejza podporoval křesťanství, ale modloslužby pohanské nezřekl se docela. Teprve za syna jeho Štěpána (995—1038) křesťanství bylo zavedeno všeobecně.

Štěpán, zvítěziv v rozhodné bitvě nad stranou pohanskou, snažil se nejenom zbývajících pohany přivést ke křesťanství, nýbrž i křesťanství pevnými zařízeními navždy pojistiti. Za tím účelem vystavěl a bohatě nadal několik klášterů. Největší z nich byl klášter sv. Martina. Tam byl opatem pěstoun sv. Vojtěcha Radla (Anastasius, maďarsky Astrik). Mimo to založil metropoli ostřihomskou s 10 biskupstvími.

Za tyto zásluhy o křesťanství Štěpán obdržel od papeže Sylvestra II. (999—1003) korunu královskou a zvláštní výsadu, aby on a nástupcové jeho po korunovaci mohli dáti před sebou nositi kříž a jako papežští legáti zřizovati biskupství a jmenovati biskupy. Tato práva mají dosud králové uherští a slují „králové apoštolští“ (Apoštolské Veličenstvo).

Štěpán byl prohlášen za svatého od papeže Řehoře VII. r. 1083.

Pravá ruka sv. Štěpána chová se jako drahý poklad království uherského v zámecké kapli budínské.

Svátek sv. Štěpána připadá na den 2. září.

§ 22. Obrazoborství.

Lev III.
Isaurický.

Křesťanskému umění povstal na východě nepřítel v byzantském císaři Lvu III. Isaurickém (717—741), jenž nařídil r. 726 odstraniti obrazy. Co jej popudilo proti obrazům, nelze s určitostí říci.

Toto nařízení vzbudilo odpor mezi obyvatelstvem katolickým. Avšak ani nespokojenost lidu ani napomínání patriarchy

cařihradského (Germana) ani listy papežovy (Řehoře II.) ani krásná pojednání sv. Jana z Damaška († 755), nejznamenitějšího učence katolického doby té, nezměnily mysli císařovy. Císař vymstil se patriarchovi, sesadiv jej, a papežům, zabrav jim některé statky.

Za nástupců Lvových vzešlo pravé obrazoborství, jež bylo vykonáváno s ohromnou bezohledností a ukrutností. Všichni obhájci obrazů, zvláště mniši, zakusili ostří nařízení císařských.

Teprve císařovna Irena, vládnouc za nezletilého syna (Konstantina VI.), hleděla vrátiti úctu obrazům. Vyjednala s papežem Hadrianem I. (772—795) všeobecný sněm nicejský II. r. 787, který prohlásil úctu obrazů za dovolenou a užitečnou a vyřkl klatbu nad obrazoborci. Jestli úkol obrazů znázorňovati pravdu a dobro krásnou formou, povznášeti člověka od věcí viditelných k neviditelným a zdobiti chrámy Páně a příbytky křesťanské.

Císařovna
Irena.

Tímto rozhodnutím sněmovním obrazoborci byli sice poraženi, ale nikoli obráceni. Obrazoborci ničili obrazy, až císařovna Theodora, vládnouc jménem nezletilého syna Michala III., uvedla ve skutek usnesení sněmu nicejského r. 842.

Císařovna
Theodora.

Na památku obnovené pocty obrazů byla konána slavnost pravověrnosti (orthodoxie) slavným průvodem a ohlašováním klatby nad obrazoborci. Tato slavnost slaví se každoročně první neděli v postě v řecké a ruské církvi v rozšířeném významu jakožto vítězství nade všemi bludy.

§ 23. Rozštěpení církve východní a západní.

První zárodky rozkolu církve řecké počaly klíčiti, když byl přeložen dvůr císařský z Říma do Byzantia r. 330. Biskupové byzantští, spoléhající na přízeň dvora, hleděli co nejvíce rozšířiti moc a důstojnost svou v církvi. Patriarcha Jan Jejunator (582—595) dal si dokonce název „všeobecného patriarchy“, t. j. patriarchy světového, na papeži nezávislého. Dvůr císařský podporoval v těch snahách patriarchy cařihradské, protože viděl nerad závislost jejich na papežích římských.

Co vedlo
k rozkolu.

Napětí mezi Cařihradem dostoupilo vrcholu, když byl založen stát církevní (r. 756) a když bylo obnoveno západní císařství římské (r. 800). Císař východní cítil se tím uražen a poškozen.

Kdo zahájil
rozkol. Veškeren posavadní odpor Cařihradu proti Římu soustředil v sobě Fotius († 891) a učinil rozkol.

Fotius, přízní dvora dosazený patriarcha cařihradský na místo nevinně zapuzeného Ignatia, pokoušel se, aby byl uznán v Římě, ale marně. Proto získal pro sebe východ, vytýkal latinům rozličné věci ve příčině kázně, vinil je dokonce z kacířství a svolal do Cařihradu synodu. Tato synoda dala do klatby a sesadila papeže.

Fotius byl na vrcholu slávy. Avšak osmý sněm všeobecný, IV. cařihradský r. 869 dal v klatbu Fotia a dosadil opět sesazeného Ignatia v jeho důstojnost. Fotius zemřel v klášteře r. 891.

Obnovená shoda mezi Cařihradem a Římem trvala jenom krátký čas. Rozkolný duch Fotiův šířil se, až zachvátil celý východ.

Kdo
uskutečnil
rozkol. Patriarcha cařihradský Michael Cerularius s metropolitou bulharským Lvem z Ochridy vytýkali církvi latinské (r. 1053) mimo jiné, 1. že k večeři Páně bere chleby nekvašené, 2. že dovoluje požívati masa zvířat udávených a 3. že v postě nepěje alleluja. Tím vypověděl jí válku znova.

Papež Lev IX. (1049—1054) poslal do Cařihradu legáty (vyslance) ukliditi spor. Když však legáti byli chladně přijati od patriarchy a znamenali, že není naděje na shodu, složili dne 16. července r. 1054 na oltář chrámu Boží Moudrosti listinu vylučující z církve patriarchu Cerularia a odešli.

Od té doby rozkol církve východní jest trvalý. Všechny pokusy o smíření neměly značnějšího úspěchu.

Kteří se navrátili k jednotě (unii), slují sjednocení, kteří nikoli, nesjednocení Řekové. Sjednocení Řekové jmenují se také křesťané řecko-katoličtí. Nesjednocení přikládají si jméno křesťanů východních, orthodoxních, pravoslavných.

Poznámky: Nesjednocení Řekové liší se od církve katolické podstatně ve 2 člancích víry: a) Nevěří, že Duch sv. vychází také ze Syna. b) Neuznávají papeže římského za nejvyšší viditelnou hlavu v církvi.

Ostatní rozdíly mezi církví nesjednocenou a církví katolickou týkají se obřadů při službách božích (na př. přijímání pod obojí) a kázně (na př. manželství kněží).

V církvi ruské vrchní správu vede nejsvětější synod, jemuž předsedá vrchní prokurátor, carem jmenovaný a ministrům na roveň postavený.

Patriarcha cařihradský od pádu Cařihradu (r. 1453) podléhá sultánovi.

V zemích osvobozených od jha tureckého (Bulharsku, Rumunsku, Srbsku a mocnářství rakousko-uherském) jsou zvláštní samostatné patriarcháty nebo metropolitství.

Sjednocení Řekové uznali papeže za nejvyšší viditelnou hlavu církve a přijali víru katolickou o Duchu sv., ale zachovali si vlastní řád církevní a bohoslužbu. Církevní řeč mají řeckou nebo staroslovanskou. Jsou zorganizováni (spořádáni) pod vlastními biskupy (řecko-katolickými).

§ 24. Náboženský život křesťanů ve stol. 8.—11.

I. Ústava.

Po příkladu sv. Augustina († 430) a jiných biskupů metropolitní biskup Chrodegang shromáždil r. 760 kolem sebe duchovenstvo své katedrály, žil s ním společný život, a jsa sám benediktin, dal mu řeholi (kanon), dle níž by všichni žili. Odtud kanonici, kanovníci. Sluli také kapituláři a celý spolek kapitula. K tomuto pojmenování dala podnět jejich každodenní povinná četba. Každý den totiž čtla se ve společné schůzi kapitola řehole. Odtud ono místo se jmenovalo kapitola nebo kapitula. Toto pojmenování místa přenášelo se také na osoby shromážděné.

Vznik kanovníků.

Kapituly kanovnické rozeznáváme trojí: *a)* metropolitní při chrámech metropolitních (u sv. Víta v Praze), *b)* katedrální při chrámech biskupských (v Litoměřicích, Králové Hradci, Budějovicích, Brně) a *c)* kollegiální při jiných kostelích (na Vyšehradě, ve Staré Boleslavi).

Ústav kanovníků má velikou zásluhu o vzdělanost a mravnost.

Kanoníci, žijíce život společný pod dozorem biskupovým, sami se pobádali ke studiu a životu ctnostnému. Mimo to vzdělávali i jiné. Každá kapitula kanovnická měla školu. Taková škola slula katedrální na rozdíl od škol klášterních, v nichž vyučovali mniši. Na těchto školách učilo se takovým věcem jako nyní na gymnasiích a reálkách, mimo to bohosloví, právu a lékařství.

Za našich dob kanovníci nevyučují ve školách, ale pomáhají biskupovi spravovati diecesi. Jsou senát biskupův.

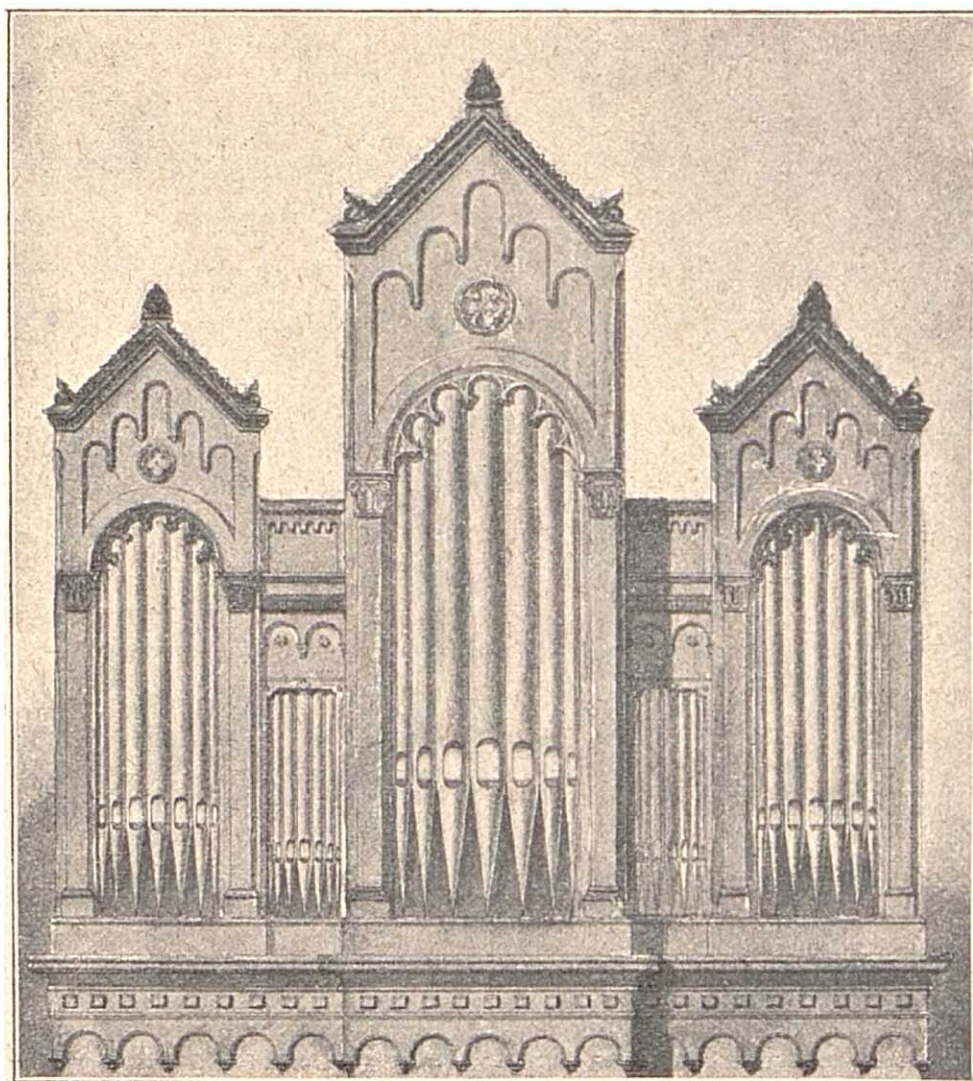
V této době vznikl také sbor kardinálů.

Vznik kardinálů.

V 10. století vyvstala v Římě mocná strana šlechtická markrabat toskánských, která usilovala všemi možnými prostředky

nejenom světskou vládu v Římě na sebe potáhnouti, nýbrž i stolicí papežskou po své vůli obsazovati. Jiné strany šlechtické opíraly se tomu, a tak stalo se, že během 10. stol. až do polovice jedenáctého nejeden papež stolicí Petrově byl vnucen nebo s ní násilně svržen a usmrcen.

Tyto zmatky a násilnosti při volbě papežů přiměly Mikuláše II., že r. 1059 vydal nařízení o volbě papežské. Po smrti

Varhany.

papeže náleží právo voliti nového papeže výhradně kardinálům.

Původně bylo kardinálů 53. Byli to: 7 biskupů v okolí Říma a představení 28 farních kostelův a 18 jáhnů v Římě. Později byl počet kardinálů zvýšen na 70.

Kardinálové mají jméno odtud, že jsou připsáni církvi římské ke stálé službě. Obraz jest vzat ode dveří, jež jsou k budově trvale připevněny stežejemi (cardo).

II. Služby boží.

Služby boží v této době byly zvelebeny zpěvem chorálním či gregoriánským, zavedeným od papeže Řehoře Velikého († 604), a varhanami. Posvátný
zpěv.

Asi Hucbald, mnich z kláštera sv. Amanda v Belgii († kolem r. 930), nebo jiný mnich 10. století zavedl zpěv dvouhlasný. Quido z Arezza (v Itálii) v klášteře Pomposa († 1050) sestavil stupnici not.

Dle jednohlasných zpráv letopisců král Pipin obdržel r. 757 darem první varhany od císaře byzantského Konstantina Kopronyma. Posvátná
hudba.

III. Mravy duchovenstva a lidu.

Mravy duchovenstva v této době poklesly. Mnozí duchovní dopouštěli se svatokupectví (simonie).

Mravy
ducho-
venstva.

Svatokupectví (simonie) jest snaha koupiti nebo prodati dary a úřady duchovní za peníze nebo za něco, co má cenu peněz. Šimon kouzelník (Skut. 8, 18—24).

K této nepravosti dal podnět způsob, jak byly tehdy obsazovány stolce biskupské a opatské v zemích germánských.

V zemích germánských biskupové a opatové byli lenníci či manové královští, protože přijímali od králů část území v užívání či v léno.

Podle předpisů církevních měla biskupství a opatství obsazována býti volbou duchovenstva. K volbě měl býti připuštěn i lid, aby vydával svědectví o životě nastávajícího biskupa neb opata.

Avšak králové v zemích germánských překročovali často práva svá. Buď doporučeli jisté muže na uprázdněné stolce, buď obsazovali ta místa z vlastní moci bez volby. Při tom nehleděli tak ke způsobilosti nastávajícího biskupa neb opata, jako spíše k tomu, aby odměnili své dvořany a polní vůdce za prokázané služby, neb aby zaopatřili chudé panoše a rytíře. Příkladu králů následovali vévodové a hrabata, vnucující mnohdy i nedospělé děti za biskupy a opaty. Jiní zakoupili si výnosné biskupství neb opatství.

Všichni tací muži stali se biskupy a opaty způsobem nedovoleným, svatokupeckým, a dopouštěli se ještě potom svatokupectví. Hleděli ze svého úřadu co nejvíce vytěžiti, proto brali úplatky zase od nižšího duchovenstva, jež sami dosazovali v úřady.

Avšak tyto zlořády nebyly všeobecné. Četní biskupové a kněží byli věrní povolání svému a vynikali učeností a svatostí života.

Mravy lidu.

Lid v této době byl oddán ještě některým obyčejům pohan-
ským, jako krevní mstě, záštím (opověděným nepřátelstvím)
a ordaliím či božím soudům.

Proti krevní mstě a záštím církev zavedla mír boží (treuga Dei). Mír boží pečoval o bezpečnost osoby a majetku alespoň částečně, dokud o ty věci nestarala nebo nemohla se starati vrchnost světská.

Treuga Dei byla ponejprv zavedena v Aquitanii (krajina v jižní Francii mezi Pyrenejemi a řekou Garonnou) r. 1041 a záležela v tom, že nesmělo se užívatí zbraně od západu slunce ve středu až do východu slunce v pondělí na památku umučení Páně v těchto dnech vykonaného. Na sněmě clermontském (ve středu Francie) r. 1095 byla rozšířena ještě na dobu od adventu do oktávu Zjevení Páně a od neděle devítíniku do oktávu svátků svatodušních.

Ordalií církev hned odstraniti nemohla. Proto hleděla je aspoň očistiti ode všeho pohanského, přijala je pod svůj dozor (vyjma souboj) a naléhala na to, aby byly zrušeny docela. To se jí konečně podařilo.

Základní myšlenka ordalií byla, že všemohoucí, vševědoucí a nejvýše spravedlivý Bůh ani na světě nedopustí, aby nevinnost podlehla nešlechetnosti. Nejobyčejnější ordalie byly: los, kříž, posvěcený chléb, oheň, žhavé železo a uhlí, studená a horká voda, máry, souboj a sv. přijímání.

IV. DOBA.

Od Řehoře VII. († 1085) do Luthera (1517).

Ráz této doby: Církev dostupuje vrcholu moci a slávy a opět klesá.

§ 25. Řehoř VII. Boj o investituru.

Řehoř VII.

Řehoř VII. (1073—85) slul dříve Hildebrand a zastával úřad kardinálský za několika papežů. Měl tudíž příležitost seznati pokleslé mravy mezi duchovenstvem. Proto jakmile dosedl na stolec papežský, hleděl pokleslou kázeň zase napravit.

Řehoř VII. obnovil staré zákony proti simonii či svato-kupectví. Sesadil s úřadu duchovní, kteří se poskvřnili touto nepravostí, a zakázal jim vykonávati úkony duchovní. Věřícím pak přikázal, aby od takových duchovních ani nežádali ani nepřijímali úkonů kněžských.

Tímto posledním nařízením předpisy proti simonii byly zostřeny, protože lid přibrán byl za vykonavatele jejich proti kněžstvu.

Aby podřal simonii až v kořeni, Řehoř VII. zakázal též investituru pod trestem klatby (vyloučení z církve).

Investiturou rozumělo se tehdy udílení léna církevního osobou světskou a odznaky církevními (prstenem a berlou). Světským manům králové udíleli léna odznaky světskými, totiž mečem, kopím a praporem válečným.

Udílení léna odznaky církevními svádělo k domněnce, že světské postavení biskupů jest věc hlavní a moc duchovní věc vedlejší. Proto biskupové hleděli si více zaměstnání světských nežli duchovních. Prodlévali při dvoře královském, zasedali na sněmech říšských, dohlíželi k soudům a doprovázeli krále do boje jako ostatní lenníci. K této osobní oddanosti se zavazovali králi přísahou manskou.

Záповěď investitury vedla k boji mezi Řehořem VII. a králem německým Jindřichem IV. Jindřich IV. nejenom nechtěl se vzdáti invenstitury, nýbrž ještě navzdor papeži rozdával biskupství mužům nejnehodnějším a dokonce na sněmě vormském (r. 1076) sesadil papeže. Papež vyřkl nad ním klatbu.

Boj o investituru.

Podle tehdejších zákonů říšských král, stížený klatbou, pozbyval vlády, nebyl-li do roka klatby zproštěn. To pohnulo Jindřicha IV., že se vydal na cestu do Italie, aby se smířil s papežem. Sešel se s ním na zámku Kanosse (ve vévodství modenském). Papež zprostil jej klatby, protože dal na jevo ducha kajícího (podrobil se dobrovolně třídnímu pokání veřejnému).

Avšak pokání Jindřichovo nebylo trvalé. Sotva lombardští páni a biskupové projevíli mu svou nelibost, že se podrobil papeži, jehož by se rádi byli zbavili, ihned zapomněl svých slibův a vypověděl nepřátelství papeži. Táhl na Řím a zmocnil se ho. Papež uhnul se mu na jih a tam zemřel v městě Salerně r. 1085. Poslední slova jeho byla: „Miloval jsem spravedlnost a nenáviděl nepravosti, proto umírám ve vyhnanství.“

Řehoř VII. podlehl, ale věc jeho nepodlehla. V opravách Řehořových pokračovali nástupcové jeho, až Kalixt II. (r. 1119 až 24) ujednal s císařem Jindřichem V. úmluvu, tak zvaný konkordát vormský r. 1122. Tímto konkordátem bylo stanoveno, aby volba biskupův a opatův dala se svobodně od duchovenstva u přítomnosti císařově, ale bez simonie a násilí. Zvoleného uveďte v držení statků světských král odznaky světskými (žezlem).

Tento konkordát jest první úmluva mezi mocí církevní a světskou.

§ 26. Křižácké výpravy do Svaté země.

Podnět k výpravám křižovým. Podnět k výpravám křižovým dala pronásledování poutníků ve Svaté zemi.

Ode dávna zbožná mysl pudila křesťany na posvátná místa, kde Spasitel žil, působil a trpěl. Tyto pouti do Svaté země byly za císařů byzantských velmi četné a daly se beze všech překážek. Ani Arabové, dobyvše Jerusalema (r. 636), nebránili poutníkům. Teprv egyptští Fatimovci (Hakem † 1021) počali utlačovati křesťany. Utlačování dostoupilo vrcholu, když dobyli Svatého města Seldžukové r. 1073. Křesťané východní obrátili se prosebnými listy k papeži a knížatům západním o pomoc. Tyto listy přinesl do Evropy poustevník Petr Amienský, který na vlastní oči viděl bídu křesťanů ve Svaté zemi.

Papež Urban II. (1088—99) svolal sněm do Clermontu r. 1095 a vybízel křesťanských knížat i křesťanského lidu, aby táhli na pomoc křesťanům jerusalemským. Slova papežova byla přijata s nadšením. Tisícové, padše na kolena, volali: „Bůh tomu chce“, přijali ta slova za heslo válečné a připíali si na plece červený soukenný kříž. Od tohoto kříže byli nazváni křižáci.

Průběh výprav křižových. První výpravu vedl Bohumír Bouillonský (vyslov Bujonský), vévoda lotrinský, s četnou šlechtou. Křižáci došli konečně cíle po mnohých obtížích a ztrátách a dobyli Jerusalema dne 15. července 1099. Králem jerusalemským byl zvolen Bohumír, avšak Bohumír nepřijal ani koruny královské ani názvu krále z úcty ke Spasiteli, který na těch místech nesl korunu trnovou, a přestal na názvu ochránce Božího Hrobu. Teprve nástupcové jeho psali se králi jerusalemskými.

Nové království nemělo dlouhého trvání pro nesvornost knížat křesťanských a pro přesilu vojsk mohamedánských. Veliká

vzdálenost Evropy byla také na závalu, protože posily vojenské z Evropy docházely nepravidelně, pozdě a dlouhou cestou vysílené. Roku 1187 Jerusalems padl opět do rukou sultána Saladina a r. 1291 poslední pevnost Akkon dostala se opět v moc Saracénů. Všechna tažení, z nichž nejslavnější bylo třetí za císaře Bedřicha Rudovousa († 1190), nedovedla Svaté země udržeti v rukou křesťanských.

Výprav do Svaté země zúčastnili se také knížata česká a vévodové rakouští. Ke druhé výpravě r. 1147 připojil se kníže český Vladislav II., uposlechnuv vyzvání sv. Bernarda, opata kláštera Clairvaux (vyslov Klervó). Na III. výpravě (1189—93) byl český kněz Děpolt a vévoda rakouský Leopold V. Pátou výpravu (1217), podnikli král uherský Ondřej II. a vévoda rakouský Leopold VI.

Poznámka. Titul krále jerusalemského podrželi králové neapolští. Později psali se králi jerusalemskými také panovníci z rodu lotrinského a habsbursko-lotrinského. Za našich dnů osobuje si tento název také král italský jakožto král sjednocené Italie.

Třeba výpravy křížové, podnikané s největším napětím sil a s největšími oběťmi, nedodělaly se vlastního cíle, totiž aby Svatá země byla odňata Turkům a zachována v rukou křesťanských, přece jsou velikolepý zjev v dějinách církevních, svět-
ských a kulturních.

Následky
válek
křížových.

Křížové výpravy do Svaté země podaly důkaz, k jakým obětem dovede nadchnouti křesťanství, roznítily v srdcích lidských lásku k náboženství, povznesly moc papežů, šířily křesťanství na východě a rozmnožily církevní jmění.

Křížovými výpravami do Svaté země byla zadržena moc Turkův, aby nedoráželi na Evropu. Západ zbavil se rozličných dobrodruhů, kteří na výpravě zahynuli. Tím získalo obecné blaho. Nevolnictví bylo zmírněno. Kteří rolníci přijali kříž, nabyli svobody jakožto bojovníci církevní. Také občanská svoboda se rozmnožila a povznesla. Páni, potřebující peněz na cestu, prodávali městům výsady a statky.

Křížáci, navštívivše Řecko, Asii a Egypt, obydli starodávné vzdělanosti, zvláště umění, věd a obchodu, všeličemu se přiučili a mnohou památku domů si přinesli. Mimo to rozmnožili a zdokonalili si znalosti přírodopisné a zeměpisné, osvojili si uhlazenější mravy a navázali styky obchodní a průmyslové s východem.

§ 27. Řády rytířské.

Vznik
a úkol řádů
rytířských.

Rytířstvu středověkému, jež církev přijala ve službu svou, když se zavázalo přísahou, že bude užívatí meče k obraně víry a církve a k obraně slabých a utlačovaných a že bude žítí život křesťanský, otevřelo se vděčné pole ve Svaté zemi.

Když založeno bylo království jerusalemské (r. 1099), jehož trvání bylo stále ohroženo, tito rytíři spojili se v užší spolky, v duchovní řády rytířské, aby snáze chránili toho království. Každý člen řádu slíbil nejen obyčejné tři sliby řeholní, totiž slib chudoby, čistoty a poslušnosti, nýbrž zavázal se nad to ještě bojovati stále proti nevěřícím a chrániti poutníkův.

Aby snáze vyhověli účelu vytčenému, rozdělili se v rytíře k obraně Svaté země a poutníků, kněze k duchovní správě a bratry služebné k posluze poutníků v hospicích. V čele jejich stál velmistr. Znak rytířů řádových byl kříž rozličné barvy a podoby.

Johannité.

1. *Řád svatojanský (johannité)*. Byl to řád vlašský. Jméno měl po chrámě sv. Jana Křtitele, při němž byl dům řádový. Šat jejich byl černé roucho s bílým osmihranným křížem. Když poslední pevnost Akkon padla do rukou Saracénů (r. 1291), johannité se přestěhovali na ostrov Rhodos, odkud obdrželi jméno rytíři rhodští. Když i Rhodu Turci dobyli, johannité přeložili sídlo své na ostrov Maltu. Od toho ostrova slují dosud rytíři maltezští.

Do Čech uvedl johannity král Vladislav II. Dověděl se o nich na druhé výpravě křížové r. 1147.

Templáři.

2. *Řád templářský*, nazvaný tak od domu jejich v Jerusalemě, jenž stál v sousedství chrámu Šalomounova (templum). Byl to řád francouzský. Templáři nosili bílý plášť s červeným křížem. Do Čech přišel tento řád asi r. 1232 za krále Václava I. a na Moravu r. 1243.

Když Palestina opět přišla do rukou nevěřících (r. 1291), templáři se přestěhovali na Cypr a později do Francie. Francouzský král Filip IV. Sličný (1285—1314), baže po statcích jejich, postaral se o to, aby byli zrušeni. To stalo se na sněmu viennském (v jižní Francii u Lyona) r. 1312.

Němečtí
rytíři.

3. *Řád Německých rytířů*. Byl to řád německý. Dům řádový byl nikoli v Jerusalemě, nýbrž v Ptolemaidě (Akkonu).

Řeholní roucho tohoto řádu byl bílý plášť s černým křížem osmihranným.

V Praze usadili se Němečtí rytíři r. 1217 za Přemysla Otakara I.

Velikou činnost rozvinuli Němečtí rytíři u moře Baltického. Bojovali tam proti pohanským Prusům, až je podmanili a pokřesťanili.

Když křesťané pozbyli v Palestině poslední državy (r. 1291), Němečtí rytíři přestěhovali se do Benátek a konečně do Marienburku v Prusku.

Poznámka. V Čechách máme ještě rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou. Tento řád vznikl ze špitálních bratrstev, jež sdružila bl. Anežka Přemyslovna († 1282). Papež Řehoř IX. uložil novému řádu pravidlo sv. Augustina (r. 1237) a Mikuláš IV. přiznal mu práva řádu rytířského (r. 1292).

§ 28. O přeložení papežského sídla do Avignona.

Císařové římské z rodu hohenštaufského (1137—1254) přestali býti ochránci církve a chtěli se státí jejími pány. Proto papežové se ohlíželi po jiném dvoře panujícím, na jehož pomoc mohli by spoléhati. Dvůr francouzský zamlouval se jim nejlépe, protože král Ludvík IX. (1226—70) veliké zásluhy si získal o církev.

Proč se papežové přestěhovali do Avignona.

Avšak dvůr francouzský byl církvi neméně nebezpečný. Francouzové hleděli papeže dostatí do svých rukou tak, aby pracovali jenom v jejich prospěch, ba toužili po tom, aby papežové přeložili sídlo své z Říma na půdu francouzskou. To stalo se za papeže Klementa V. (1305—14), dříve arcibiskupa francouzského v Bordeaux (vysl. Bordó) při ústí Garonny. Klement V., byv zvolen papežem, ani nevstoupil do Říma, nýbrž zvolil si stálé sídlo v Avignoně (vysl. Aviňoně, severně od ústí rhonského) r. 1309.

To jest počátek babylonského zajetí papežů v Avignoně (1309—1377), z něhož vzešlo církvi mnoho zla.

Papežové, usadivše se trvale na půdě francouzské, byli někdy po vůli králům francouzským (na př. Filipovi IV. Sličnému). Tím připravili se o důvěru jiných národů, zvláště těch, kteří Francouzům nepřáli.

Jaké následky to mělo.

Největší neštěstí, jež vzniklo z avignonského zajetí, byl rozkol západní. Rozkol západní záležel v tom, že byli současně dva, později dokonce tři papežové.

K rozkolu došlo takto:

Když poslední papež avignonský Řehoř XI. (1370—1378) vrátil se konečně do Říma a tam brzy zemřel, byl zvolen za

papeže Vlach Urban VI. (1379—1389). S tímto papežem nebyli však spokojeni někteří kardinálové, hlavně francouzští, proto opustili Řím a zvolili nového papeže Klementa VII. Klement VII. usadil se v Avignoně.

Tak vznikl čtyřicetiletý rozkol (1378—1417), jenž rozdělil Evropu ve dva tábory válečné. Německo a sever evropský

Hrad papežů v Avignoně.

držely se papeže římského, Francie a její přívrženci (Sicilie, Aragonie) papeže avignonského.

Od dvojice papežské došlo konečně k trojici. Odbojní kardinálové, chtějící odstraniti rozkol, svolali sněm do Pisy na r. 1409. Sněm obeslal oba papeže, římského Řehoře XII. i avignonského Benedikta XIII., a když se nedostavili, dal je v klatbu jako rozkolníky a kacíře a sesadil oba. Potom zvolil nového papeže Alexandra V. Avšak ani Řehoř XII. ani Benedikt XIII. neodstoupili, proto místo dvou papežů byli současně tři. Teprve na sněmu kostnickém byl učiněn konec rozkolu.

Pisánský papež Jan XXIII., nástupce Alexandra V., a avignonský Benedikt XIII. byli sesazeni a římský Řehoř XII. vzdal se dobrovolně, načež byl zvolen Martin V. r. 1417 a všeobecně uznán.

§ 29. Zřízení arcibiskupství pražského. Karel IV. Arnošt z Pardubic.

Karel IV. (1346—1378), císař německý a král český, též otec vlasti zvaný, dobyl si velikých zásluh o církev českou. Oč marně usilovali králové čeští, předchůdcové jeho, toho domohl se on na papeži Klementu VI. (1342—1352), který býval učitelem jeho. Zásluhou Karlovou byla vymaněna koruna česká z církevní nadvlády německé, biskupství pražské bylo povýšeno na arcibiskupství a jemu byla podřízena biskupství v Olomouci a Lito-

Zřízení arcibiskupství pražského.

Karel IV.

myšli bullou ze dne 30. dubna 1344. Praha stala se sídlem metropolitní a Čechy s Moravou byly spojeny v jednu provincii církevní. I právo korunovati krále české bylo přeneseno s arcibiskupa moravského na arcibiskupa pražského.

Za prvního arcibiskupa byl povýšen tehdejší biskup pražský **Arnošt z Pardubic** (1343—1364), který se stal ozdobou a chloubou církve české po všechny věky všestrannou horlivostí pastýřskou. S Karlem IV., králem velice zbožným, vzdělaným a umění milovným, pracoval po celý život o rozkvět národa českého, dbaje ve své diecesi nejenom čisté víry a dobrého mravu, nýbrž i podporuje osvětu a vzdělanost.

Karel IV.
a Arnošt
z Pardubic.

Na radu Arnoštovu Karel IV. vydal dne 5. dubna 1348 zakládací listinu vysokého učení pražského (university) pod zlatou

Náhrobek Arnošta z Pardubic v Kladsku.

bullou. Arnošt s králem učinil na novou universitu první nadání. O sbor professorský postaral se Arnošt sám. Kanovnickou kapitolu u Věch Svatých na hradě pražském spojil na věčné časy s universitou tak, aby za kanovníka u Věch Svatých mohl se hlásiti jenom ten, kdo vyučuje na universitě pražské.

Karel IV. a Arnošt z Pardubic zanechali také velikolepé památky umění církevního.

Jest to hlavně chrám sv. Víta na hradě pražském a klášter emauský „Na Slovanech“. V tomto klášteře služby boží konaly se jazykem slovanským.

Zlatý věk
země české.

Právem doba Karla IV. pokládá se za nejšťastnější věk země české. Praha, jsouc sídlo dvora císařského, byla hlavní město říše německé; založením Nového města byla z největších měst v Evropě; založením vysokého učení stala se středem vzdělání vědeckého pro celou střední Evropu; mimo to byla sídlo umění výtvarného, střed čilého průmyslu a obchodu a tudíž i sídlo bohatství a blahobytu.

§ 30. Svatý Jan Nepomucký.

Život Jana
Nepom.

Doba Karla IV. a Arnošta z Pardubic zrodila nám velikého světce, mučedníka a patrona země české, sv. Jana Nepomuckého.

Jan Nepomucký se narodil v městě Nepomuku asi v letech 1331—1340. Nedaleko města Nepomuku byl klášter cisterciácký Pomuky, jež spálili husité r. 1420. V tomto klášteře dostalo se Janovi prvního vychování a vzdělání. Proto sluje obojím jménem: Jan z Nepomuku nebo z Pomuku.

Později odebral se do Prahy a stal se knězem. Zastával rozličné úřady, až r. 1389 byl zvolen za kanovníka staroslavné kapituly vyšehradské. Téhož roku arcibiskup Jan z Jenštejna (1379—1396) jmenoval jej generálním vikářem, t. j. zástupcem svým v úřadě. V této hodnosti Jan setrval až do smrti své a zastával u dvora také úřad zpovědníka královny Žofie, druhé manželky krále Václava IV.

Právě úřad zpovědnický při dvoře byl Janu Nepomuckému osudný. Král Václav vyzvídal na něm, z čeho se mu královna zpovídá. Jan Nepomucký odmítl takovou žádost zcela rozhodně, proto uvalil na sebe hněv králův. Král čekal na příležitost, aby se pomstil Janovi. Taková příležitost se naskytla. Příčina smrti jeho.

Václav IV. zamýšlel z kláštera kladrubského (u Plzně) zříditi biskupství a čekal, až zemře opat Racek. Sotva však opat zemřel, řeholníci (benediktini) kladrubští zvolili hned nového opata (Olona), a generální vikář Jan z Nepomuku volbu tu schválil. Král rozlítil se proti arcibiskupovi i proti generálnímu vikáři jeho. Arcibiskup prchl do Kyšperka (na hranicích saských), Jan z Nepomuku byl však hořícími pochodněmi mučen a z rozkazu krále dne 20. března 1393 svržen s mostu Karlova do Vltavy.

Ostatky sv. Jana Nepomuckého jsou uloženy ve chrámě sv. Víta v Praze v rakvi křišťálové, která jest vložena do jiné rakve stříbrné. Tuto rakev stříbrnou drží dva velicí andělé rovněž ze stříbra. Na víku rakve klečí stříbrná socha sv. Jana a u nohou i v hlavách jsou oltáře. Ostatky jeho.

Na stříbrný hrob sv. Jana Nepomuckého spotřebovalo se 36 centů stříbra. Byl postaven r. 1736.

Bůh oslavil ostatky sv. Jana dvěma velikými zázraky. Když roku 1719 byl otevřen původní hrob, jazyk sv. Jana byl shledán neporušen, ač odpočíval již 326 let v hrobě s ostatním tělem již zpráchnivělým. Tentýž jazyk po šesti letech (r. 1725), když nová komise jej zkoumala, nejen zůstal ještě neporušen, nýbrž před očima všech naběhl a zčervenal. Zázraky.

Na základě těchto dvou zázraků a ještě dvou jiných (náhlého uzdravení uschlé ruky Teresie Krebsové z Mostu a zachránění topící se malé Rosalie Hodánkové ze Strakonice), jež se udály na přímlovu jeho, papež Benedikt XIII. prohlásil jej za svatého mučedníka pro tajemství zpovědní (dne 19. března 1729).

Poznámky. Papežská bulla, která prohlašuje Jana Nepomuckého za svatého, uvádí za úmrtní rok jeho r. 1383. Později bylo však zjištěno, že Jan Nepomucký byl umučen r. 1393. Z toho odvozovali někteří, že sv. Jana Nepomuckého vůbec není, protože byl prohlášen za sv. mučedníka r. 1383, a zatím toho roku nikdo umučen nebyl.

Svatořečení neopírá se však o letopočty, nýbrž o zázraky, jež se staly na ostatech jeho a na přímluvu jeho. Zdali Jan Nepomucký umřel o deset let dříve či později, to pranic nerozhoduje o svatosti jeho.

Od r. 1835 působí v Praze Dědictví sv. Jana Nepomuckého, jež vydává knihy zábavné a poučné pro křesťanský lid český.

§ 31. Jan Hus.

Život
Jana Husi. Jan Hus narodil se r. 1369 v Husinci (u Prachatic) z rodičů nezámožných. Studoval v Praze a živil se po způsobu tehdejších chudých studujících, zpívaje a přisluhuje v kostelích. Když vystudoval, věnoval se úřadu učitelskému na universitě a dal se posvětit na kněze. Roku 1402 byl ustanoven kazatelem v kapli Betlemské a zpovědníkem královny Žofie. Téhož roku byl zvolen za rektora vysokých škol.

Činnost jeho
církevní. Jako kazatel v kapli Betlemské, kde se kázalo výhradně česky, Hus byl velice oblíben. Ovládal znamenitě jazyk český, uchvacoval výmluvností a byl znám jako kněz vzorný a Čech upřímný. Také u arcibiskupa měl velikou důvěru. Arcibiskup svěřil mu úřad upozorňovati jej na všechny poklesky proti kázni církevní a úřad kazatele kněžstva na schůzích kněžských. Kázání Husova tepala vady jednotlivých stavů, zvláště duchovenstva.

Tenkrátě skutečně byly nepořádky v církvi. V čele církve stáli papež a vzdoropapež, jeden v Římě a druhý v Avignoně, sbor kardinálů byl rovněž rozdělen v římský a francouzský a biskupové drželi se brzy toho, brzy onoho papeže, jak toho žádal prospěch vlasti nebo prospěch jejich. V Čechách také nebyla správa církve v rukou nejlepších. Protože tehdy statky církevní v Čechách byly veliké, drali se do stavu kněžského mnozí jenom proto, aby se domohli výnosného postavení. Když došli takových míst, brali jenom příjmy z nich, ale o povinnosti se nestarali, ba mnohdy dávali ještě pohoršení lidu.

Národní. Hus pracoval také o opravu národní.

Karel IV., sídle v Praze, učinil Prahu hlavním městem nejen království českého, nýbrž i císařství německého. Proto přivedl s sebou do Prahy mnoho úředníků německých. Pražská universita

byla první universita ve střední Evropě. Proto hrnuli se na ni Němci a měli tam většinu. Němci měli tři hlasy a Čechové pouze jeden. Při obsazování výnosných úřadů, hlavně úřadů církevních, Němci byli vždy ve výhodě. Takovému utlačování Čechův chtěl Hus učiniti přítrž.

Oprava národní Husovi se podařila. Pohnul krále Václava IV., že vydal dekret kutnohorský z r. 1409. Tím dekretem byly Čechům na universitě přiřčeny tři hlasy a ostatním národům pouze jeden. Proto Němci opustili Prahu a založili novou universitu v Lipsku.

Výsledek
činnosti
jeho.

Avšak oprava církevní Husovi se nepodařila, protože Hus vjel na dráhu revoluce či odboje proti církvi. Hus neuznával nad sebou žádné vrchnosti duchovní, nechtěl poslouchati ani arcibiskupa ani papeže a vyzýval i lid k téže neposlušnosti. K tomuto odboji proti církvi svedly jej spisy anglického bludaře Viklifa, profesora university oxfordské († 1384). Protože Hus nechtěl se podrobiti rozkazům svých představených a šířil bludy Viklifovy, byl vyloučen z církve čili byl dán do klatby (r. 1410 a 1412).

Zatím sešel se všeobecný sněm církevní do Kostnice (na Bodamském jezeře) r. 1414. Císař Zikmund vyjednával s Husem, aby se dostavil na sněm, a slíbil mu list průvodní. Hus přivolil. Doprovázeli ho čeští páni: Jan z Chlumu, Václav z Dubé, Jindřich Lacembok a Petr z Mladenovic.

Hus
na sněmě
kostnickém.

Sněm přijal Husa velmi vlídně. Papež Jan XXIII. sňal s něho klatbu, aby v Kostnici mohly býti služby boží, a ponechal jej jenom v suspensi, aby nekonal úkonů kněžských. Ale Hus, jenž byl zvyklý neposlouchati svých představených, sloužil mši sv. a kázal. Proto byl uvězněn. Po delším vyšetřování bylo mu dáno veřejné slyšení dne 5., 7. a 8. června 1415. Většinu vět, vyňatých ze spisů jeho, Hus uznal za své, některé prohlásil za podvržené. Sněm zavrhl 30 vět, k nimž Hus se hlásil, a když nechtěl odvolati žádaje, aby byl poučen, byl prohlášen za kacíře a sesazen s úřadu kněžského (degradován). To mělo za následek podle tehdejších zákonů světských, že byl odevzdán světskému rameni, aby byl potrestán také tělesně, upálením. Ortel smrti byl vykonán na Husovi dne 6. července 1415.

Tentýž osud stihl za rok přítele jeho Jeronyma Pražského (30. května 1416).

Učení Husovo liší se od učení katolického v těchto věcech:

Učení
Husovo.

1. Církev je sbor předurčených k životu věčnému.

2. Protože nikdo neví, kdo jest předurčen, tedy jest církev neviditelná a odpadá její viditelná hlava, papež. Jediná hlava církve jest Kristus.

3. Všelická moc církevní a světská jest podmíněna stavem milosti.

4. Jediný pramen víry jest Písmo svaté.

Poznámka. Hus žádal na sněmu kostnickém, aby byl poučen, avšak sněm nepropůjčil se k tomu, protože církevní sněm jest soud, nikoli síň universitní, v níž se konají učené hádky. Teprve r. 1433 sněm basilejský povolil Čechům svobodu slova, ale úspěch z toho nebyl žádný.

§ 32. Bouře husitské.

Vznik
husitů.

Zpráva o upálení Mistra Jana Husa, jež bylo pokládáno za potupu celého národa, způsobila v Čechách veliké rozčilení. Přivrženci Husovi (husité) obrátili se zvláště proti těm, kdo byli žalobníci Husovi, totiž proti Štěpánu Pálči, Janu Železnému, biskupu litomyšlskému, a kněžím německým. Do Kostnice byl zaslán protest dne 2. září 1415, opatřený 452 pečeti, a bylo učiněno usnesení od pánů českých i moravských, aby založena byla církev národní, na Římu nezávislá, s nejvyšším rozhodčím universitou pražskou. Heslo této strany bylo přijímání pod obojí způsobou (utrakvismus, utrakvisté) a viditelný odznak byl kalich. Původce přijímání pod obojí způsobou byl Jakoubek ze Stříbra. Hus schválil tu novotu přes výslovnou záповěď sněmu kostnického.

Organisace
(spořádání)
husitů.

V čelo husitů postavili se *Mikuláš z Husince* (z Písného) a *Jan Žižka z Trocnova* (u Borovan) a svolali valnou hromadu na horu Tábor dne 22. července (ve svátek Maří Magdaleny) r. 1419. Na této hromadě husité povzbudili se k svornosti a k vytrvalému hájení kalicha.

První
vystoupení
husitů.

Příležitost hájiti kalicha naskytla se jim brzy. Ušlý mnich kláštera želivského (u Pelhřimova) uspořádal v Praze dne 30. července 1419 hlučné procesí s kalichem. Husité, vracejíce se podél radnice Novoměstské, žádali na purkmistru a konšelích, aby propustili vězně, pro přijímání kalicha nedávno zjištěné. Když jim to bylo odepřeno, ba s okna radnice hozeno bylo kamenem po knězi nesoucím velebnou svátost, husité hnali na radnici útokem a vyházeli konšely i s purkmistrem okny ven na ulici, kde byli schytáni na oštěpy. Kdo ještě dýchal, byl dobit na místě.

Král Václav, obdržev o tom zprávu, rozzlobil se tak, že byl raněn mrtvicí a brzy potom zemřel (16. srpna 1419). Smrtí

Václavovou věci v Čechách ještě se zhoršily. Dříve nežli bratr jeho Zikmund mohl se uvázati v království české, husité použili té doby k násilnostem proti katolíkům. Bořili kostely a kláštery, vyháněli duchovenstvo a řeholnictvo katolické, osazovali místa jejich duchovenstvem kališnickým, ba povstali proti samému Zikmundovi, nechtějíce ho uznati za krále. Proto došlo k válce.

Proti Čechům byla vedena vojska křižácká, jež však utrpěla porážku na všech pěti výpravách (r. 1420 na Vítkově a Pankráci, r. 1421 u Žatce, r. 1422 u Německého Brodu, r. 1427 u Tachova a 1431 u Domažlic). Husité, ač byli počtem daleko menší, ale naplnění nadšením pro vlast a náboženství a vedeni zkušenými vojevůdci (Žižkou † 1424 a po jeho smrti oběma Prokopy: Velikým a Malým), vítězili dlouho nad katolíky, a plenili ohněm a mečem nejen vlast svou, nýbrž i země sousední, jsouce každému postrachem a hrůzou.

Výpravy
proti
husitům.

§ 33. Následky bouří husitských.

Češi byli všude vítězi, ale vlast česká hynula. Pole ležela ladem, řemesla vázla, obchod byl zastaven, města byla pobořena, hrady a kláštery byly vypáleny, vědy a umění upadaly v zapomnutí a obyvatelstvo bylo vražděno nebo plašeno ze sídel svých. Kromě toho ještě mezi husity vznikaly strany.

Bída
v Čechách.

Hlavní strany husitské byly: *Táboři*, kteří hlásali a zachovávali zásady kommunistické (o společném majetku); *Sírotci*, kteří pokládali Žižku za nenahraditelného a volili si hejtmany; *Orebité*, nazvaní tak od vršku Orebu; *adamité*, kteří odřekše se nejen křesťanství, nýbrž všeho náboženství vůbec, chodili nazí jako Adam, a j.

Drobení
husitů.

To vše přimělo mírné husity, tak zvané kališníky či utrakvisty, aby se smířili s církví katolickou. Vstoupili ve vyjednávání se sněmem basilejským (1431—37), jenž byl pokračování sněmu kostnického, když jim byla zaručena úplná bezpečnost a svoboda zastávati čtyři artikule (články) pražské.

Vyjednávání
se sněmem
basilejským.

Artikule pražské žádají, 1. aby slovo boží od kněží schopných svobodně bylo hlásáno, t. j. bez předchozího svolení biskupova; 2. aby svátost oltářní všem Kristovým věřícím byla rozdávána pod obojí způsobou; 3. aby kněžstvo, zanechajíc panování světského a držení statků, živo bylo podle příkladu Krista a jeho

apoštolů; 4. aby všechny hříchy smrtelné, zvláště veřejné, při osobách světských i duchovních byly stihány od těch, kterým to náleží.

Tyto čtyři artikule pražské byly r. 1420 na sněmě v Čáslavi prohlášeny za zákon zemský a na synodě v Roudnici r. 1421 byly schváleny též od arcibiskupa Kunráta z Vechty, jenž zatím byl se přidal ke straně husitské, načež byly ihned uvedeny ve skutek. Kunrát rozprodal nebo dal v zástavu statky arcibiskupské a odeslal peníze příbuzenstvu do Vestfálska, učiniv tak obsazení stolce arcibiskupského nemožné. Od r. 1421—1561 arcidiecese pražská byla spravována od administrátorů (správců), volených od kapituly pražské a potvrzovaných pro ten úřad v Římě.

Kompaktáta
pražská.

Čeští poslanci (legáti) zastávali horlivě těchto artikulů před sněmem, ale marně. Sněm jim ve všem povoliti nechtěl a nemohl. Vyslal však s nimi poselstvo do Čech, jež se konečně dohodlo s husity. Legáti basilejští povolili Čechům přijímání pod obojí způsobou osobám dospělým, jež by toho výslovně žádaly, a ostatních požadavků se Čechové zřekli. Tato smlouva o artikulech pražských jmenuje se *kompaktáta pražská* z r. 1433.

Kompaktáty pražskými nebyli spokojeni Táboři a Sirotci. Došlo tudíž k boji mezi katolíky a kališníky s jedné strany (Menhart z Hradce) a mezi Táboře a Sirotky s druhé strany (Prokop Veliký a Malý), jenž byl skončen úplnou porážkou Táborů u Lipan (mezi Českým Brodem a Kouřimí) dne 30. května 1434. Potom teprve Zikmund byl všeobecně uznán za krále, a pražská kompaktáta nabyla moci zákona úmluvou jihlavskou (5. července 1436).

Od té doby bylo v Čechách a na Moravě dvojí duchovenství: podjednou, jež podléhalo konsistoři horní (na Hradčanech), a podobojí, jež bylo spravováno konsistoří dolní (při kostele týnském, později v Emauzích). V čele každé konsistoře byl administrátor.

Spory mezi
katolíky a
utrakvisty.

Kompaktáty pražskými nebyl úplný mír zjednán ani mezi utrakvisty a katolíky. Vinu toho nesli kališníci sami. Horlivých kališníků, jejichž náčelníkem byl Jan Rokycana, kompaktáta neuspokojovala. Tací kališníci dovolovali si věci, které byly přímo proti kompaktátům, na př. podávali kalich i malým dětem a vnucovali jej dospělým. K tomu sluší podotknouti, že legáti sněmu basilejského, kteří vyjednávali s Čechy, více slíbili, nežli v Římě splniti chtěli. Papežové kompaktát nepotvrdili, ba Pius II. (1458—1464) domnívaje se, že jenom nepatrná hrstka Čechů přiznává se ke straně podobojí, kompaktáta zavrhl r. 1462, a

nástupce jeho Pavel II. (1464—1471) dal krále českého Jiříka Poděbradského do klatby, protože nechtěl se zřici kompaktát, ba ještě napomínal stavy zemské, aby pevně stály při kompaktátech. Mimo to uvěznil legáta papežského (Fantina de Valle) a nechtěl se dostaviti do Říma k soudu.

Sporům mezi katolíky a utrakvisty byl učiněn konec teprve za Vladislava II. Jagajlovce (1471—1516) na sněmě v Kutné Hoře dne 13. března 1485. Tam byla smluvena mezi oběma stranami smlouva, aby každá strana podržela, co měla na počátku vlády Vladislavovy (r. 1471).

O obrácení mnohých husitů na víru katolickou má zásluhu sv. Jan Kapistrán, italský františkán († 1456). Ostatní husité stali se později protestanty.

Ze zbytku Táborů, jejichž poslední bašta „Tábor“ padla r. 1452 do rukou Jiříka z Poděbrad, sestoupila se

Jednota českých bratří. Duchovní původce jejich jest Petr Čeští bratři. Chelčický († 1460) a skutečný zakladatel Řehoř, synovec Rokycanův († 1474). Řehoř pojal myšlenku na místě bohaté církve římské zbudovati církev chudou, jaká byla za dob apoštolských.

Čeští bratři nevěřili, že Kristus jest přítomen ve svátosti oltářní, prohlašovali křest, udělený mimo Jednotu, za neplatný, vyhlašovali Písmo sv. za jediný pramen víry a zavrhovali přísahu a službu vojenskou.

Kněžstvo měli jako katolíci, totiž biskupy, kněze a jáhny. Kázeň jejich byla velice přísná, záležejíc hlavně v tom, aby duch kajícnosti byl buzen a živ. Čeští bratři zakazovali nádheru, skvostný šat, hudbu, malířství a doporučovali dobrovolnou chudobu. Majetek smí míti člen jejich jenom pro bratry.

Protože Čeští bratři odsuzovali službu vojenskou a udržovali styky s nepřáteli říše, byli pronásledováni od králů českých, takže mnohdy byli nuceni prehnouti za hranice (exulanti).

Od té doby co Luther a Kalvin založili víru protestantskou, Čeští bratři vyjednávali s protestanty, až se k nim přidali.

Zbytky Českých bratří se vystěhovaly z Čech a Moravy do Horní Lužice. K nim se přidružilo mnoho luteránův a kalvínův a založili si r. 1722 městečko Herrnhut (Ochranov Páně). Odtud slují Herrnhutové neb Ochranovští.

V Ochranově je slavný archiv bratrský.

Čeští bratři mají zásluhu o řeč českou a školství. Vynikající biskupové bratrští jsou: *Jan Augusta* († 1572), který ve vězení

křivoklátském složil mnoho písní duchovních; *Jan Blahoslav* († 1571), jenž přeložil z řečtiny Nový zákon, součást bible Kralické, vydané v Kralicích na Moravě v letech 1579—1593 nákladem Jana ze Žerotína, příznivce Jednoty; *Jan Amos Komenský* († 1671), který zdokonalil školství.

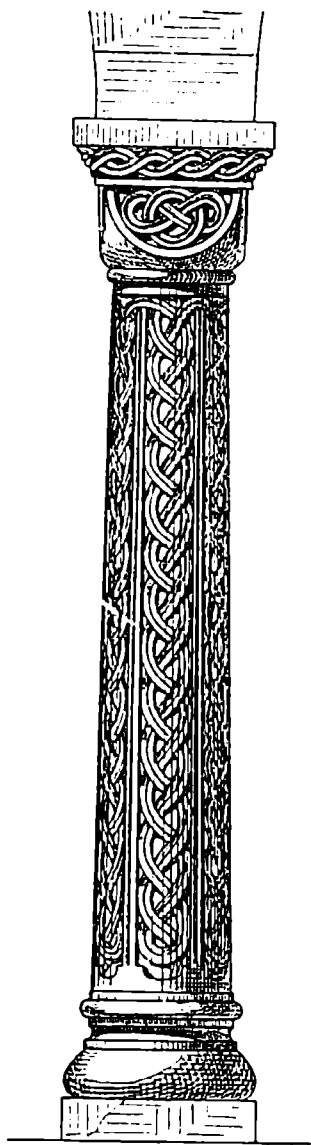
§ 34. Zkvétání věd a umění.

University.

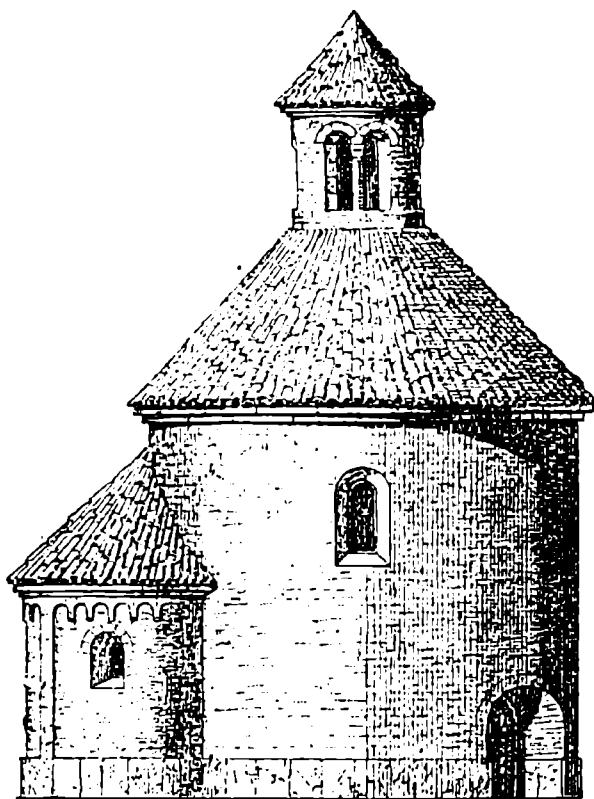
Od dob papeže Řehoře VII. (1073—1085) vědy byly pěstovány s takovým zápalem, že mnohé školy klášterní a katedrální nabyly pověsti světové a byly proměněny v university či vysoké školy.

Nejstarší university vznikly v Paříži (theologická, bohoslovecká), v Bononii (právnícká) a v Salerně (lékařská). Na těchto universitách přednášelo se původně po jedné vědě, ale později (od 13. stol.) byly zřizovány skoro při každé universitě 4 fakulty: theologická, právnícká, lékařská a filosofická.

University středověké měly ráz církevní, protože byly zřízeny hlavně ze jmění církevního a měly za professory kněze, hlavně řeholní. Proto vrchní dozor nad universitami měli papežové.

Sloup románský.

Kaple Sv. Kříže v Praze.

Vynikající professoři universitní z této doby jsou: sv. Anselm († 1109), opat kláštera benediktinského v Beku v Normandii a později arcibiskup kanterburský (vyslov. kentrberský), sv. Bernard († 1153), opat kláštera cisterciáckého v Clairvaux (vyslov Klervó), sv. Bonaventura († 1274), františkán, sv. Tomáš Aquinský († 1274), dominikán, a j.

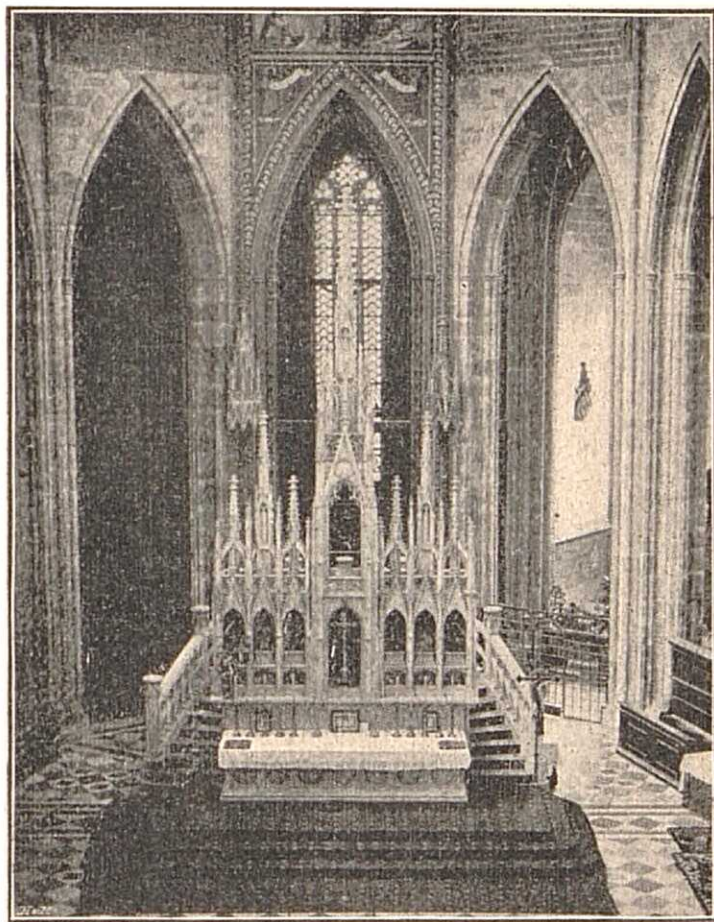
Středověké studium universitní, které spojovalo náboženství se všemi předměty, otevřelo duchu lidskému hluboký smysl pravd křesťanských. Tomuto hlubokému pochopení pravd křesťanských církev snažila se dáti výraz tvorbou uměleckou. Proto posvětila a přijala ve službu svou stavitelství, sochařství, malířství, básnictví, hudbu a zpěv. Do jaké míry se jí to podařilo, lze souditi z překrásných památek umění středověkého, v němž vynalézavý duch lidský, spojený s vroucí zbožností, slaví vítězství nepomíjející. V této době stavělo se ve slohu románském a gotickém.

Církevní
umění.

Rázovitý příznak slohu románského jest hlavice krychlová na sloupech, oblouk polokruhový ve klenbě a vlys obloučkový na římsách, štítech a portálech.

Sloh gotický má klenby v oblouku lomeném a množství pilířů opěrných.

Ve slohu románském (10. až 12. století) jest vyjádřen klid nebeský a dokonalost; ve slohu gotickém jest vyjádřena toužebná snaha lidstva po nebi (13.—14. stol.).

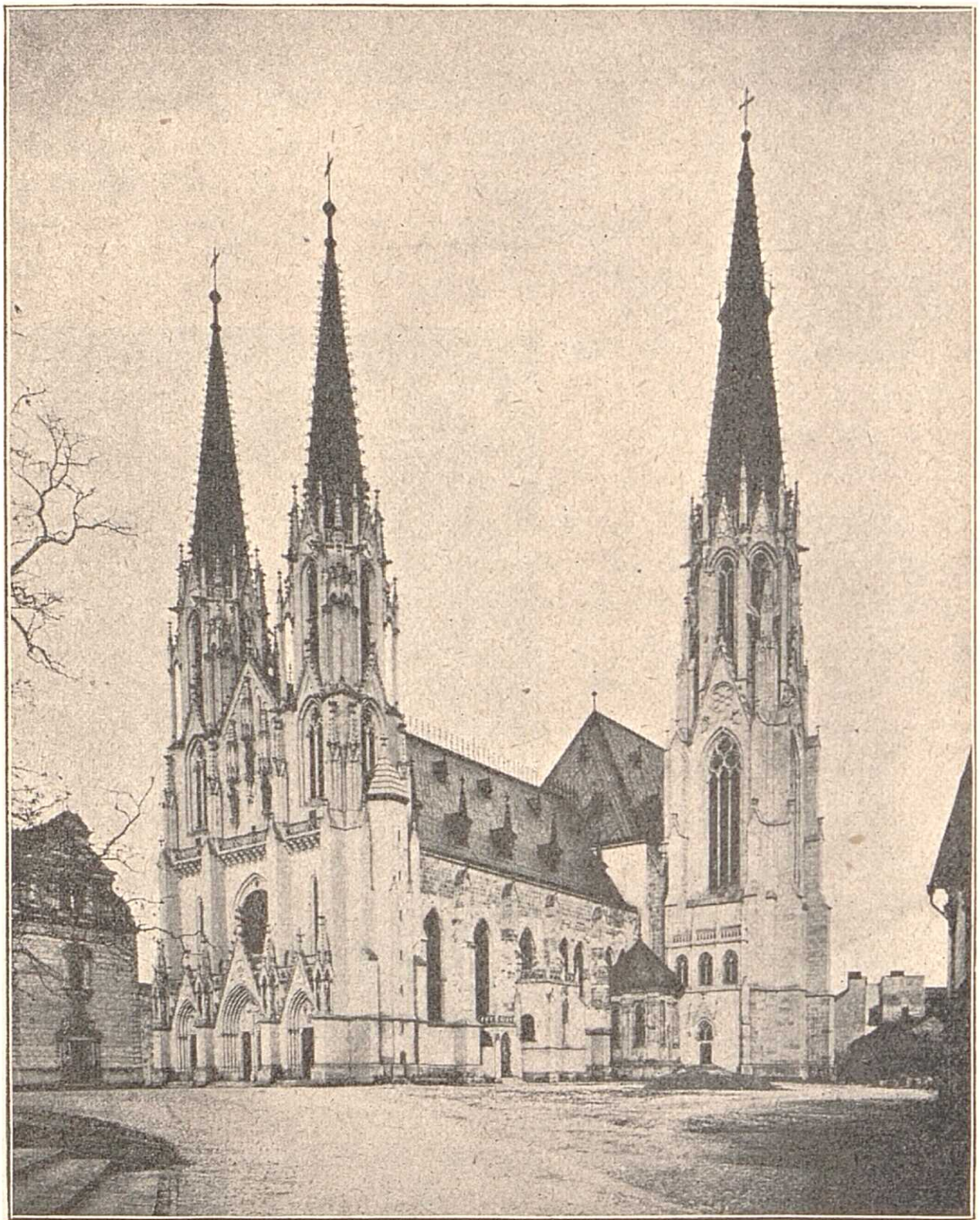

Pohled dovnitř chrámu gotického.

Nejdůležitější stavby románské ze středověku jsou v Itálii dóm pisánský, v Porýnsku kathedrály mohučská, špýrská a vormská, v Čechách chrám sv. Jiří v Praze.

Ve slohu gotickém pnou se k nebesům nádherné kathedrály: ve Francii pařížská Notre Dame (vyslov Notrdam), remešská, amienská, v Německu velechrám kolínský, v Rakousku chrám svatovítský v Praze, chrám sv. Václava v Olomouci, chrám svaté Barbory v Kutné Hoře, kathedrála sv. Štěpána ve Vídni a j.

Z této doby pochází také mnoho zpěvů církevních, které dosud zaznívají při obřadech katolických, na př. Dies irae (Den ten hněvu) od františkána Tomáše z Celana (vysl. Čelana), jenž zemřel kolem r. 1250, Stabat mater (Stála matka) od františkána

Chrám sv. Václava v Olomouci.

Jakopone da Todi († 1306) a hymny o nejsvětější svátosti Pange lingua (Zvěstuj těla) a Lauda Sion (Chval Sione) od domini-kána sv. Tomáše Aquinského († 1274).

§ 35. Náboženský život křesťanů v 11.—16. století.

I. Služby boží.

V této době počet svátků byl rozmnožen o svátek Božího těla (za Urbana IV. r. 1264), o svátek Nejsvětější Trojice (za

Jana XXII. r. 1334) a svátky mariánské: Narození Panny Marie (za Innocence IV. r. 1245), Navštívení Panny Marie (za Urbana VI. r. 1389) a j.

Za papeže Bonifáce VIII. r. 1300 bylo zavedeno milostivé léto (jubileum). Církevní jubileum, spojené s hojnými odpustky, mělo se slaviti vždy po 100 letech. Klement VI. (1342—52) zkrátil dobu tu na 50 let, Urban VI. (1378—89) na 33 let a Pavel II. (1464—71) na 25 let.

První
jubileum.

II. Mravy duchovenstva a lidu.

Mravy duchovenstva ke konci této doby poklesly.

Mravy
ducho-
venstva.

V této době církev dostoupila vrcholu slávy a bohatství. To lákalo mnohé muže, zvláště šlechtice, aby vstupovali do stávu kněžského, ačkoli neměli povolání. Tací muži zabírali vysoké úřady v církvi, ale o povinnosti své se nestarali a podřízených svých k povinnostem také nepřídržovali.

Papežové, bydlíce v Avignoně, tedy v cizině, dávali špatný příklad biskupům. Biskupové zdržovali se také v cizině více než doma a zabývali se jinými věcmi nežli správou diecesí.

Z toho vzešlo uvolnění kázně mezi duchovenstvem. Od té doby co nastal rozkol v církvi dvojicí a trojicí papežskou, poklesla vážnost papežů do té míry, že nikdo nedbal nařízení papežských.

Církev v ranním středověku pozdvihla na vysoký stupeň vzdělanosti a mravnosti národy germánské a slovanské, kteří tápali buď ve tmách pohanství nebo v bludném světle kacířství. Národové, jsouce přesvědčeni o blahodárné činnosti její, volili si ji za vůdkyni a rádkyni ve všech potřebách soukromých i veřejných.

Mravy lidu.

Že veškeren život národů v ranním středověku byl proniknut duchem křesťanským, dokazují mimo velebné chrámy ještě křižácké výpravy, pouti do Palestiny a na jiná místa svatá, četné řehole, nemocnice, chudobince, půjčovny, zastavárny (proti lichvě), hojná nadání ke kostelům a klášterům, cechy, bratrstva mostařův a j. I divadla středověká (na př. hry vánoční, pašije) měla ráz náboženský.

Avšak v pozdním středověku nastal úpadek. Protože duchovenstvo namnoze špatně zastávalo úřady své, vzmáhala se mezi lidem nevědomost náboženská, pověra a nemravnost. Bohatství církevní budilo mimo to závist. Tací závistníci (hlavně albigenští a valdenští ve Francii), ukazující na chudobu církve v dobách

apoštolských, chtěli ji násilím zbaviti lesku a bohatství. Jeden sněm církevní té doby líčí řádění jejich takto: „Takovou konají zběsilost, že nešetří ani kostelův ani chrámův ani vdov ani sirotkův ani starcův ani nemluvňat ani věku ani pohlaví, nýbrž vše ničí a pustoší jako pohané.“ (III. later. c. 27 z r. 1179.)

Proti takovému násilí církev byla nucena i zbraní chrániti svých členů.

Aby budoucně nepřátelé církve nevzrostli v takový počet, byl r. 1229 zřízen soud inkvisiční (vyšetřovací), jehož úkol byl pátrati po lidech nebezpečných, poučovati je a smířiti je s církví. U koho se to nepodařilo, byl oznámen vrchnosti světské.

Od inkvisice církevní jest rozeznávati inkvisici španělskou, zřízenou r. 1478. Tato inkvisice byla smíšená, z části církevní, z části světská, vyšetřující nejen zločiny proti víře, nýbrž i zločiny politické a občanské (vraždy, lichvy).

Církevní inkvisice byla zrušena ve všech zemích v 18. a 19. století. Udržela se pouze v Římě.

§ 36. Sv. František a Dominik.

Podnět
k řádům
žebravým.

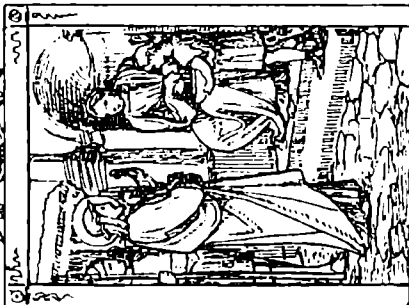
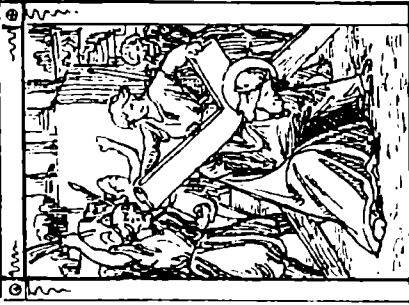
Dějiny jednotlivých řeholí bývají tyto: První doba bývá doba nadšení. Nadšení dochází u lidu uznání a kláštery bohatnou. Bohatství působí ochablost a zahálku. Zahálka je počátek všeho zla, tedy úpadku kázně klášterní.

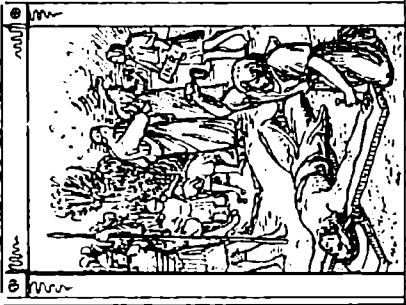
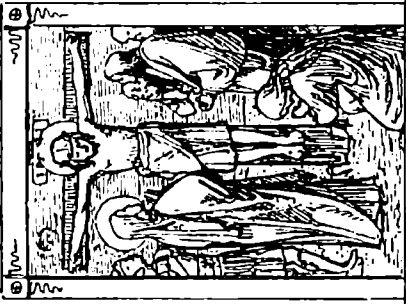
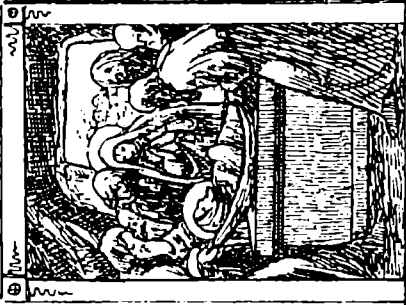
Aby předešel tento úpadek, sv. František založil svůj řád na úplné chudobě. Nejen jednotlivý člen, nýbrž ani celý řád nesmí míti žádného jmění. Naprostá chudoba bude udržovati mnichy v činnosti a mravnosti a poháněti je, aby si zjednali a udržovali přízeň lidu zásluhami. Tento způsob života přijal od sv. Františka sv. Dominik, a tak vznikly nové řády žebравé.

Řád sv. Františka jmenuje se františkánský a řád sv. Dominika dominikánský či kazatelský.

Sv.
František.

Sv. František narodil se v Assisi (městě ve střední Italii) r. 1181 nebo 1182 jako syn bohatého kupce. Otec přál si míti ze synka také kupce. Ale František neměl k obchodu chuti. Vyhledával samoty. Když se jednou modlil ve zpustlém kostelíku sv. Damiána, slyšel hlas: „Františku, jdi a oprav dům můj, který se boří, jak vidíš!“ Slova ta se týkala opravy církve, ale František si je vykládal, jako by se týkala jen opravy zpustlého

						
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.

						
VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	XIII.	XIV.

Křižová cesta.

kostelíka. Proto sháněl doma potřebné peníze. To popudilo otce jeho. Otec mu vytýkal, že jej přivede na mizinu svou marnotratností, a přiměl jej k tomu, aby se zřekl práva na dědictví.

František nejen zřekl se práva na dědictví, nýbrž i šat vrátil otcí a opustil domov v šatě žebráckém.

Brzy však se vrátil, aby opravil kostelík, jak mu bylo nařízeno. Z vyžebraných peněz opravil nejen kostelík sv. Damiána, nýbrž i kapli sv. Petra a konečně mariánský kostelík, Porciunkula zvaný, půl hodiny za městem. Při tomto kostelíku vystavěl si chudou chaloupku a v ní bydlil.

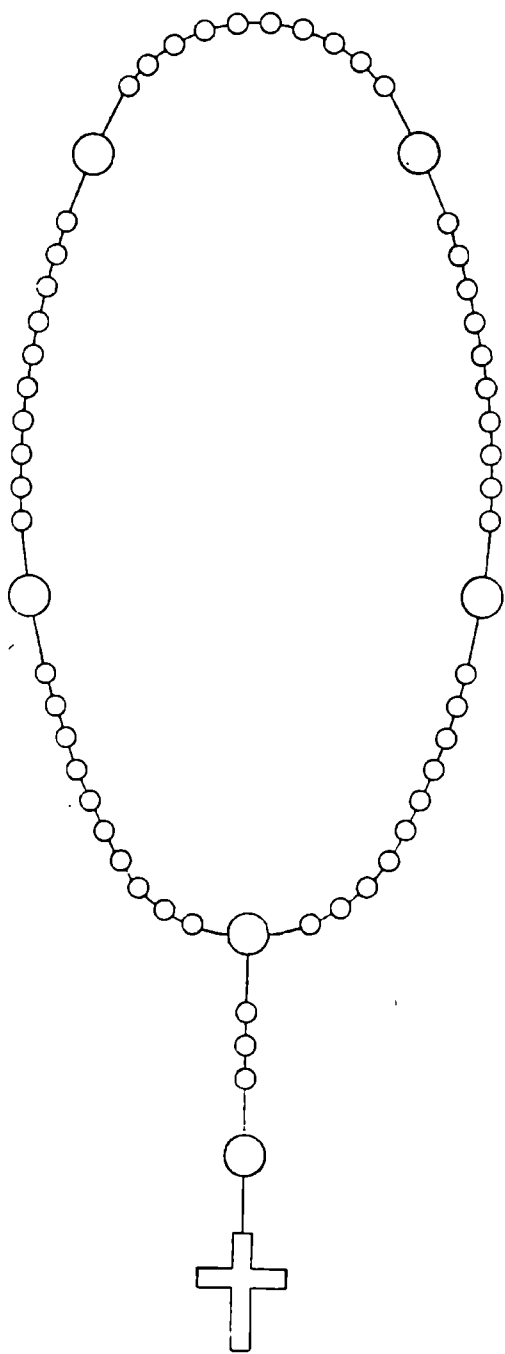
Jednou slyšel při službách božích evangelium: „Jdouce kažte: Přiblížilo se království nebeské . . . Nemějte zlata ani stříbra ani peněz v opascích svých ani mošny na cestě ani dvou sukní ani obuvi ani holi; hoden zajisté jest dělník pokrmu svého.“ (Mat. 10, 7—10.) Ta slova se mu velice zalíbila. Zvolal: „Toť jest, čeho si přeji, po čem toužím z celého srdce,“ a odhodlal se založiti řád na úplné chudobě.

Co si umínil, provedl. Založil žebravý řád františkánský, jejž i papežové schválili. Mateřský klášter celého řádu byl v Assisi při kostelíku Porciunkule. V tom kostelíku sv. František vypustil ducha r. 1226. (Slavnost Porciunkuly 2. srpna.)

Příkladu sv. Františka následovala v Assisi dcera jednoho hraběte, jménem Klára († 1253), a založila řád ženský klarisek.

Svatý František založil také řád pro osoby žijící ve světě, tak zvaný třetí řád sv. Františka, a dal podnět k vánočním jesličkám.

Řád františkánský do Čech uvedla bl. Anežka († 1282) a vystavěla pro něj dva kláštery, jeden mužský (na Františku,

Růženec.

nyní zrušený) a druhý ženský (klarisek). Do kláštera klarisek vstoupila sama. (Svátek bl. Anežky české připadá na 2. března.)

Sv. Dominik narodil se ve španělské vesnici Kalaroze r. 1170. Vystudovav na kněze, stal se kanovníkem. Jako kanovník kázal slovo boží s velikou horlivostí nejdříve ve své domovině (Osmě), později také za hranicemi. Největší péči věnoval albigenským, kteří v jižní Francii šířili bludy. Sílu k obtížné práci své čerpal hlavně z modlitby k Rodičce boží, k jejíž účtě zavedl modlitbu růžencovou.

Sv.
Dominik.

Příkladem jeho byli pohnuti jiní, že se k němu přidružili. Dominik sepsal pro ně řeholi, kterou potvrdil papež Honorius III. r. 1216. Řehole Dominikova jest podobna řeholi Františkově, protože Dominik sešel se v Římě se sv. Františkem a dohodl se s ním. Hlavní účel nového řádu bylo kázání slova božího. Odtud řád tento sluje kazatelský.

Sv. Dominik založil také třetí řád pro osoby žijící ve světě. Zemřel r. 1221.

Činnost těchto dvou řádů byla velice rozsáhlá a nanejvýše požehnaná. Františkáni a dominikáni, horlice proti nepřátelům církve a státu, zachránili Evropu od bezvládní (anarchie), kázali evangelium pohanům, pracovali o spojení rozkolných Řeků s církví, obrátili nesmírný počet kacířův a duší svedených, působili v duchovní správě, obnovili duchovenstvo i lid, podnikali nejdůležitější missie a pěstovali vědy. Největší učitelé, okrasy universit, jako dominikáni: Albert Veliký, Tomáš Aquinský, a františkáni: Alexander Haleský, Bonaventura, Duns Scotus a j. náleželi těmto řádům.

Zásluhy
řádů
žebavých.

Františkáni jsou dosud strážci sv. míst v Palestině. Uvedl je tam zakladatel jejich. Proto právo zřizovati křížovou cestu náleží františkánům, tak jako dominikánům náleží právo světiti růžence a zřizovati bratrstva růžencová.

V. DOBA.

Od Luthera (1517) do naší doby.

Ráz této doby: Církev provedla důkladnou opravu na sněmě tridentském (1545—1563) a hájí neustále učení svého proti protestantům a nevěrcům.

§ 37. Luther odpadl od cirkve.

Život
Lutherův.

Dr. Martin Luther narodil se r. 1483 v saském městě Eis-lebenu z rodičů chudých. Proto byl nucen živiti se na studiích žebrotou, jak tenkrát byl zvyk u chudých studujících. Vystudovav, byl povýšen na mistra či doktora a oddal se úřadu učitelskému na universitě. Náhlá smrt přítele jeho a hrozná bouře, která uvedla v nebezpečnost život jeho, pohnuly jej však, že vstoupil do kláštera augustiniánského. Později byl posvěcen na kněze a dosazen za profesora bohosloví na novou universitu ve Vitem-berce (na Labi v Sasku).

Učení
Lutherovo.

Luther vymyslel si nové učení, jež by bylo pohodlnější nežli katolické.

1. Prvním hříchem přirozenost lidská byla prý porušena do té míry, že rozum pozbyl schopnosti poznati pravdy náboženské, a vůle pozbyla schopnosti chtíti věci božské. Proto člověk nemůže docela ničím přispěti ke spáse své. Spása lidská jest dílo pouze boží.

2. Spásy dojde každý, kdo má pevnou důvěru (víru) v Boha, že mu nepřičítá hříchů pro zásluhy Kristovy. Tyto zásluhy Kristovy zakrývají pouze hříchy hříšníkovy, takže hříšník zůstává pořád hříšníkem.

3. Víry ospravedlňující člověk nabývá čta Písmo sv., při čemž Bůh osvěcuje každého přímo.

4. Kristus jest přítomen ve svátosti oltářní pouze v okamžiku přijímání, a to tak, že podstata chleba nemění se v podstatu těla Páně, nýbrž obě podstaty zůstávají netčeny. Mše sv. není obět.

Z těchto hlavních zásad Lutherových plyne ještě, *a)* že svátosti (křest a svátost oltářní) nejsou účinná znamení milosti boží, nýbrž pouze potvrzení víry v odpuštění hříchů; *b)* že není třeba uctívati svaté; *c)* že není očištění a že není třeba modliti se za zemřelé; *d)* že není třeba učitelského úřadu v církvi.

Podnět
k vystoupení
Lutherovu.

Podnět k vystoupení Lutherovu daly odpustky, jež vypsál papež Lev X. za příčinou stavby chrámu sv. Petra v Římě. Papež Julius II. (1503—1513) a Lev X. (1513—1521) byli velicí příznivci umění. Proto pojali myšlenku zbudovati v Římě chrám Páně, který by převyšoval všechny chrámy velikostí a nádherou, a počítali právem, že díla toho zúčastní se celý svět katolický. Lev X. vypsál odpustky, t. j. odpuštění zbývajících trestů časných

každému, kdo přispěje na stavbu tu a jest jinak ve stavu milosti boží.

Kazatelé odpustků (v Německu dominikán Tetzel) kladli hlavní váhu na sv. zpověď, sv. přijímání a peněžitý dar na stavbu chrámu sv. Petra. To byl zrovna opak toho, co měl v mysli vytvořeno Luther o neschopnosti lidské ke skutkům spasitelným. Proto vystoupil proti odpustkům a vyzval učence katolické k veřejné hádce o odpustcích v předvečer svátku Všetech Svatých r. 1517. Toť počátek reformace, vlastně revoluce náboženské v Německu!

Avšak Luther neobmezil se pouze na odpustky, nýbrž hlásal brzy i jiné bludy.

Papež hleděl získati Luthera po dobrém, a když to bylo marné, dal jej do klatby církevní (r. 1520). Brzy potom (1521) byl dán ještě do klatby říšské na sněmě vormském. Podle klatby říšské nebyl nikde jist, a každý byl vázán vydati jej císaři, nechce-li pozbyti jmění. Avšak kletému dostalo se ochrany u kurfirsta Bedřicha Saského, jenž jej dal dopravit zakuklenými rytíři na hrad Vartburk (v Durinském lese). Tam Luther pod jménem rytíř Jiří věnoval se spisovatelství. Mimo jiné přeložil bibli do jazyka německého.

§ 38. Učení Lutherovo se šíří po Německu.

Mezitím co Luther prodléval na Vartburce, učení jeho ují- Proč učení
Lutherovo
se ujalo.
malo se mezi lidem, zvláště mezi šlechtou, protože jí z nového učení kynul zisk. Který šlechtic přihlásil se k novému učení, mohl na svých statcích zabratí církevní jmění.

Také lid selský hledal v novém učení výhod. Slyše o evangelické svobodě, kterou Luther dovoloval každému vykládati si evangelium podle svého smyslu, myslil hned na svobodu jinou. Žádal na vrchnostech osvobození od rozličných dávek, daní, robot a jiných břemen, a když mu nebylo vyhověno, vzbouřil se. Tak vznikla selská válka (r. 1525). Zástupy sedláků rostly městskou luzou a říšským rytířstvem a vnikaly do klášterův a hradů, proměňující je v ssutiny a páchající hroznou ohavností. Sedláci byli poraženi Švábským spolkem a hlavní buřiči byli popraveni.

Lutherovi a stoupencům jeho (luteránům) přišlo vhod, že Co bylo
vhod učení
Lutherovu.
císař Karel V. (1519—1556) byl zapleten ve válku s králem francouzským Františkem I. (1515—1547) a bratr jeho Ferdinand I. († 1564)

ve válku s Turky a Janem Zápolským v Uhrách. Proto Luther mohl opustiti Vartburk, a stoupenci jeho mohli beztrestně páchatí násilí na katolicích. Katolíci žádali na říšském sněmě ve Špýru (r. 1529), aby luteráni nepřekáželi jim a jejich výkonům náboženským a zdržovali se všech novot až do příštího sněmu. Avšak luteráni opřeli se tomu čili protestovali. Odtud název jejich *protestanté*.

Pokusy
smířiti
luterány
s katolíky.

Zatím císař Karel V. smířil se s Francouzi mírem kambrayským (čti kambrejským) r. 1529 a mohl věnovati pozornost bouřím v Německu. Císař přál si, aby se novotáři smířili s katolíky. Avšak protestanté nechtěli ani slyšeti o návratu do církve katolické a předložili na sněmě augsburském (r. 1530) svou konfessi čili vyznání víry. Odtud sluje toto učení také vyznání augsburské. Konfessi augsburskou sestavil Filip Melanchton, rovněž professor university vitemberské.

Císař nové konfesse neschválil, proto protestanté zdvihli proti němu odboj (Spolek šmalkaldský r. 1531). Císař zvítězil sice nad odbojníky v bitvě u Mühlberka (na Labi) r. 1547, ale přece byl nucen smluviti s nimi mír augsburský r. 1555, jímž uznal augsburskou konfessi v Německu a zajistil oběma vyznáním (katolickému a luteránskému) úplnou svobodu v úkonech náboženských. Říšským stavům ponechal právo rozhodovati o náboženství poddaných a protestantům ponechal statky církevní, které do té doby zabavili.

Tento mír způsobil sice vně pokoj, ale hrozil záhubou katolíkům v zemích protestantských a měl v sobě zárodky nových zápletek, které dozrály znenáhla ve válku třicetiletou.

Luther zemřel r. 1546.

§ 39. Zvingli. Kalvin.

Zvingli
a Kalvin.

Luther zavedl novou víru. Avšak tato víra nezamlouvala se všem ve všem. Mnozí přáli si změn. Tak vyvinulo se z luteránství nové vyznání reformované (opravené). S reformou učení Lutherova počal *Oldřich Zvingli* († 1531), *Jan Kalvin* († 1564) ji zdokonalil. Oba tito muži reformovali ve Švýcarsku (Helvetii), proto vyznání jejich sluje také švýcarské (helvetské).

Rozdíl mezi
učením
jejich
a učení
Lutherovým.

Zvingli a Kalvin srovnávali se s Lutherem v obou základních člancích, v učení o víře, která jediná ospravedlňuje, a v učení o Písmě sv. jakožto jedinému prameni a pravidle víry, ale rozcházel se s ním v učení o svátosti oltářní.

Zvingli učil, že Kristus není přítomen ve svátosti oltářní, nýbrž že svátost oltářní jest pouhá památka smrti Kristovy.

Kalvin uznal přítomnost Kristovu, ale nikoli v chlebě, nýbrž v mysli (v představě) přijímajícího. Podle Kalvina chléb a víno zůstává chlebem a vínem a nestává se tělem Páně, protože tělo Páně jest prý pouze v nebesích. Ale přijímá-li člověk předurčený k blaženosti věčné chléb a víno a představí-li si věrou přítomného Krista, vniká prý do duše jeho jakási síla (milost) z těla Kristova s nebes (duchovní přijímání). Kdo však není předurčen, přijímá prý pouhý chléb a pouhé víno.

Mimo to Calvin lišil se od Luthera také v učení o předurčení (praedestinaci). Calvin učil totiž, že Bůh některé lidi určil k věčné blaženosti a jiné k věčné záhubě, nepřihlížeje ke skutkům jejich. Kdo jest předurčen k věčné blaženosti, stává se účasten víry i ospravedlnění a nemůže ospravedlnění pozbyti. Kdo však jest předurčen k záhubě, nemůže vzbuditi víry ospravedlňující a nemůže tudíž dojiti ospravedlnění.

§ 40. Anglie odpadla od církve.

Protestantství rozdělilo se ve dvě větve: německo-luteránskou (vyznání augsburské) a švýcarsko-kalvínskou (vyznání reformované).

Protes-
tantství šíří
se po
Evropě.

Luteránství zasáhlo nejprve Sasko, Hessensko, Prusko a některá města říšská (Strasburk, Magdeburk, Norimberk a j.), potom zaplavilo i krajiny severní: Dánsko, Švédsko a Norsko, na východě Polsko a Slezsko.

Kalvínsství zabralo nejprve Švýcarsko, potom Francii a Nizozemsko, konečně Anglii a Skotsko.

Do Anglie byly otevřeny dveře novotám za krále Jindřicha VIII. (1509—1547). S počátku Jindřich VIII. byl horlivý katolík, neboť uveřejnil obranu sedmi svátostí proti Lutherovi, začez obdržel od papeže Lva X. název „ochránce víry“. Ale když papež Klement VII. (1523—1534) nechtěl rozvázati prvního manželství jeho, aby mohl vstoupiti ve sňatek nový, Jindřich prohlásil se za nejvyšší hlavu církve anglické a žádal od poddaných, aby přísahou uznali jej za nejvyšší hlavu v církvi anglické. Kdo se zdráhal přísahati, byl popraven, na př. kardinál Jan Fisher, biskup rochesterský (vysl. ročesterský), kancléř Tomáš Morus a j. Mimo rozkol Jindřich nezavedl jiných změn ve víře katolické.

Do Anglie.

Teprve za nástupců jeho: syna Edvarda VI. (1547—1563) a dcery Alžběty (1558—1603) rozkol přešel v kacířství zavedením učení Kalvinova.

Církev v Anglii sluje anglikánská a liší se od ostatních církví reformovaných ústavou svou, protože podržela zřízení biskupův. Odtud stoupenci její slují episkopálové. Avšak toto zřízení nezamlouvalo se všem jakožto příliš papežské, proto bylo usilováno o to, aby církev anglikánská byla očištěna ode všech zbytků katolických (puritáni), zvláště od zřízení biskupův (presbyteriáni). Jiní chtěli mítí církev docela bez kněží (independenti).

Alžběta přála pouze ústavě episkopální, všechny ostatní pronásledovala. Bdíti nad novou věrou a chrániti ji všech odpůrců náleželo vysoké komisi, strašnému soudu inkvisičnímu. Inkvisice anglická věnovala hlavní pozornost duchovenstvu katolickému. Biskupové katoličtí byli sesazeni a místo jejich zaujali biskupové protestantští. Katolickým kněžím bylo opustiti zemi do 40 dnů, jinak dopustí se velezrády. Také kdo jim poskytl útulku, byl vinen velezradou. Pouze v Anglii za posledních 20 let vlády Alžbětiny byli popraveni pro víru 142 kněží, 90 kněží a laiků zemřelo ve vězení a 105 bylo jich vypověděno navždy. Mimo to 62 vznešené osoby světské zemřely smrtí mučednickou. Ještě zuřivěji řádili protestanté v Irsku. Tam byli ubíjeni všichni, kdo nosili tonsuru (kněží a mniši).

Alžběta věznila po 19 let a konečně r. 1587 popravila i příbuznou svou, katolickou Marii Stuartovu, královnu skotskou, která se k ní utekla, když byla doma pronásledována od protestantů.

§ 41. Církevní sněm v Tridentě.

Sněm
svolán.

Všeobecný sněm je v ústavě církevní poslední prostředek, aby učení katolické proti bludu bylo přesně vytčeno a pravá reforma života církevního se zdarem byla vykonána. Takový sněm byl zahájen v německém městě Tridentě (v Tyrolsku) dne 13. prosince 1545 a zasedal až do 4. prosince 1563 se dvěma přestávkami.

Činnost
sněmu.

Na tomto sněmě bylo pojednáno důkladně o člancích víry, v nichž protestanté se odchýlili, jako o Písmě sv., o hříchu dědičném, o ospravedlnění, o svátostech, o mši sv., o očištění, o odpustcích a účtě svatých.

Vedle výměrů věroučných sněm vydal prospěšné předpisy o kázni jak mezi duchovenstvem tak mezi lidem.

Pius IV. (1559—1565) potvrdil všechna usnesení sněmu tridentského a zřídil komisi, jež by provedla usnesení jeho. V té komisi nejčinnější byl synovec papežův sv. Karel Borromejský, kardinál a arcibiskup milánský. Mimo to Pius poslal posly a listy ke knížatům a biskupům, aby prohlásili usnesení tridentská ve svých zemích. V Praze byla prohlášena usnesení tridentská na provinciální synodě r. 1605.

Provedení
usnesení
sněmovních.

Pius předepsal také vyznání víry sestavené z výnosů tridentských (vyznání tridentské) všem, kdo přijímají v církvi samostatný úřad nebo hodnost akademickou (doktorát), a těm, kdo se vracejí od protestantství do církve katolické.

§ 42. Protestantství v Čechách.

V Čechách smlouvou kutnohorskou (z r. 1485) a zápisem krále Vladislava II. (z r. 1508) bylo dovoleno jenom dvojí vyznání, totiž katolické (podjednou) a utrakvistické (podobojí). Jiná vyznání byla v Čechách zapověděna a trestána. Chtěla-li se přece udržeti, skrývala se pode jménem strany podobojí. Pod tímto názvem skrývali se také Čeští bratři a stoupenci Lutherovi. I do Čech a na Moravu docházeli hlasatelé protestantští, a strana podobojí a Čeští bratři vyjednávali s Lutherem.

Opatření
proti protes-
tantství.

Pokud strana podobojí a Čeští bratři se přiklonili k luteránství, dali na jevo r. 1547. Tehdy odepřeli pomoci Ferdinandovi, pospíchajícímu na pomoc bratru Karlovi proti Spolku šmalkaldskému. Ferdinand I., dobytý vítězství, potlačil vzpouru, obnovil zákony Vladislavovy proti pikhartům (Českým bratřím) a chtěl trpěti v zemi jenom katolíky a utrakvisty.

Větší pokroky učinilo protestantství za syna a nástupce Ferdinandova Maxmiliána II. (1564—1576), protože Maxmilián byl povolnější. Za něho čeští protestanté a Čeští bratři vymohli na sněmě zemském (r. 1567), aby zrušena byla kompaktáta, jež zabráňovala oběma vystoupiti na světlo, a předložili císaři českou konfessi, dílem z bratrského, dílem z augsburského vyznání sestavenou. Císař povolil ústně (r. 1575) svobodu náboženskou stavům protestantským a dal jim právo, aby si zvolili 15 defensorův (obhájců), po pěti z každého stavu (panského, rytířského a občanského), jimž by podléhali ve věcech náboženských.

Pokroky
protes-
tantství.

Písemného potvrzení svobody náboženské protestanté čeští vymohli si na synu Maxmiliánovu Rudolfu II. (1576—1612), tak

zvaného majestátu z r. 1609. Při té příležitosti stavové učinili mezi sebou „porovnání“, že si nechtějí v ničem ubližovati, a že protestanté, kdyby neměli vlastních kostelův a hřbitovů, mohou si je zřizovati v městech a na statech královských.

Vzpou-
protestantů.

Avšak protestanté postavili si kostely i na statech církevních: v Broumově, statku klášterním, a ve Hrobech, statku arcibiskupském. Arcibiskup a klášter broumovský ohradili se proti tomu, a protestanté z nařízení císaře Matyáše musili kostel ve Hrobech zbořiti a kostel v Broumově měli zavřítí.

Tímto rozhodnutím císařským protestanté nebyli spokojeni a zdvihli bouři.

Odbojníci, vedeni jsouce hrabětem Matyášem Thurnem, přitáhli dne 23. května 1618 na hrad v Praze, shodili oba místodržící Jaroslava Martinice a Viléma Slavatu s písařem Fabriciem z kanceláře oknem do hlubokého příkopu a zřídili novou vládu třiceti direktorů. Toť začátek války třicetileté! Císař Matyáš pokoušel se o mírné vyrovnaní, ale marně. Brzy po tom zemřel r. 1619.

Po Matyáši ujal se vlády bratranec jeho Ferdinand II. (1619—1637), již 29. června r. 1617 na království české slavně korunovaný. Avšak protestantští stavové čeští a moravští neuznali Ferdinanda za krále a vyhlásili dne 26. srpna 1619 za krále kurfirsta Bedřicha V., Němce kalvína, který se nazývá obyčejně Zimní král, protože panoval jenom přes zimu.

Bedřich přijel do Prahy, proměnil chrám sv. Víta v modlitebnu kalvínskou a dal se korunovati ve zpustošené svatyni administrátorem utrakvistickým.

Kazatel Abraham Skultet s najatými pomocníky oltáře bořil a vyhazoval kříže, sochy, obrazy a ostatky svatých. Vzácná roucha pobral. Na Moravě bl. Jan Sarkander, farář holešovský, nechtěje vyzraditi zpověď pana Ladislava z Lobkovic, byl umučen (dne 17. března 1620).

Potlačení
vzpourey.

Postavení Ferdinandovo bylo nebezpečné, ale Ferdinand nepozbyl mysli ani v největší tísní. Pomocí kurfirsta saského Jana Jiřího a vévody bavorského Maxmiliána zvítězil na Bílé hoře (u Prahy) dne 8. listopadu 1620 nad Zimním králem a potlačil vzpouru. Úhlavní vinníky dal popravit a ostatním zabavil statky z části nebo zcela. Kazatele protestantské vypo- věděl ze země a zaváděl všude řád katolický způsobem sice

násilným, ale přece daleko mírnějším, nežli obraceli na víru svou protestanté.

Konečně r. 1627 projevil pevnou vůli, že mimo katolíky jiných obyvatelů v Čechách trpěti nebude. Ferdinand jednal dle zásady, stanovené od protestantů: „Kdo jest v zemi pánem, ten může rozhodovati o náboženství poddaných.“

Tou dobou majestát Rudolfův pozbyl platnosti, a také přijímání podobojí bylo v Římě zakázáno (r. 1622). Někteří protestanté obrátili se na víru katolickou, jiní prodali statky a vystěhovali se ze země. Tehdy opustilo zemi českou 36.000 rodin.

Aby o potřeby lidu katolického v Čechách náležitě bylo postaráno, císař Ferdinand nařídil r. 1630, aby vedle arcibiskupství pražského byla zřízena ještě čtyři biskupství. Byla však zřízena jen tři, a to: v Litoměřicích r. 1656, v Hradci Králové r. 1664 a v Českých Budějovicích r. 1785. (Biskupství v Litomyšli zaniklo v bouřích husitských r. 1425).

Vítězstvím Ferdinandovým na Bílé hoře válka skončena nebyla. Protestanté, docházejíce podpory v Dánsku, Anglii, Švédsku a Francii, jimž moc Habsburků byla trnem v oku, pokračovali ve válce.

Dokončení
války
třicítileté.

Tato válka pustošila celou střední Evropu, ale zvláště zemi českou. V Čechách byli Švédové šestkrát a oloupili je s ukrutností barbarskou o nejvzácnější poklady (rukopisy, obrazy, sochy, klenoty a t. d.).

Konečně byl učiněn konec válce třicítileté mírem vestfálským r. 1648, jímž náboženský mír augsburský z r. 1555 byl rozšířen i na kalvíny (reformované). Tímto smírem byla postavena na roveň v Německu tři vyznání: katolické, luteránské a reformované. Které církevní statky, kostely a školy dostaly se do rukou protestantských do 1. ledna 1624, zůstaly protestantům.

Papež Innocenc X. (1644—1655) ohradil se proti těmto usnesením, ale marně.

§ 43. Zřízení řádu jesuitského.

O provedení reform tridentských velice zasloužil se *řád jesuitský*, založený od sv. Ignáce z Loyoly r. 1540.

Ignác z Loyoly narodil se r. 1491 ve Španělsku z rodu šlechtického. Napřed byl pážetem při dvoře Ferdinanda Aragon-
z Loyoly.

ského, potom důstojníkem ve vojště Karla V. Při obléhání města Pampelony od Francouzů byl raněn na noze, takže na delší dobu byl upoután na lůžko. Čtení života Kristova a životů Svatých obrátilo mysl jeho od služby králi pozemskému na službu králi nebeskému.

Protože se mu nedostávalo vzdělání, vstoupil nejdříve do škol latinských a potom do škol vysokých, až si opatřil vědomosti ke stavu kněžskému. Na vysokých školách pařížských získal ještě šest mužů pro svou myšlenku založiti nový řád. Byli to: Petr Faber, František Xaverský, Jakub Lainez, Alfons Salmeron, Mikuláš Bobadilla a Šimon Rodriguez. S těmito muži založil nový řád, tovaryšstvo Ježíšovo, jež potvrdil Pavel III. r. 1540.

Členové tohoto řádu slibovali vedle obyčejných tří slibů: chudoby, čistoty a poslušnosti ještě čtvrtý slib neobmezeně poslouchati papeže ve příčině misií. Za heslo zvolili si slova: „Vše k větší slávě boží“.

Rozšíření
řádu.

Ještě před smrtí Ignácovou († 1556) tovaryšstvo Ježíšovo rozšířilo se do celého světa. Do Rakouska povolal je císař Ferdinand I. r. 1551 do Vídně a r. 1556 do Prahy, odevzdav jim správu universit. Pro Rakousko velikou důležitost má jesuita bl. Petr Kanisius († 1597). Kanisius obnovil na universitě vídeňské kázeň a studia, spravoval po čtyři léta biskupství vídeňské (1554—1558) a sepsal veliký a malý katechismus proti katechismu Lutherovu, v zemích rakouských valně rozšířenému. Katechismus Kanisiův jest základ katechismu, podle něhož vyučuje se u nás dosud.

Někteří jesuité proslavili se také jako spisovatelé čeští, na př.: Jiří Plachý († 1659), Bohuslav Balbin († 1688), Matěj Václav Šteyr († 1692) a j. Sv. Alois, vzor a patron mládeže školní († 1591), byl také z řádu jesuitského.

Zrušení
řádu.

Řád jesuitský odchovával muže zbožné a všestranně vzdělané, proto jesuité byli voláni ke dvorům panovnickým a šlechtickým za vychovatele, zpovědníky a rádce. To postavení bylo však jesuitům osudné. Nepřátelé jejich, hlavně protestanté a nevěrci, umínili si řád zničiti. Šířili o jesuitech rozličné lži a pomluvy a svedli konečně panovnické dvory bourbonské k násilí proti nim. Nejdříve byli vyhnáni jesuité z Portugalska (r. 1759), potom z Francie (r. 1762), Španělska (r. 1767), Neapolska (r. 1767) a z vévodství Parmy a Piacenzy (r. 1768).

Avšak dvory bourbonské nespokojily se, vyhnavše jesuity ze svých zemí a zabravše majetek jejich, nýbrž žádaly s hrozbami,

aby papež řád vůbec zrušil. Této naléhavé žádosti vyhověl Klement XIV. (1769—1774) a zrušil řád r. 1773. Majetek zrušeného řádu zabraly vlády. Ze statků jezuitských vláda rakouská zřídila Matici studijní k účelům školským.

Papež Pius VII. (1800—1823) řád obnovil r. 1814 a Lev XIII. (1878—1903) znova potvrdil bývalé výsady jejich.

§ 44. Nové řády duchovní.

Vedle jesuitů vznikly v této době ještě jiné spolky náboženské, jimž časem dostalo se schválení církevního jako kongregací nebo řádův.

Obsluze nemocných věnovali se:

Milosrdní bratři, založení od sv. Jana z Boha († 1550), a *Milosrdné sestry* (Šedé sestry), založené od sv. Vincence z Paula († 1660) v Gascogni v jižní Francii. Ve prospěch nemocných.

Vyučování mládeže zasvětili se:

Piaristé (Otcové zbožných škol), založení od sv. Josefa Kalasanského († 1648). Ve prospěch mládeže.

Chudé sestry školské (De Notre Dame), založené od sv. Petra Forerského († 1640).

Školní bratři (Bratři křesťanských škol), založení od remešského kanovníka sv. Jana Křtitele de la Salle († 1719).

Uršulinky, založené od sv. Angely Merici z Brescie († 1540).

Poznámka. O vzdělání mládeže hluchoněmé dobyl si nesmrtelných zásluh francouzský kněz Karel Michal de l'Epée († 1798). De l'Epée z vlastních peněz vystavěl první vychovávací ústav pro hluchoněmé v Montmartru (vysl. Mōmartru) nedaleko Paříže a sám vyučoval hluchoněmé prstovou abecedou, kterou sám vynalezl.

Missie podnikají:

Redemptoristé čili *Kongregace nejsvětějšího Vykupitele*, založení od sv. Alfonse z Liguori († 1787). Do Rakouska a Německa byli uvedeni Moravanem Klementem Marií Hofbauerem či Dvořákem († 1820), jenž byl prohlášen za blahoslaveného r. 1888. Ve prospěch missií.

Nové řády vznikly také reformou řádů starých.

Z františkánů vyšli *pauláni* čili *Nejmenší bratři*, řád velice přísný, jejichž zakladatel jest sv. František z Pauly v Kalabrii († 1507); potom *kapucíni*, založení Matoušem de Bassi († 1562), Reforma řádů starých.

jenž chtěl i v oděvu napodobiti sv. Františka. Představoval si jej s dlouhou, špičatou kapucí.

Cisterciáci, založení od sv. Roberta († 1108), byli zreformováni v přísný řád *trappistův* opatem kláštera la Trappe v Normandii (Bouthillier de Rancé † 1700, vysl. Butilié de Râsé).

§ 45. Revoluce francouzská.

Na sklonku 18. století vznikla ve Francii veliká revoluce, která měla za účel zvrátiti posavadní řád státní i církevní.

Příčiny
revoluce.

Příčiny revoluce francouzské jsou dvojí: náboženské a politické.

Příčiny náboženské jsou tyto:

a) Jako luteránství rozdělilo Německo ve dvě strany, tak kalvínství rozdělilo Francii ve dva tábory nepřátelské, jež se potíraly navzájem ve dlouhých válkách občanských. Kalvíni francouzští jmenovali se Hugenoti. (O Bartolomějské noci z 23. na 24. srpna r. 1572 bylo v Paříži povražděno mnoho vznešených Hugenotů na rozkaz královský.) Konečně zvítězilo království (r. 1628), čímž učinilo z Hugenotů kruté nepřátele krále a církve.

b) Protestantská zásada svobodného badání zplodila nevěru. Nevěra nalezla mnoho stoupenců na půdě francouzské (Voltaire, vysl. Voltér, d'Alembert, vysl. Dalābér, Diderot, vysl. Didero, Rousseau, vysl. Rusó a t. d.)

Hlavní spis jejich byl naučný slovník (encyklopaedie), vydávaný od r. 1751. V tomto díle encyklopaedisté podvraceli úctu k vrchnosti církevní i světské a dávali návod k jinému útvaru státnímu, v němž by vládly volnost, rovnost a bratrství.

Příčiny politické jsou tyto:

a) Sám dvůr francouzský podkopal vážnost jména královského. Za Ludvíka XV. (1715—1774) při dvoře a mezi vyššími stavy byla dána výhost zásadám náboženským a mravním a byl veden život prostopášný. Takový život dával pohoršení a vyžadoval ohromných peněz. Dluh státní stále rostl a marnotratnosti přes to neubývalo. Tato marnotratnost byla tím povážlivější, protože pro nespravedlivé rozdělení daní bylo třetímu stavu téměř samotnému nésti veškerá břemena veřejná.

b) Velmi účinně působil na nespokojený a rozeštvaný lid boj s Anglií za svobodu osad severoamerických (1775—1783), kde

Francouzi spatřili skutečně, co jejich filosofové po čtyřicet let už hlásali jako spásu lidstva.

Dávno připravovaná revoluce konečně povstala r. 1789, když svolání stavové říšští (vyšší duchovenstvo, šlechta a měšťanstvo, jež mělo tolik zástupců jako první dva stavy dohromady), prohlásili se za národní shromáždění ústavodárné a vypracovali novou ústavu. Tato ústava odstranila veškeré výsady šlechty a duchovenstva a zavedla v zemi občanskou ústavu duchovenstva. Církevní jmění bylo prohlášeno za majetek státní, kláštery byly zrušeny a úplná svoboda náboženská byla zavedena.

Začátek
revoluce.

Duchovenstvu byla uložena přísaha na nový řád. Kdo se zdráhal přísahati, byl vyvezen ze země.

Tato nová ústava ještě nevyhovovala revolucionářům. Království i církev musily padnouti docela. To provedl tak zvaný národní konvent (1792—1795).

Vrchol
revoluce.

Národní konvent prohlásil republiku, krále Ludvíka XVI. povolal před soud jako občana Ludvíka Kapeta a odsoudil jej k smrti (21. ledna 1793). Když byl odpraven král, nastala hrůzovláda. Všude byly zřizovány revoluční soudy a výbory pro veřejné blaho, aby Francii guillotiny (vysl. gujotiny, stinadly) a vojskem očistily ode všech nebezpečných lidí, totiž příznivců království a církve.

S královstvím musilo padnouti také křesťanství. Proto konvent prohlásil za jediného boha Francie bohyni rozumu, kterou představovala jakási žena, a odstranil vše, co ještě upomínalo na křesťanství. Křesťanský letopočet byl nahrazen kalendářem republikánským, v němž měsíce byly rozděleny na dekadý (po 10 dnech), a místo svatých zaujímala jména přírodopisná.

Revoluce francouzská neobmezila se pouze na Francii, nýbrž zuřila také za hranicemi, hlavně v Itálii. Papež Pius VI. (1775 až 1799) zavrhl občanskou ústavu duchovenstva ve Francii, proto revolucionáři se mu pomstili. Nejprve zabrali mu statky na půdě francouzské (Avignon a Venaissin, vysl. Venesē), potom zabrali mu i papežský stát, prohlásili Řím za republiku (r. 1798) a odvedli papeže do Valence (vysl. Valās) na levém břehu Rhonu do zajetí. V tomto zajetí papež zemřel r. 1799.

Lepší vyhlídky otvíraly se církvi za generála Napoleona Bonaparte, který zatím dostoupil nejvyšší hodnosti prvního konsula. Napoleon ujednal s papežem Piem VII. (1800—1823)

Obrat
k lepšímu.

konkordát, jímž byl ve Francii obnoven řád katolický. Avšak tento konkordát setkal se ve Francii s odporem. Mimo to Napoleon žádal na papeži věci, kterých papež splniti nemohl. Proto vzniklo mezi nimi nepřátelství nové. Napoleon kázal obsaditi Řím, přivtěliti zbytek církevního státu k Francii a uvězniti papeže v Savoně (v Janovském zálivě) r. 1809. Papež ohradil se proti tomu zabrání a dal Napoleona v klatbu, nejmenuje však výslovně jména jeho.

Všechna příkoří a všechny svízele nepohnuly papeže, aby v něčem povolil císaři. Konečně povolil císař sám. Byv přemožen u Lipska (r. 1813) od spojených mocností (Rakouska, Ruska a Pruska), dal svobodu papeži. Pius VII. se vrátil do Říma s velikou slávou, kdežto Napoleon, byv svržen s trůnu, byl odvezen nejprve na ostrov Elbu a po stodenní vládě na ostrov sv. Heleny, kde zemřel r. 1821.

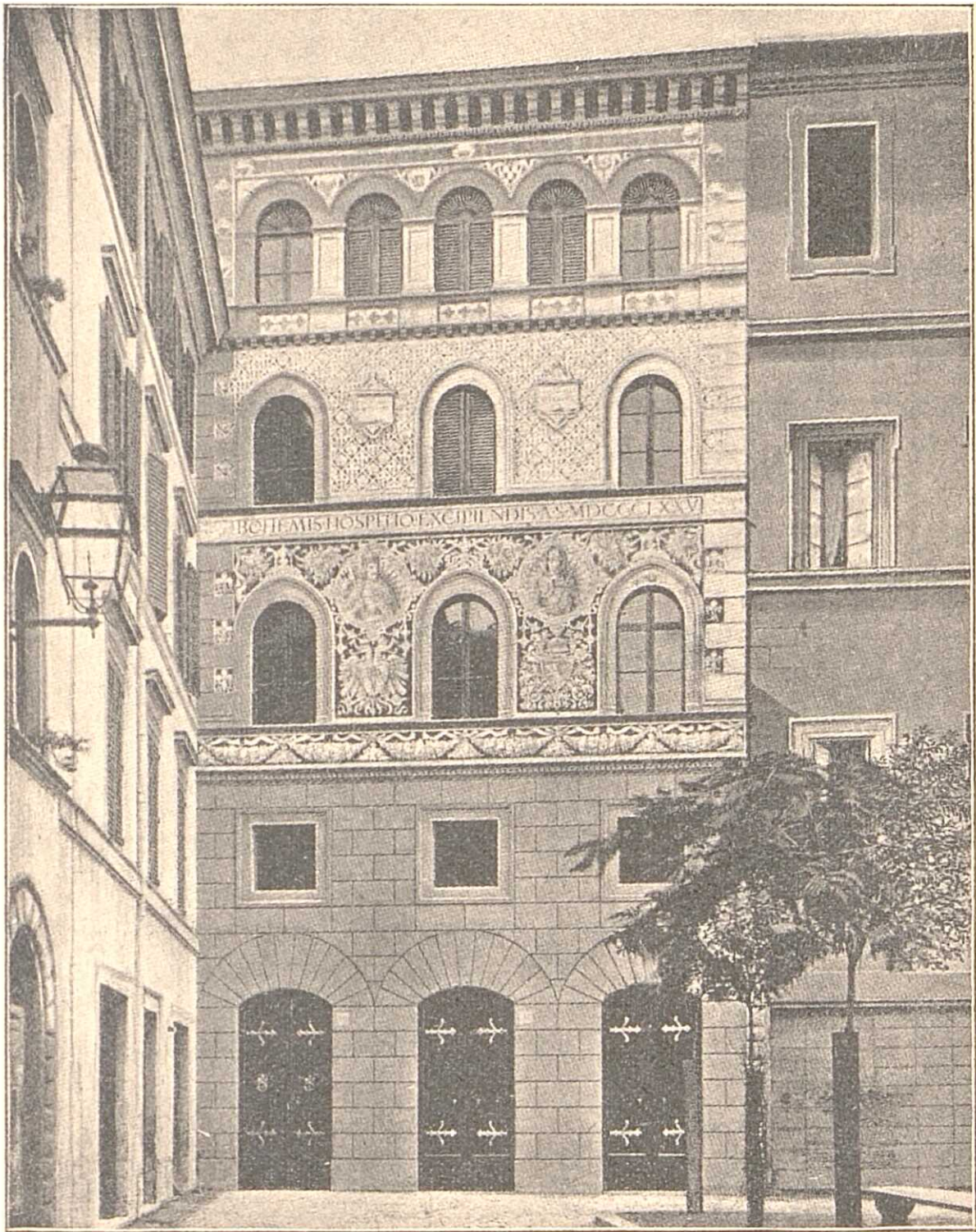
§ 46. Papežové doby nejnovější.

Zmatky, způsobené v Evropě Napoleonem, byly urovnány na kongresu vídeňském, který zasedal v letech 1814—1815. Na tomto kongresu byl papeži vrácen církevní stát vyjma Avignon a Venaissin, jež zůstaly Francii. Avšak se světskou vládou papežů nebyl spokojen tajný spolek karbonářů, který v Italii rostl velice po pádu Napoleonově. Karbonáři usilovali sjednotiti Italii a zjednotiti lidu účastenství ve vládě. Karbonáři štváli lid proti světské vládě papežské tak dlouho, až jej přiměli k revoluci.

Řehoř XVI. Revoluce vznikla po pařížské revoluci červencové (r. 1830) za papeže **Řehoře XVI.** (1831—1846) ponejprv r. 1831 a po druhé r. 1832. Papež obrátil se o pomoc k Rakousku, jež drželo od kongresu vídeňského království lombardsko-benátské. Rakousko vzpouru potlačilo. Aby se vzpoura neopakovala, Řehoř XVI. vypověděl ze země vůdce odboje, hlavně Josefa Mazziniho († 1872).

Pius IX. **Pius IX.** (1846—1878) hleděl odbojníky získati mírností. Proto udělil milost všem, kteří za předchůdce jeho byli odsouzeni pro odboj, a slíbil, že svolá sbor zástupců národa, aby se s nimi radil o potřebách země. Za to byl všeobecně veleben. Avšak opět nastal obrat.

Únorová revoluce pařížská (r. 1848) zdvihla odboj v království lombardsko-benátském proti Rakušanům. Revolucionáři

Česká kolej v Římě.

nutili papeže, aby vypověděl Rakousku válku, ale papež jim to odepřel. Proto upadl u nich v nemilost a byl vyhlášen za zrádce vlasti.

Papež, vida se v Římě ohrožen, prchl tajně do Gaety (mezi Římem a Neapolí). Za nepřítomnosti jeho byla v Římě vyhlášena republika (r. 1849).

Tato republika neměla však dlouhého trvání. Francie, jsouc žárliva na Rakousko, jež za vojevůdce polního maršálka hraběte

Radeckého zvítězilo nad revolucionáři a spojencem jejich Karlem Albertem, králem sardinským, r. 1848 u Custozy a r. 1849 u Novary, vyslala do Říma vojsko a učinila konec vládě revolucionářů. Papež vrátil se opět do Říma (r. 1850).

Nové nebezpečení hrozilo papeži od krále sardinského Viktora Emanuele II., který se chtěl pomstít Rakousku za porážku otce svého Karla Alberta u Custozy a Novary. Viktor Emanuel II. získal za spojence i císaře francouzského Napoleona III. a porazil Rakušany u Magenty (vysl. Maženty) a Solferina (r. 1859). Když odtáhly rakouské posádky z území papežského, aby hájily království lombardského, některé provincie vzbouřily se proti papeži a přidaly se ke králi sardinskému. Ostatního území zmocnil se král násilím až na Řím s okolím. Konečně dobyl i Říma.

Když Francie r. 1870 potřebovala vojska doma na ochranu proti Prusům a odvolala posádku z Říma, Viktor Emanuel II. zmocnil se Říma a učinil jej hlavním městem sjednocené Italie. Papeži zaručil zvláštním zákonem (garančním) práva a pocty svrchovaného panovníka, svobodu ve správě církve, držení vatikánu a roční důchod. Avšak Pius IX. nepřijal ročního důchodu, dav přednost dobrovolným darům věřících, tak zvanému halěři svato-petrskému.

Pro starosti světské Pius IX. nezapomínal na věci duchovní. Pius IX. zřídil mnoho nových biskupství a ujednal smlouvy s mnohými vládami.

Na obranu víry vydal syllabus, t. j. soubor novověkých bludů vědeckých, politických a sociálních a zavrhl je slavnostně (r. 1864).

Pětkrát shromáždil biskupy katolického světa kolem sebe:

1. když prohlásil za článek víry učení o neposkvrněném početí Panny Marie (8. prosince 1854),

2. když vyhlásil svatými dvacet šest mučedníků japonských, (9. června 1862),

3. když slavil osmnáctisté výročí mučednické smrti sv. apoštolů Petra a Pavla (29. června 1867),

4. když zahájil sněm vatikánský (8. prosince 1869) a konečně

5. když oslavoval své padesátileté jubileum biskupské (3. června 1877).

Lev XIII.

Století devatenácté zakončil skvělou činností papež **Lev XIII.** (1878—1903).

Činnost papeže Lva XIII. vztahuje se nejenom na život náboženský, nýbrž i na politiku, na poměry sociální a na obor věd.

a) V oboru náboženském Lev XIII. byl veliký přítel zbožnosti. Okružním listem ze dne 1. září 1883 nařídil, aby každodenně po celý měsíc říjen konána byla pobožnost růžencová ve chrámech kathedrálních, farních a mariánských. Listem ze dne 8. ledna 1893 zavedl spolek a svátek sv. Rodiny. Okružním listem ze dne 9. května 1897 povznesl úctu Ducha sv., nařídív pro všechny věky devítidenní pobožnost před svátky svatodušními. Okružním listem ze dne 25. května 1899 zasvětil lidstvo božskému srdci Páně. Dne 11. května 1899 ohlásil všeobecné léto milostivé (jubileum) na r. 1900.

b) Jeho činnost politická týká se národův a jejich knížat, potom církví evropských i mimoevropských.

c) Na poli sociálním Lev XIII. zahájil opravu s rodinou a manželstvím, rozebral palčivou otázku dělnickou, doporučil dobré noviny a knihy, odsoudil souboj, zasáhl do sporů národnostních v Čechách a na Moravě, ujímal se Irův a katolíků v Itálii, vyzval vlády a missionáře, aby pracovali ve prospěch otrokův, a přimlouval se u krále habešského Menelika za zajaté Italy.

d) Lev XIII. má zásluhy také o pokrok věd. Lev XIII. otevřel veškeré veřejnosti archivy vatikánské a pozval učence všech národův, aby tam čerpali z pramenů původních.

Lev XIII. má zvláštní zásluhy o Slovaný. Oceniv práce sv. Cyrilla a Metoda mezi Slovaný, nařídil slaviti svátek jejich po celém světě katolickém. S knížetem černohorským Mikulášem učinil konkordát dne 18. srpna 1886. Tímto konkordátem jest zaručena vyznání katolickému úplná svoboda. Roku 1887 vyhověl přání téhož knížete, aby v arcidiecesi barské zavedeny byly bohoslužby slovanské. Lev XIII. založil v Římě českou kollej pro české bohoslovce. Sám na ni přispěl 80.000 lir a ponechal jí celý haléř svatopetrský z království českého. Lev XIII. uctil památku dvou Slovanů. Prohlásil blahoslaveným Moravana Klementa Marii Hofbauera (Dvořáka † 1820) a schválil úctu Čecha bl. Hroznaty († 1217).

Od 4. srpna 1903 vládne papež Pius X.

Pius X. býval arcibiskupem a patriarchou benátským a jmenoval se Giuseppe=Josef (vysl. Žusepe) Sarto. Narodil se 2. června 1835 v Riese diecese treviské. Pochází z rodu prostého. Otec jeho

Pius X.

Battista (Jan Křtitel) Sarto byl sluhou obecním a poštovním. Jest to tedy muž z lidu. Pius X. zastával všechny úřady stavu kněžského, proto zná dobře poměry církevní. Působil jako kaplan, farář, ředitel semináře, kanovník, biskup, patriarcha a kardinál.

Závěrek.

Církev stále plní úkol svůj, obnovujíc tvář země, a žádná moc nemůže jí odolati. Zbývá jí sice ještě mnoho práce, aby přivedla všechny národy do jednoho ovčince, a čeká ji mnoho útrap a pronásledování, ale církev, spoléhajíc na pomoc Kristovu, které se těšila do dnešního dne, i budoucně bude přemáhati svět. Naplní se zajisté proroctví zakladatele jejího: „Na světě nátisk míti budete, ale doufejte: jáť jsem přemohl svět“ (Jan 16, 33).

Obsah.

	Strana
Úvod	3

I. DOBA.

Od Krista do Konstantina Velikého (313 po Kr.).

§ 1. Zakladatel církve katolické	4
§ 2. Působení sv. apoštolů	6
§ 3. Působení sv. Petra	9
§ 4. Působení sv. Pavla	10
§ 5. Pronásledování církve od židů	12
§ 6. Zkáza Jerusalema	13
§ 7. Proč křesťané byli pronásledováni od pohanů	14
§ 8. Pronásledování křesťanů císaři římskými	—
§ 9. Kterak pronásledování prospěla církvi	16
§ 10. Náboženský život křesťanův až do Konstantina Velikého	17

II. DOBA.

Od Konstantina Velikého († 337) do založení státu církevního (756).

§ 11. Konstantin Veliký. Zákony ve prospěch křesťanů. Svatá Helena . . .	26
§ 12. Křesťanství v Německu. Sv. Bonifác	29
§ 13. Islam a jeho rozšíření	30
§ 14. Náboženský život křesťanů ve 4—8. století	34

III. DOBA.

Od založení státu církevního (r. 756) do Řehoře VII. (1073—85).

§ 15. Založení státu církevního	39
§ 16. Karel Veliký	40
§ 17. Obrácení Moravanů. Sv. Cyrill a Metod	41
§ 18. Obrácení Čechů. Sv. Lidmila. Sv. Václav	46
§ 19. Zřízení biskupství pražského	50
§ 20. Sv. Vojtěch. Sv. Prokop	52

	Strana
§ 21. Obrácení Poláků, Rusů, Slovanů polabských a Maďarů	58
§ 22. Obrazoborství	62
§ 23. Rozštěpení církve východní a západní	63
§ 24. Náboženský život křesťanů ve stol. 8.—11.	65

IV. DOBA.

Od Řehoře VII. († 1085) do Luthera (1517).

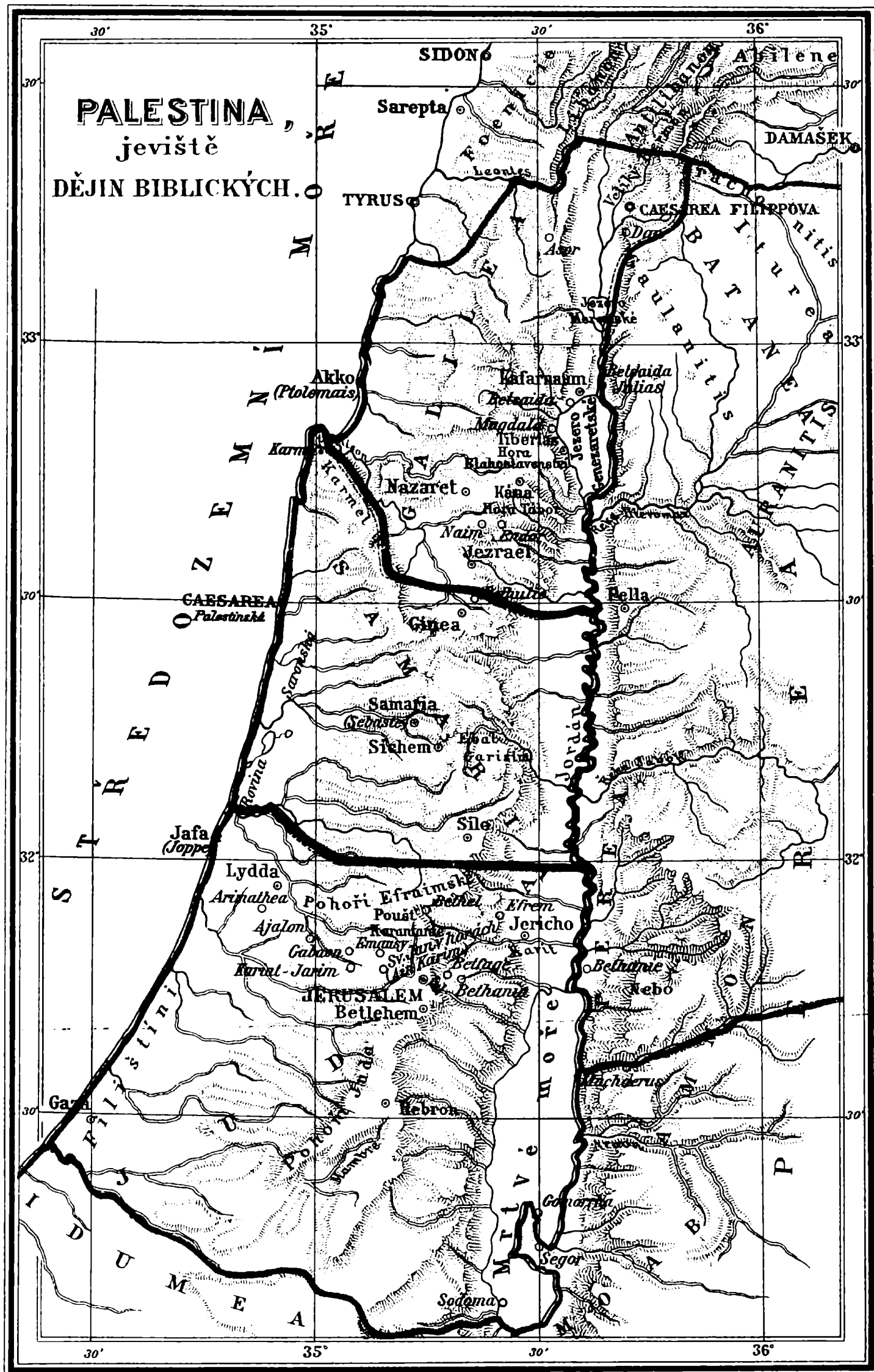
§ 25. Řehoř VII. Boj o investituru	68
§ 26. Křižácké výpravy do Svaté země	70
§ 27. Řády rytířské	72
§ 28. O přeložení papežského sídla do Avignona	73
§ 29. Zřízení arcibiskupství pražského. Karel IV. Arnošt z Pardubic . . .	75
§ 30. Sv. Jan Nepomucký	76
§ 31. Jan Hus	78
§ 32. Bouře husitské	80
§ 33. Následky bouří husitských	81
§ 34. Zkvétání věd a umění	84
§ 35. Náboženský život křesťanů v 11—16. stol.	86
§ 36. Sv. František a Dominik	88

V. DOBA.

Od Luthera (1517) do naší doby.

§ 37. Luther odpadl od církve	92
§ 38. Učení Lutherovo se šíří po Německu	93
§ 39. Zvingli. Kalvin	94
§ 40. Anglie odpadla od církve	95
§ 41. Církevní sněm v Tridentě	96
§ 42. Protestantství v Čechách	97
§ 43. Zřízení řádu jesuitského	99
§ 44. Nové řády duchovní	101
§ 45. Revoluce francouzská	102
§ 46. Papežové doby nejnovější	104
Závěrek	108

PALESTINA,
jeviště
DĚJIN BIBLICKÝCH.

za doby
Ježíšovy.

